
BARTÓK ÉS KORTÁRSAI BARTÓK AND HIS CONTEMPORARIES

Kiállítási katalógus
An Exhibition Catalogue

MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Zenetudományi Intézet Zenetörténeti Múzeum

Museum of Music History of the Institute of Musicology
Research Centre for the Humanities, Hungarian Academy of Sciences

Budapest, 2016

BARTÓK ÉS KORTÁRSAI

Az MTA BTK Zenetudományi Intézet „Lendület” 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport kiállítása

BARTÓK AND HIS CONTEMPORARIES

An exhibition of the “Lendület” Archives and Research Group for 20th–21st Century Hungarian Music, Institute of Musicology, Research Centre for the Humanities, Hungarian Academy of Sciences

Rendezte/Curator: DALOS Anna

Közreműködtek/Collaborators: A „Lendület” 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport munkatársai/The staff of the “Lendület” Archives and Research Group for 20th–21st Century Hungarian Music: FEDOSZOV Júlia, KUSZ Veronika, LASKAI Anna, OZSVÁRT Viktória, RÁNKI András, SZABÓ Ferenc János, SZATMÁRI Emőke, WUTZEL Eszter Emília

Fordította/Translated by: POKOLY Judit

TÁMOGATÓK/
SPONSORS:

Lendület
program

ISBN: 978–963–416–030–4

© by MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont

© by Anna Dalos, Panka Deák, Júlia Fedoszov, Veronika Kusz, Anna Laskai, Viktória Ozsvárt, Judit Pokoly, András Ránki, Ferenc János Szabó

www.zti.hu/museum, <http://zti.hu/mza/index.htm>

e-mail: zti-muzeum@btk.mta.hu, zenetorteneti.muzeum@btk.mta.hu,

magyar.zenei.archivum@btk.mta.hu

Címlapterv: Deák Panka

Tördelés: Kondor Imréné

A katalógus Király Eszter tabló-dizájnjának és képmontázsának felhasználásával készült

The catalogue was created by using the visual design and the photo montage of Eszter Király

Nyomda: Real Press Kft.

Felelős vezető: Szlabik Ottó ügyvezető

TARTALOM

CONTENTS

Bartók és kortársai: Bevezető	4	Bartók and His Contemporaries: Introduction
1. Jemnitz Sándor kritikái Bartók Béláról	10	1. Sándor Jemnitz' Criticism on Béla Bartók
2. Korai zenetudományi recepció	12	2. Early Musicological Reception
3. Korai zeneszerzői recepció	16	3. Early Compositional Reception
4. Hommage à Bartók	19	4. Hommage à Bartók
5. 1945. szeptember 26.	22	5. 26 September 1945
Fotómontázs	24	Photo Montage
6. Bartók és magyar előadóművész- kortársai	26	6. Bartók and Contemporary Hungarian Performers
7. Bartók és Kodály	30	7. Bartók and Kodály
8. Bartók levelezése	32	8. Bartók's Correspondence
9. Dohnányi és Bartók	34	9. Dohnányi and Bartók
Függelék	38	Appendix

BEVEZETŐ INTRODUCTION

Bartók Béla (1881–1945) alakja és életműve kitörölhetetlen nyomot hagyott a magyar közgondolkodáson. A komponista egész oeuvre-je megkerülhetetlennek bizonyult mind a zeneszerzésben és a zenetudományban, mind pedig a zenei előadó-művészet vagy éppen az irodalom és a képzőművészet terén. De általában véve is: Bartók a magyarság, Magyarország önmagáról alkotott képének, fogalmainak formálódásában is meghatározó szerepet játszott, és játszik ma is. Hatása az 1910-es évek második fele óta eltelt száz évben folyamatosan jelen van, s hogy mennyire nem csökken e hatás ereje, bizonyítja a legutóbbi években keletkezett hommage-kompozíciók nagy száma. A *Bartók és kortársai* kiállítás ennek az érdeklődésnek a kiindulópontjait állítja előtérbe, arra a kérdésre összpontosítva, miképp vette kezdetét és milyen tág teret töltött ki az 1910-es évektől az azt követő ötven esztendőben a Bartók-recepció.

Bartók sokáig szakmai tevékenységének és modellértékű humanizmusának köszönhetően ez a befogadás a zenei és kulturális élet minden szféráját érintette. Az I. világháború után Bartók kövétele egyet jelentett a modernizmus és a haladás melletti kiállással, és ez a meggyőződés éppúgy meghatározta a fiatalabb zeneszerző kortársak – kisebb részben Bartók, nagyobb részben legfőbb szövetségese, Kodály Zoltán (1882–1967) tanítványai – esztétikai-poétikai irányultságát, mint a társművészetek reflexióit a bartóki művészetre. Kadosa Pál (1903–1983), Kósa György (1897–1984), Lajtha László (1892–1963), Veress Sándor (1907–1992), majd később Járdányi Pál (1920–1966) és Szervánszky Endre (1911–1977) zene-

Béla Bartók (1881–1945) the man and his work left an indelible mark on Hungarian public discourse. The whole oeuvre of the composer proves unavoidable in composition, musicology and musical performance, or again, in literature and art. In general, Bartók played and still plays a decisive role in the formation of the self-images and concepts of the Hungarians and Hungary. His influence has been present continuously for the past one hundred years since the second half of the 1910s; sure proof of the undiminished force of his impact includes the high number of homage compositions written in recent years. The exhibition *Bartók and His Contemporaries* highlights the starting points of this interest, concentrating on the question how the Bartók reception began and what space it filled in the fifty years from the 1910s.

Owing to Bartók's ramifying professional activity and exemplary humanism, all spheres of the musical and cultural life were affected by it. Adherence to Bartók in the post-World War I years was identical with being committed to modernism and progress, and this stance equally determined the aesthetic-poetic orientation of his younger fellow composers – some taught by Bartók, most by Zoltán Kodály (1882–1967) – and the reflections of the other artistic disciplines. The responses by Pál Kadosa (1903–1983), György Kósa (1897–1984), László Lajtha (1892–1963), Sándor Veress (1907–1992), then later by Pál Járdányi (1920–1966) and Endre Szervánszky (1911–1977) in

szerzői reakciója éppúgy a modernitás értelmezéseinek lehetséges köreit mutatja fel, mint Kassák Lajos (1887–1967) Bartók 1940. október 8-án tartott búcsúhangversenye által ihletett verse, *A mérleg serpenyője* (1940) vagy éppen József Attila (1905–1937) vázlata egy tervezett Bartók-tanulmányhoz (1936). A modernitáson túlmenően, a fiatalabb zeneszerzők számára Bartóknak a népzene iránti elkötelezettsége is alapvető inspirációs forrásként szolgált, többük esetében a népzene kompozíciós alkalmazása mellett egy gazdag népzene-kutatói pálya kibontakozásának ösztönzője is volt.

Az első zenetudományi reflexiók a tízes évek végén jelentek meg, s iniciátoruk az a Molnár Antal (1890–1983) zeneesztéta volt, aki Kodály magántanítványaként és rövid ideig a Waldbauer–Kerpely Vonósnégyes brácsásaként már 1906-tól figyelemmel kísérte az új magyar zene kibontakozását. Nemzedéktársai – köztük Jemnitz Sándor (1890–1963), Tóth Aladár (1898–1968) és Szabolcsi Bence (1899–1973) – indították útjára a hazai Bartók-értelmezést, s az analízis és az esztétika területén, függetlenül poétikai és politikai beállítottságuktól, igen hamar konszenzusra jutottak a bartóki életmű értékeinek és jelentőségének megítélésében. Bartók zeneszerzői nagyságrendjének felismertetésében barátja, Kodály Zoltán írásai is rendkívül jelentős szerepet játszottak. Kivételes irodalmi stílusa révén olyan nivóra emelte a Bartókról való írás gyakorlatát, amely eleve arra ösztönözte a fiatalabb nemzedéket, hogy magasrendű textusokkal világítsa meg a komponista-kortárs művészetét.

Az előadóművészi recepció némi megkésettseget mutatott a zenetudományihoz képest, aminek elsődleges oka az lehetett, hogy műveit sok esetben Bartók maga adta elő. Ugyanakkor a művészetét a legnagyobb odaadással szolgáló kamarapartnerei

composition showed possible interpretations of modernity in the same way as did Lajos Kassák's (1887–1967) poem inspired by Bartók's farewell concert on 8 October 1940 (*The Dish of the Balance*, 1940) or Attila József's (1905–1937) sketch for a planned study on Bartók (1936). Apart from modernity, Bartók was also the fundamental source of inspiration as a scholar devoted to folk music for the younger generation, many of whose rich folk music research unfolded upon his example.

The first musicological reflections appeared in the late 1910s, initiated by the music aesthete Antal Molnár (1890–1983) who – as a private pupil of Kodály and the viola player of the Waldbauer–Kerpely Quartet for a short time – kept a close watch on the unfurling of new Hungarian music since 1906. His peers including Sándor Jemnitz (1890–1963), Aladár Tóth (1898–1968) and Bence Szabolcsi (1899–1973) launched the Bartók interpretation in Hungary and in no time came to agreement – irrespective of their poetical and political affiliations – in the evaluation of the values and significance of Bartók's work. The writings of Bartók's friend Kodály played an enormous role in having the magnitude of Bartók the composer recognized. By his exceptionally subtle literary style he elevated the practice of writing about Bartók to a level that inspired the younger generation to illumine the art of the composer in sublime texts.

Bartók's reception in musical performance lagged somewhat behind his musicological recognition, possibly owing to his works being performed by himself in most cases. His chamber music partners deeply committed to his works (beside the Waldbauer Quartet, József Szigeti, Zoltán Székely) and singers of his pieces

(a Waldbauer Vonósnégyes mellett Szigeti József, Székely Zoltán) és a műveit előadó énekesek (Basilides Mária, Molnár Imre, Székelyhidy Ferenc), illetve a húszas években már tanítványai és követői is (mint például Kósa vagy Kadosa) igen sokat tettek azért, hogy Bartók életműve a magyar muzsikuskor repertoárjának természetes részévé váljék. A negyvenes évektől Bartók és a számára oly sokáig mintapéldaként szolgáló zongoravirtuóz-karmester–zeneélet-szervező Dohnányi Ernő (1877–1960) tanítványai (Böszörményi-Nagy Béla, Faragó György, Hernádi Lajos, Sándor György, Földes Andor) már rendszeresen tűzték műsoraikra Bartók kompozícióit. Mind a korai zenetudományi, mind pedig a korai előadóművészi recepció kijelölte a később oly jelentőssé vált magyar Bartók-értelmezés legfontosabb irányait.

Az 1940-es búcsúhangverseny a haladás-orientált magyar értelmiség számára szimbolikus jelentést hordozott. Bartók már 1939-ben, Veress Sándornak írott levelében úgy fogalmazott: *„Ha valaki itt marad, holott elmehetne, ezzel hallgatólag beleegyezik mindabba, ami itt történik.”* Távozása tehát – a kortársak értelmezésében – erőteljes politikai tett volt, s ettől kezdve művészete és személye egyaránt etikai normaként lebegett az értelmiség szeme előtt. 1945. szeptember 26-án New Yorkban bekövetkezett halála tovább erősítette az alakja körül kialakuló mítoszt, amely alapvetően meghatározta a II. világháború után kialakuló új Bartók-képet. Ehhez lényegesen hozzájárult a szinte azonnal meginduló forrásgyűjtés, amely nagymértékben elősegítette az életpálya eseményeinek egyre részletesebb feltárását. A politika azonban az ötvenes években radikálisan újraértékelte az életművet: kizárta belőle a kortársi modernitásra – Schoenbergre, Stravinskyra – reflektáló kompozíciókat, s arra törekedett, hogy hozzáigazítsa azt az újonnan kialakuló folklorisztikus nemzeti klasszicizmus ide-

(Mária Basilides, Imre Molnár, Ferenc Székelyhidy), then in the twenties his pupils and followers (such as Kósa and Kadosa) went out of their way to make Bartók's oeuvre a natural part of the Hungarian musicians' repertoire. From the forties the pupils of Bartók and Ernő Dohnányi (1877–1960) – whom Bartók looked upon as the paragon of virtuoso piano playing, conducting and music life organization – (Béla Böszörményi-Nagy, György Faragó, Lajos Hernádi, György Sándor, Andor Földes), regularly included Bartók compositions in their concert programs. Both the early musicological reception and the early inclusion of Bartók compositions in concert repertoires staked out the main courses of the Hungarian Bartók interpretation of great weight later.

The farewell concert in 1940 had a symbolic significance for the progressive Hungarian intellectuals. In 1939 Bartók wrote in a letter to Sándor Veress: *“If you stay though you have a chance to go, you tacitly agree to all that is going on here.”* His leave – in the contemporaries' interpretation – was a resolute political act and from then on, both his person and his art epitomized an ethic norm for the intellectuals. His death on 26 September 1945 in New York further reinforced the myth emerging around his figure, which basically determined the post-World War II Bartók image. A major contribution to this process was the collecting of sources that started almost immediately and helped explore the events of his life in growing detail. In the fifties, however, politics radically revised the oeuvre: compositions reflecting upon contemporary modernity – Schoenberg, Stravinsky – were dropped out to adjust the oeuvre to the rising idea of folkloristic national classicism. That explains why the style of the late

áljához. Így válhatott a kései Bartók-stílus az ötvenes évek magyar zeneszerzése – elsősorban Járdányi és Szervánszky – számára a legmeghatározóbb stílári kiindulóponttá. E hozzáigazítás szükségsszerűen az életmű kettéosztásával járt. A zeneszerző életműve felett hozott politikai ítéletet, amelyet mindenki „Bartók-ügyként” emlegetett, az 1956-os forradalmat követően a magukat nem kevés önváddal illető magyar muzsikusok és értelmiségiek Bartók és a művei kifejezte európai eszmeiség ellen elkövetett, megbocsáthatatlan árulásként éltek meg.

Mégis, már az ötvenes évek közepétől erjedés indult meg a magyar zeneszerzésben, amellyel párhuzamosan – és nem függetlenül Lendvai Ernő (1925–1993) újszerű Bartók-analíziseitől – ismét Bartók modernitása és annak új értelmezési lehetőségei kerültek a zeneszerzők és művésztársaik érdeklődésének előterébe. Az ötvenes évek közepétől kibontakozó Bartók inspirálta költészet – és benne olyan jelentős alkotások, mint Illyés Gyula (1902–1983) *Bartók* (1955) című verse – a műveiben megmutatkozó, zenei értelemben vett disszonanciát használta a modern, természettől elszakadt városi lét diszharmóniája, illetve a náciizmus szimbólumaként. Hasonlóképpen vált a bartóki tizenkétfokúság a mindennapi pokol ábrázolásának, s egyben a politikai ellenállásnak a zenei eszközévé a fiatalabb komponista kortársak művészetében, miközben a bartóki diatónia a természet-közeliséget és a vágyott idillt volt hivatott felidézni. A zeneszerzői Bartók-recepcióban mindmáig tetten érhetők a Bartók életművéről ekkortájt kialakult sémák, ám a hatvanas évek modernitása és a hetvenes években megjelenő posztmodern újabb elemekkel is gazdagította a Bartók-befogadás színeit Ligeti György (1923–2006), Kurtág György (1926), Durkó Zsolt (1934–1997), Szokolay Sándor (1931–2013), Bozay Attila (1939–1999) és fiatalabb kortársaik műhelyében.

Bartók works became the most important stylistic point of reference for Hungarian composers in the fifties, first of all Járdányi and Szervánszky. This re-adjustment necessarily implied the partition of the oeuvre. The politically dictated evaluation of the oeuvre – the “Bartók case” as everyone referred to it – was condemned after the 1956 revolution by the self-reproachful Hungarian musicians and intellectuals as the unpardonable betrayal of the European ideal represented by Bartók and his works.

All this notwithstanding, some fermentation began in Hungarian composition parallel with which – and not independently of Ernő Lendvai’s (1925–1993) novel Bartók analyses – Bartók’s modernity and its possible new interpretations came into the focus of interest of composers and other artists. The Bartók-inspired poetry from the mid-fifties – including such monumental poems as Gyula Illyés’s (1902–1983) *Bartók* (1955) – used the musical dissonance in his works as the symbol of the disharmony of urban life severed from Nature and also as reference to Nazism. By the same token, Bartók’s use of the twelve notes became the representative of the everyday inferno and political resistance in the work of younger composers, while Bartók’s diatony was seen as the expression of a closeness to Nature and the desired idyll. The schemes that struck roots about the Bartók oeuvre at that time can be discerned in the reception of Bartók the composer to this day, but the modernity of the 1960s and post-modernity in the seventies enriched the Bartók reception with new hues from the workshops of György Ligeti (1923–2006), György Kurtág (1926), Zsolt Durkó (1934–1997), Sándor Szokolay (1931–2013), Attila Bozay (1939–1999) and their younger contemporaries.

Jelentős változáson esett át az előadóművészi és a zenetudományi Bartók-recepció is. Nagyhatású Bartók-monográfiák (Ujfalussy József, 1965, 1970, 1976; Tallián Tibor, 1981) mellett sok összefoglaló tanulmány, illetve könyv született Bartók kompozíciós módszeréről (Somfai László, 1996), egyes műveiről (Tallián, 1983), életművének kontextusáról (Frigyesi Judit, 1998; Vikárius László, 1999), és nagyszámú forráskiadás is napvilágot látott írásai-ból, műveiből. Az előadóművészi Bartók-recepció nagy fordulata az egykori úttörő Bartók-előadó, Kadosa Pál tanítványai – Kocsis Zoltán (1952), Ránki Dezső (1951) és Schiff András (1953) – fellépéséhez köthető.

A „Lendület” 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport kiállítása számos gyűjtemény anyagából válogatva jött létre. Hálával tartozunk Vásárhelyi Gábornak, amiért hozzájárult a tulajdonában lévő Bartók-dokumentumok kiállításához, valamint Kodály Zoltánné Péczely Saroltának, aki a Kodály Archívum gyűjteményéből osztott meg velünk értékes dokumentumokat. Számos emléktárgyat az MTA BTK Zenetudományi Intézet Bartók Archívumából, Zenetudományi Szakkönyvtárából és Zenetörténeti Múzeumából, a Liszt Ferenc Emlékmúzeum és Kutatóközpontból, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Könyvtárából és Zenetörténeti Kutatókönyvtárából, az Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti és Zeneműtárából, a Magyar Állami Operaház Emléktárából, az MTA KIK Kézirattárából, a Petőfi Irodalmi Múzeumból, az Óbudai Múzeumból, a Bárdos Lajos Emlékmúzeumból, valamint a Ráday Gyűjteményből kölcsönözhattünk – ezen intézmények támogatását ezúton is köszönjük. Köszönet illeti Bajnai Klárát, Berlász Melindát, Faragó Klárát, Fekete Gyulát, Hernádi Miklóst, Járdányi Gergelyt és családját, Kerényi Gábort és

The reception of Bartók in musical performance and in musicology has undergone a considerable change, too. In addition to highly influential monographs (József Ujfalussy 1965, 1970, 1976; Tibor Tallián, 1981), several synthesizing studies and books were written of Bartók's method of composition (László Somfai, 1996), individual works (Tallián, 1983), the context of the oeuvre (Judit Frigyesi, 1998; László Vikárius, 1999), and a large number of sources were published from among his writings and works. The major change in performance came with the appearance of the pupils of the former pioneering performer of Bartók, Pál Kadosa: Zoltán Kocsis (1952), Dezső Ránki (1951) and András Schiff (1953).

The exhibition of the “Lendület” Archives and Research Group of 20th–21st Century Hungarian Music is based on a selection of material from several collections. We are grateful to Gábor Vásárhelyi for agreeing to the exhibition of Bartók documents in his possession, and to Mrs. Sarolta Kodály-Péczely for lending us valuable documents from the collection of the Kodály Archives. We borrowed several relics from the Bartók Archives, Musicological Library and Museum of Music History of the Institute for Musicology RCH HAS, from the Ferenc Liszt Memorial Museum and Research Centre, the Library and Research Library of the Ferenc Liszt Academy of Music, from the Collection of Theatre History and Music of the National Széchényi Library, the The Archives of the Hungarian State Opera, the Manuscript Collection LIC HAS, the Petőfi Literary Museum, the Óbuda Museum, the Lajos Bárdos Memorial Museum and the Ráday Collection – herewith we acknowledge the assistance of all

Mihályt, Kósa Mártont és Gábort, Sári Józsefet, Szokolay Orsolyát a kiállításra kölcsönadott dokumentumokért. A „Lendület” 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport gyűjteményéből felhasznált emléktárgyak kiállításának engedélyezéséért köszönettel tartozunk Bozay Gergelynek és Melindának, ifj. Durkó Zsoltnak, Gyurkó Csillának és Tündének, továbbá Ránki Andrásnak és Katalinnak. A katalógus a függelékben tartalmazza valamennyi kiállított tárgy részletes leírását a tulajdonos és a lelőhely, valamint a jelzet megadásával.

Dalos Anna

these institutions. We thank Klára Bajnai, Melinda Berlász, Klára Faragó, Gyula Fekete, Miklós Hernádi, Gergely Járdányi and his family, Gábor and Mihály Kerényi, Márton and Gábor Kósa, József Sári, Orsolya Szokolay for the documents they lent to us. For permission to exhibit commemorative objects from the collection of the “Lendület” Archives and Research Group of 20th–21st Century Hungarian Music we thank Gergely and Melinda Bozay, Zsolt Durkó jr., Csilla and Tünde Gyurkó as well as András and Katalin Ránki. In the appendix of the catalogue the detailed description, owner, provenance and mark of each exhibit can be found.

Anna Dalos

Jemnitz Sándor kritikái Bartók Béláról

„[...] Bartók Béla, [...] Arnold Schönberg és [...] Igor Stravinsky... Korunk triásza, e három reprezentatív zenei lángelméje elválaszthatatlanul összetartozik, mert szorosan kiegészíti egymást. [...] Más és más partról vitorlázott el mindegyik. Más tengeren ringott, más veszedelmekkel küzdött, más révbe ért mindegyikük sarkjára...
De a három királyt egy csillag vezérelte.
Külön munkásságuk fölött egy közös eszme lebegett.”

(Stravinsky Igor, *Népszava*, 1926. március 19.)

Sándor Jemnitz' Criticism on Béla Bartók

“[...] Béla Bartók, [...] Arnold Schönberg and [...] Igor Stravinsky... The triad, the three representative musical geniuses of our age belong inseparably together, because they complement one another closely. [...] Each has sailed off from a different shore. The boat of each has been dancing on different seas, fought with different perils, and come safe into different ports...
But the three Magi were guided by a single star. For their different oeuvres a single common idea was the cue.”

(Igor Stravinsky, *Népszava*, 19 March 1926)

Jemnitz Sándor (1890–1963), a 20. század első felének egyik meghatározó zenekritikusa volt talán az első, aki Bartók művészetét Arnold Schoenbergéhez és Igor Stravinskyéhez hasonlította. Figyelemre méltó, hogy a három alkotó zenetörténeti jelentősége mellett energikusan hangsúlyozta összetartozásukat is, aminek hátterében egy az európai zenei szcénában kibontakozó trendeket szintetizáló modernitás-konceptió állt. Az itthon és külföldön egyaránt publikáló Jemnitz az európai muzsika nagy tradícióinak organikus megújulásaként te-

One of the decisive music critics of the first half of the 20th century Sándor Jemnitz (1890–1963) was perhaps the first to compare Bartók's music to that of Arnold Schoenberg and Igor Stravinsky. It is noteworthy that apart from the music historical significance of each composer, he energetically stressed their coherence, at the background of which there was a modernity conception that synthesized some trends of the European musical scene. Publishing at home and abroad, Jemnitz looked upon modernity as the organic reformation of the great

„Mért ily ritkán!?” Hy ezszer megkérde-
jelezt töprengéssel hagyjuk el a hangver-
senytermet, Bartók Béla — ugy a legnagyobb
magyar zeneszerző, mint a legnagyobb magyar
zongoraművész kettős minőségében — helyre-
hozhatatlan kötelelességmulasztást követ el, ami-
kor ennyire félrehúzódik a nyilvánosság elől
és ennyire szabadjára, ellenőrizetlenül hagyja
vajdudó és az ő pótolhatatlan támogatására
szoruló zeneéletünket. Ha van művész, akinek
meg nem alkuvása nevelően és javítóan hat-
hat közöttünk, akkor az ővé az! Ne rövidítse
meg hon- és kortársait ezzel a gyógyirral!
Lépjön közéjük! Égető szükség van hivatott
vezetésére és neki ezt éreznie, szeretetünkben
biznia kell!
Jemnitz Sándor.

◀ „Bartók Béla és Telmányi
Emil szonátaestje”,
Népszava,
1925. január 31.

“Béla Bartók and Emil
Telmányi – A Sonata
Recital”,
Népszava,
31 January 1925

Függelék/Appendix 56

▶ „Bartók–Mozart-est”, *Népszava*, 1944. január 8.

“Bartók–Mozart Evening”, *Népszava*, 8 January 1944

Függelék/Appendix 90

Hegedűversenyműve ezúttal hang-
zott el Budapesten először zene-
kari kísérettel. Kolozsvári bemu-
tatója után részletesen méltattuk
ezt a maradandó becsű szerze-
ményt, amelyről már most is meg-
állapítható, hogy hirtelen lendü-
lettel szökött fel a hegedűverseny-
művek nemzetközi irodalmának
árvonalába — Bach, Mozart, Beet-
hoven, Mendelssohn és Brahms
elévülhetetlen remekművei közé.
Jellege szerint romantikus, de en-
nek ellenére is folytatja és kiegészíti
azt a klasszikus sort, amelyhez
Csajkovszkij, Goldmark, Hinde-
mít és Sztravinszkij mégis csak
átmeretibb szerepű, másodrendű
adományokkal járult hozzá.

„Stravinszky Igor”,
Népszava,
1926. március 19.

„Igor Stravinsky”,
Népszava,
19 March 1926

Függelék/Appendix 58

főtínfelekről feledkezünk meg... A zeneszerzés mai vezéralakjai, a most férfikoruk délen álló, 40–50 év körüli irányiszabó muzsikusok szembejelen közös fejlődése mentek kevesztül. Az impresszionista világképzetből: a kényuralomra jutott egyén szeretlen romantikájából indulnak ki mindnyájan, majd tovább fejlődésük meletten — hol előbb, hol később, de kivétel nélkül — az általános igazság kutatására térte át. A klasszikus tárgyvilágosság és közérdekűség jegyében most végül ismét esztétizálóskodik valamennyien. Mert az általános igazság örök ideálja magába zárja egyfelől a szűkebb körre vont nemzeti törekvéseknek, másfelől az egyetemes nemzetköziségnek halhatatlan (vagyis ki nem szikadó) lelkesítő-egítő (tápláló) eszményképét. Közösséget akar ma kifejezni és közösségérzést szeretne fölfokozni elmélyíteni úgy a jellegzetesen nemzeti, mint a jellegzetesen nemzetközi alkotó zseni: úgy Bartók Béla, mint Schönberg Arnold és a közöttük álló, szélsőséges ellentéteket mintegy átírdajó Stravinszky Igor... Korunk frázisa, e három reprezentatív zenei lényelmje elválaszthatatlanul összetartozik, mert szorosan kiegészíti egymást. A maga légkörében, saját törekvészeriségének hódolva, de párhuzamosan bonaktartozik ki mindhármanuk fejlődési vonala. Más és más partról vitorlázott el mindegyik. Más tengeren ringott, más vezéreléssel küzdött, más révén ért mindnyáruk hajójuk... *De a három árdalt egy csillag vezérelte.* Külön munkásságuk fölött egy közös eszme lebegett.

A prágai filharmonikusok második hangversenye.

Bartók Béla „Tánc-szvit”-jét megújrázták!

Százsor, ezerszer szeretnők egymásután ideírni ezt az alicimünket. Mert mindannyiszor más és más újongó érzés és gondolat irányítaná tollunkat. Mindannyiszor más és más kifejezivalonk félközne változatlan fölkiáltó-mondatunkból... „Rendkívüli külön kiadás”-t kellene nyomtatnunk. Hadd hozzák vágjátó,

mutatója után!... Budapesti közönség osztorlók esztéjen, modifolott egyszerű igazságra jött rá. Megoldotta Kolumbusz tojásának problémáját és belátta azt, hogy ez a sokat és ocsmányul megrágalmazott „ultramodern” zene is szép — ha jól adják elő!... Utóvégre Bach, Mozart és Beethoven is negmasul a fizimiskák kezében. Csakhogy Bach, Mozart és Beethoven alkotásait annyira beidegeztük már, hogy kétségtelenül megállapíthatjuk mindazt, amit a hibás föllogás és a téves interpretáció rovására kell írunk. Frissen hallott daraboknál együtt hat az alkotó és előadó faktior. Első hallásra csakis a gyakorlott füli szakember különbözteti meg e két elemet. Az is csak akkor, ha belső elgépzelőképessége nan hagyja esztéjen. Ha jól adják elő őket, Schönberg és Stravinszky, a frázsa második és harmadik Belzebubja is angyallá változtalnak még!

„A prágai filharmonikusok második hangversenye. Bartók Béla „Tánc-szvit”-jét megújrázták”,
Népszava, 1925. november 20.

“Second Concert of the Prague Symphonic Orchestra. Béla Bartók’s ‘Dance Suite’ was encored!”,
Népszava, 20 November 1925

Függelék/Appendix 57

Annyi magas céltűzésű és erős hatása, de egymással gyakran szöve ellentétbe kerülő művészegénység veszt korunk zenéjének a kialakításán hogy ugynevezett „modern” zenéről mint szimpáziá-egyszerűsített gyűjtő fogalomról beszélni sem lehet... U van a mi Bartók Bélánk, itt van az orosz Igor Stravinszky és Szergej Prokofjoff, az osztrák Arnold Schönberg, Alton Berg és Anton Webern, a német Richard Strauss, Paul Hindemith és Kurt Weill, az olasz Alfredo Casella, a francia Darius Milhaud és Poulenc, a svájci Honegger, a spanyol Manuel de Falla és Ravel —, hogy csak néhány nevet ragadjunk ki a sok közül. Lehet-e mindezeket egy közös falba dobni és az ugynevezett „modernség” saját burka alatt összefoglalni? Lehet, de akkor viszont ez a „modernség” olyan általános frázissá távol, hogy nem lehet és jellemez többé semmit sem.

De a ciklikó maga is leomlópia opés támadását és olyan esztékre emlékeztet amikor nem a mű bukott meg, hanem a közönsége s amikor a kortársaitól ki gyuvolt uttóró művészek az utókori igazságot szolgáltatott. Föl is hozzá példát Wagner és Debussy esetét — a ezzel saját maga bizonyítja be a effőle általánosítások hasznontalanságát mert Bartók Béla vagy Igor Stravinszky legalább is van olyan stílus alkotó zsenális mester, mint amikor Debussy volt! Ami tehát bűnös rövidlátás volt Debussyval szemben, még sokkal vétkesebb könnyelműség Bartók vagy Stravinszky esetében, amikor az oktató és intó példa már a szemünk előtt áll.

Minden időben voltak és lesznek tehetséges és tehetségtelen zeneszerzők. Tanuljuk meg különválasztani őket. Erre azonban csakis a gyakorlott és képzett füli képes. Művelődjünk tehát,

„Fából faragott királyfi. Bartók műve ismét az Operaház színpadán”,
Népszava, 1935. január 31.

“The Wooden Prince. Bartók’s Work Was Restaged at the Opera House”,
Népszava, 31 January 1935

Függelék/Appendix 71

„Hogyan is állunk az ugynevezett »modern« zenével?”,
Népszava, 1932. november 27.

“What About the So-Called ‘Modern’ Music?”,
Népszava, 27 November 1932

Függelék/Appendix 67

Végre tehát mégis!

Sokáig tartott. Tizenhat évig. De végére belátták a helyzet fonakását, tarthatatlan voltát... A Budapestre érkezett Thomas Mann első kérdése Bartók Bélának szólt. Hol lakik? Találkoznai, beszélni szeretne vele... E példát sok másért rakjuk ide. A külföld szellemi nagyságai elsősorban iránta érdeklődnek, őt ismerik legjobban, akit itthon legkevésbé ismernek. S ha az Operaház műsorát vizsgáljuk, azt keresik-nézik, szerencséjük volt-e és rövid íttartózkodásunk alatt Bartók-mű előadásában lehet-e részük?

Milyen kinos volt kérdézősködéseikre évekken keresztül azzal felelünk, hogy Bartók darabjai sem ezen, sem a jövő héten, sem egyáltalán nem szerepelnek Operaházunk műsorán! Ha már a közvélemény nyomása és sajtó útján meg-megújult követelésünk nem bír elég súllyal s nem tudta keresztülvinni Bartók két számított színpadi szerzeményének a műsorba való visszafiktatását, örvendjünk az eredménynek így is, amikor egy új és kezdetben alarendelt, de lassanként mind számottevőbbé ehatalmasodott szempont kényszerítette ki az engedményt. *Idégenforgalmunk emelése* valóban mellőzhetetlenné tette a világszerzte becsült és tisztelt Bartók Bélát.

kintett a modernitásra, amelyben a zene anyagának létrehozására és megformálására való teljességgel újszerű törekvéseket a történelmi stílusok és műfajok, illetve a néphagyomány elemeinek szublimált fölhasználása egészíti ki. Ebben a meggyőződésben munkálkodott Bartók hazai elismertetésén és a modernitásról folytatott nemzetközi diskurzusba való szerves bekapcsolásán. Az Európa avantgárd köreiben zeneszerzőként is számon tartott Jemnitz a kritikák mellett egyéb írásokban is méltatta Bartók munkásságát, 1957-ben pedig a darmstadti új zenei nyári kurzusok keretében tartott előadást Bartók dallamképzéséről.

Ránki András

traditions of European music in which the wholly novel ambitions to create and shape the matter of music are complemented by a sublimated use of the historical styles and genres as well as the elements of folklore. This conviction fuelled his efforts to get Bartók recognized in his country and to link him organically into the international discourse on modernity. Also recognized by European avant-garde circles as a composer, Jemnitz appraised Bartók’s work in other writings than critical reviews, too. In 1957 he held a lecture about Bartók’s melody construction during the International Summer Course for New Music in Darmstadt.

András Ránki

Korai zenetudományi recepció

Early Musicological Reception

„Igen félénken szoktak ehhez hozzányúlni: mi az hogy Bartók.” (Molnár Antal, *Nyugat*, 1912)

“People are scared to try and look into this phenomenon: called Bartók.” (Antal Molnár, *Nyugat*, 1912)

Bartók zenetörténeti jelentőségére a magyar zenei historiográfia korán ráébredt. Már az 1910-es években bontakozni kezdett a tudományos igényű Bartók-recepció, amelynek úttörője Molnár Antal (1890–1983), majd Tóth Aladár (1898–1968) és Szabolcsi Bence (1899–1973) volt. Molnár Antal lelkiismeretességéről vall, hogy 1909 novemberében Bartókhoz írt levelében a komponista műveivel kapcsolatban a „legbiztosabb kézből” származó információkra tart igényt. A Waldbauer–Kerpely Kvartett tagjaként közreműködött Bartók I. vonósnyegyesének bemutatóján 1910-ben. Így nem meglepő, hogy éppen erről a műről írta első Bar-

Hungarian music historiography realized Bartók’s significance in music history at an early date. Back in the 1910s a professional reception of Bartók’s music began unfolding pioneered by Antal Molnár (1890–1983), followed by Aladár Tóth (1898–1968) and Bence Szabolcsi (1899–1973). A letter written to Bartók in November 1909 reveals the conscientiousness of Antal Molnár, who required information about the composer’s works “from the surest hand”. He was involved in the premier of Bartók’s first string quartet as a member of the Waldbauer–Kerpely Quartet in 1910. It is not surprising then that he wrote his first Bartók analy-

BARTÓK ÉS KODÁLY. UTÓROMANTIKUS MŰVEIK

tésének forgópontja tehát: az új hangnemiségbe és új kontrapunktba kapcsolódás; nyugati füllet és harmoniai alapon nem lehet e művészetet igazán megközelíteni. A főkülönbség Kodály és Bartók eddigi művészete között természetesen: Kodály kontemplatívabb természet és visszatekintően egybefoglaló művész, Bartók újabb, forradalmibb, inkább tör az ismeretlenbe. Ezenkívül Kodály specifikusan magyar lírát énekel, míg Bartók általában az őserzelmek tolmácsa, inkább az általános ösmeloszt keresi, a primitív ember lelki skáláját (B. az észak-afrikai arabok közt is végzett folklórikus kutatásokat).

Még mielőtt az új kultúra kiépítésének problémája fölmerült volna, Bartók és Kodály fiatalkori művei tetőzték be az utóromantika magyaros zenetemesét. Az 1900-as években írja *Kodály hegedű- és zongorára az Adagiot* (középrészében magyar népies zenével), a g-moll *vonótrió-tétel*, mely a magyaros szerénadzene egyik legkiválóbb képviselője (kézirat) és a *Nyári este* c. zenekari darabot (kézirat), mely a deskriptív lírájú nemzeti szimfonikus irodalom (I. Gade, Borodin stb.) legjavához tartozik. Bartók első nagyszabású művei főleg Liszt (és Dohnányi) hatását éreztetik, de nem ábrázoló jellegűek, hanem a *hazafias líra* genréjéhez tartoznak; ilyen a *Kossuth* szimfónia (1903, benne a magyar és osztrák himnusz allegorikus küzdelme, a la Csajkovszki «1812» vagy Liszt «Húnok harca»), a *zongoraintertő* és a szintén 1904-ben írt *zongora-rapszódia* (zenekarral), a Liszt-féle tematikus ötvöző-munka és a magyaros zeneirodalom nagyszabású összefoglalásai, és az 1905-ből származó *I. zenekari szvit* (a magyar népies dallamokon épült szerénad- és suite-zene koronája, kidolgozsmódjában számos utówagneri elemmel, viszont számos egyéni utóromantikus harmonikai fordulattal is és egyéni alaphangulattal). Utóbbinak honfibanatos 2. tételében már a «Fából faragott királyfi» jövendő szerzőjére mutat a titokzatos őszi szélzúgás; az 1. tétel főmotívumából alakult ugróstánc (3. t.) középrésze a hazai rögnek Petőfi-re emlékeztető imáda-

BARTÓK

(Werne. Irén félfotója)

◀ Molnár Antal:
A zeneművészet könyve (1922)

Antal Molnár:
The Book of Music (1922)

Függelék/Appendix 105

tók-elemzését, amely 1912-ben a *Nyugat* hasábjain jelent meg, és amelyre később ő maga a „Bartók-irodalom első fecskéje”-ként utalt. Szintén Molnár Antal nevéhez fűződik az első önállóan megjelent Bartók-méltatás (*Bartók Béla. Táncjátéka alkalmából, 1917. május*) és az első kifejezetten tudományos igényű analízis (*Bartók: Két elégia elemzése, 1921*). A zeneművészet könyve (1922) című munkájának érdekessége, hogy míg a zenei élet akkor legmeghatározóbbnak tartott alakjairól, Dohnányiról és Hubay Jenőről (1858–1937) csak néhány sorban emlékezett meg, addig Bartóknak több oldalt és egy arcképet is szentelt. 1930-ban kottapéldákkal gazdagon illusztrált, német nyelvű analízist készített Bartók I. zongoraversenyéről.

Molnár Antal nyomán elsősorban Kodály közvetlen zeneszerző-zenetudós tanítványai – Szabolcsi Bence és Tóth Aladár mellett többek között Ottó Ferenc (1904–1976), Kerényi György (1902–1986), Veress Sándor, Szöllősy

sis about this opus. Published in the periodical *Nyugat* (West) in 1912, it was recalled later by the musicologist as “the first swallow of the Bartók literature”. He was also the first to assess Bartók’s work separately published (*Béla Bartók. Apropos his pantomime ballet, 1917*) and he wrote the first musicological analysis of Bartók’s music (*Analysis of Bartók’s Two Elegies, 1921*). It is an interesting feature of his book *The Book of Music* (1922) that he only writes a few lines about Dohnányi and Jenő Hubay (1858–1937) generally considered as the most important personalities of music life at that time, but devotes several pages and a portrait to Bartók. In 1930 he wrote in German an analysis of Bartók’s first piano concerto richly illustrated with music examples.

In the wake of Antal Molnár, mainly the composers and musicologists studied under Kodály – e.g. Ferenc Ottó (1904–1976), György Kerényi (1902–1986), Sándor Veress, András Szöllősy (1921–2007) in addition to Bence Szabolcsi and

Kerényi György *Bartók hangneme* című tanulmánya (Énekszó, 1941)

György Kerényi’s study: *Bartók’s tonality* (Énekszó, 1941)

Függelék/Appendix 111

818

A harmadik rendszer:

$\frac{1}{2}$ 1 1 1 1 1 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1 1 1 1 1 $\frac{1}{2}$ 1 1 1 1 1 stb.

Dallama: c desz esz j g d h c.

Ennek szintén van 7 hangneme.

Bárdos alapvető fontossága megállapításainak nem csupán elméleti érdekessége van. E számítások révén sikerült nepelelmainak és műzeneknek eddig bontalan hangnemeit rendszerbe foglalni.

A II. rendszer hangnemei.

Ha futólag végigtekintünk az eddig be nem illesztethetőnek vélt hangnemi dalamokon, úgy találjuk, hogy majdnem mind beleillenek a II. rendszer valamelyik hangnemebe.

Mielőtt ezeket sorra vennénk, zárjuk ki közülük azokat, melyeknek alapkvintje vagy -kvartja nem tiszta. A

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.
c d e fisz g d b

sorban ilyenek: a 3. hangnem (c–b), a 4. hangnem (c–fisz–b, fisz–c) és a 7. hangnem (c–b–e, b–fisz–c).

Megmarad az 1. 2. 5. és 6. hangnem.

Az 1-re példa a c-készletű (és végű) dallam a következő oldalon. A hangsor maga (d-re transzponálva):

Bartók: Cantata profana
(Befejezés)

A 2-ra szép példákat találunk a magyar népzében:

Körögy (Szerén m) Garay Ákos

1. Im-hol ke-re-ke-dik Egy fe-ko-te föl-hő
2. Áll meg, hol-lé, áll meg, Had ü-ze-nek tő-led

1. Ab-ban tol-lász-ko-dik Sár-ga-lá-bu hol-ló.
2. A-pám-nak, a-nyámnak, Jegy-bé-li má-t-kám-nak.

Lásd még: Bartók: A magyar népdal, 40. sz.
Anyon azsony kertje, Bertje [Bartók: Nég régi magyar népdal (d-hangnem és előjegyzéssel)] – Bárdos: 101 magyar népdal (d-hangnem fisz, gisz előjegyzéssel)]
Körtéja, körtéja [Kodály: Magyar népzene, VII., fisz-hangnem fisz, cisz, gisz, atsz-szal], stb.

Példák az 5-re [g d b c d e fisz] az úgynevezett jelfele hatadó dallamos molt hangsorok. Ez a hangnem, amelyet annyira kedvel a mai zongoratanítás, a magyar népzében jóformán ismeretlen.

Példa a 6-ra [frig-dör-jellege hangnem; molt, kis másoddal és nagy hatoddal]: Jele hajdosimnak [Bartók–Kodály: Erdélyi magyar népdalok, 76. sz., g-hangsor asz-szal és b-vel.]

819

Mind ezek a hangnemek mai tudásunk szerint aránylag ritkák a népzében s a műzenében is (ezért nincs még nevük sem), kivéve a II. rendszer 1. hangnemeit. Ez a különösen szép dallam hangnem (olyanféle, mint a dúr skála felé emelt 4. és mélyített 7. fokkal) Bartók zenéjének úgyszólván visszatérő hangneme. Mivelben a Fából faragott királyfi-tól kezdve zongoradarabjain, kórusain át a legújabb alkotásáig mindenütt felhangzik. Néhány szép példája:

Adagio Bartók: Mikrokosmos (st.)

Molto moderato (♩ = 144) Bartók: Zene húros hangszerekre

Allegro Bartók: Tavasz

Szép ma-dár a fees-ke, szó-pen is szól,
Reg-gel mi-kor har-mat hull az ág-ról...

Nagy emberek ünnepnapjain szokások, hogy valami maradandót elneveznek előttük. A hatvan éves Bartók Bélát az idén az egész világ ünnepli. Ebből az alkalmából nevezzük el az ő kedves – és máig nyitott – hangnemeit Bartók hangnemeinek.

Kerényi György.

¹ Korábban felteremtelt elnevezései: „hadai skála”, „ühösvölgyi hangsor” [A Zene, 1938. nov. 2.] Bartók lakóhelyével hozták kapcsolatba, a görög hangnem-nevek mintájára, amelyek szintén helyhez, egy-egy vidékhez fűződtek.
A Magyar Zenei Szemle márciusi szemléterülmének tárgya „Bartók Béla Mikrokosmos” volt. Az itt elhangzott hangnemalátatások indítottak arra, hogy Bartók hangnemeiről és az egész II. rendszeréről hírt adjak.
Ami a III. rendszert illeti, az logikus fejtelmánya a II.-nak. Erről legjobban akkor

András (1921–2007) – ragadtak tollat, hogy Bartók művészetét méltassák. Tóth Aladár zenekritikái a *Nyugatban*, elemző írásai pedig többnyire a *Zenei Szemle* című folyóiratban jelentek meg. 1927-ben egy általános Bartók portréval, 1929-ben a szerző új vonósnégyeseinek bemutatásával gazdagította a Bartók-irodalmat. Benedek Marcell 1927-es *Irodalmi Lexikonjának* Bartók-szócikkét Szabolcsi Bence készítette. 1936-ban Ottó Ferenc *Bartók Béla a Cantata profana tükrében* címmel írt tanulmányt. 1941-ben, tehát majdnem egy évtizeddel Lendvai Ernő (1925–1993) legendássá vált elemzései előtt Kerényi György „Bartók hangneme” című, az *Énekszóban* megjelent írása világított rá a zeneszerző által előszeretettel használt hangrendszer sajátosságaira.

Irodalmárok, esztéták, közírók is felfigyeltek Bartók művészetének rendkívüliségére. Jelentős

Ottó Ferenc tanulmánya:
Bartók Béla a Cantata profana tükrében (1936)

Ferenc Ottó's study:
Béla Bartók in the Mirror of Cantata profana

Függelék/Appendix 110

◀ Molnár Antal elemzése
Bartók I. zongoraversenyéről (1930)

Antal Molnár's analysis
of Bartók's Piano Concerto No. 1 (1930)

Függelék/Appendix 106

11.

II.

A Cantata Profana tételei nincsenek élesen elhatárolva egymástól. A három részt finom hangszeres átvezetők „attacca” kötik össze. Fantáziánk még mindig az első rész befűzőjének „megkapó” hangképeivel játszadozik, mikor a brácsa, cselló és nagybőgő Andante tempóban sétáló negyed kottái már elhaladtak a római kettes alatt és új hangulathoz ringattak bennünket. Sietünk utólráni magunkat. A sétáló negyedek impresszionisztikus programelemeiből rövidesen érdekes kíséret alakul ki, amelyet figyelni kell méltatnunk.

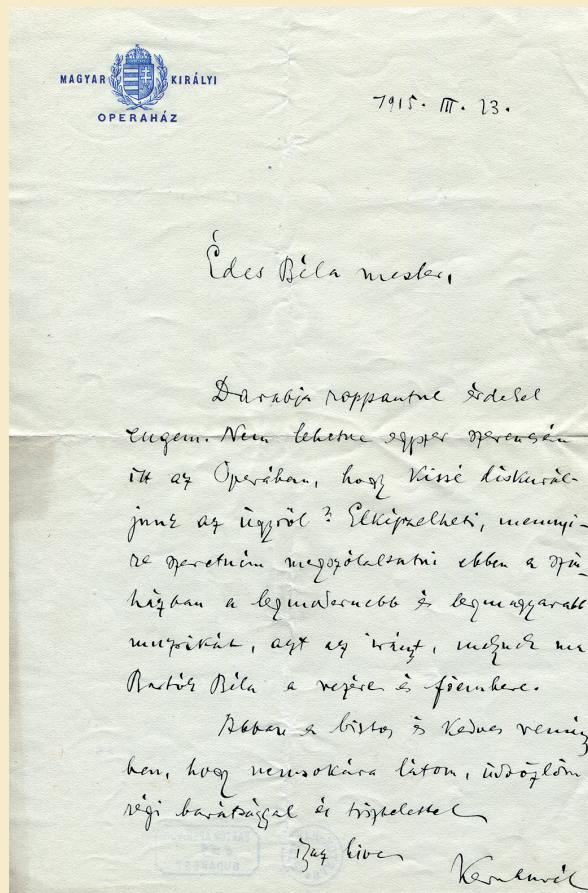
Új zeneiség?

Egy különleges harmóniai hatásról van szó, amelyet már Bartók régebbi, erősen forradalmi jellegű munkáiban (a Bagatellekben és az I. és II. vonósnégyesekben) is megfigyeltünk. Elhangzik egy csupa „véletlen” hangokból álló akkord, mely az elhangzás pillanatában bantóan disszonáns, sőt kakofón. Néhány másodperccel az elhangzás után ez az akkord fokozatosan „konszonánssá” és hosszabb idő múlva eredetien „szép” hangzásává lesz. Sokat tűnődünk ezen a meglepő harmóniai hatáson. Mi lehet az oka?

Lássunk két példát a Cantata vonósnégyeskíséretéből.

Csupa lyukas-fejű kotta. Bék és kereszt vegyesen. (Az atonális helyesírásban minden második hangjegy előtt módosítójel van!) A kották aránylag keveset mozognak. A

*) A bartóki harmonizálás törvényeit már Edwin Van der Null is kutatta: *Béla Bartók. Ein Beitrag zur Morphologie der neuen Musik* (Mitteldeutsche Verlagsanstalt, Halle a) S) című munkájában. Végleges eredményekhez ő sem jutott.

◀ Kern Aurél levele Bartók Bélának, 1915. március 23.

Aurél Kern's letter to Béla Bartók, 23 March 1915

Függelék/Appendix 103

Aladár Tóth – put pen to paper to assess Bartók's music. Aladár Tóth's music criticism appeared in *Nyugat*, his analyses mostly in the periodical *Zenei Szemle* (Music Review). In 1927 he enriched the Bartók literature with a Bartók portrait, in 1929 with a description of the composer's new string quartets. The Bartók entry in the *Literary Encyclopedia* edited by Marcell Benedek in 1927 was written by Bence Szabolcsi. In 1936 Ferenc Ottó wrote a study entitled *Béla Bartók in the Mirror of Cantata profana*. In 1941, nearly a decade before Ernő Lendvai's (1925–1993) legendary Bartók analyses György Kerényi's writing "Bartók's tonality" published in *Énekszó* (Singing) shed light on the peculiarities of the tonal system Bartók was wont to use.

Men of letters, aesthetes and publicists also tried to grasp the extraordinary character of Bartók's art. A noteworthy early example is the Bartók number of the periodical *MA* edited by Lajos Kassák (1887–1967) issued in February 1918 and containing, among other works, Kassák's poem *Greeting the Sun* in addition to a lengthier essay. By the turn of the 1920s–1930s the broader music life had also acknowledged the outstanding significance of Bartók's oeuvre, and some of the writings, such as Emil Haraszti's (1885–1958) monograph (1930), appeared in foreign languages (1938), too. The Bartók reception by musical scholarship in the first half of the century laid the foundations and signposted the main courses of the Hungarian Bartók research of international renown today.

korai dokumentuma ennek a Kassák Lajos (1887–1967) által szerkesztett *MA* folyóirat 1918 februárjában megjelent Bartók-száma, amely egy nagyobb lélegzetű tanulmány mellett többek között Kassák *Napraköszöntés* című versét is tartalmazza. A húszas-harmincas évek fordulójára a tágabb zeneélet is elismerte a bartóki életmű kiemelkedő jelentőségét, s az ekkor keletkezett írások egy része – például Haraszti Emil (1885–1958) monográfiája (1930) – idegen nyelven is napvilágot látott (1938). A század első felének tudományos Bartók-recepciója alapozta meg a mára nemzetközi hírűvé vált magyar Bartók-kutatást, és jelölte ki annak fő irányait is.

Ozsvárt Viktória

Viktória Ozsvárt

Korai zeneszerzői recepció

„Csaknem mindegyik zeneszerző teleszívta tüdejét a Bartók-zene tiszta, erős levegőjével. Nincs ma számottevő fiatal zeneszerző, akin nyomot ne hagyott volna művészete.”

(Járdányi Pál: Bartók követése, 1955)

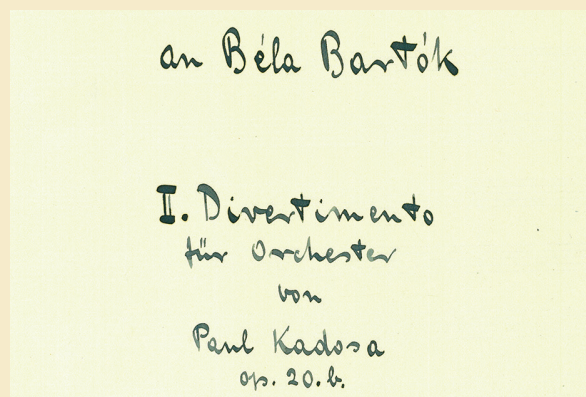
A Bartók Bélát követő avantgárd zeneszerző-nemzedék már az 1910-es évek végén csatlakozott az idősebb komponistához, s zenei progresszivitását elsősorban a Bartók művészete iránti hűségével kívánta bizonyítani. E nemzedék útját – így Lajtha Lászlóét, Kósa Györgyét, Kadosa Pálét, Veress Sándorét – Bartók az idősebb barát-tanár pozíciójából

Early Compositional Reception

“Nearly every composer has filled their lungs with the strong and pure air of the Bartók music. There is no young composer of some merit whose work is free from the influence of his art.”

(Pál Járdányi: Following Bartók, 1955)

The generation of avant-garde composers after Bartók already joined the older composer in the late 1910s, intent on proving the progressiveness of their music through their loyalty to Bartók's art. The career of the members of this generation – László Lajtha, György Kósa, Pál Kadosa, Sándor Veress – was promoted by Bartók from the position of the

Kadosa Pál: 2. Divertimento zenekarra, op. 20/b, szerzői kézirat

Pál Kadosa: Divertimento for orchestra, No. 2, op. 20/b, autograph

Függelék/Appendix 124

Lajtha László: Egy muzsikusi írásából, op. 1, Bartóknak szóló dedikációval, Bartók könyvtárából

László Lajtha: From the Writings of a Musician, op. 1, With a dedication to Bartók, from Bartók's library

Függelék/Appendix 126

Bpest, dec. 14.
 Szeretett Jemnitz-er!
 Tegnapelőtt féredésből az én kalapomat vitte
 el és az Önétt vette. Már rajtam lappajtottam
 fiamat Ön után, nem sikerült Ön már nepte-
 lődni. Kérem megengedjék minél hamarabb
 visszatérni a kalapjára, az Önétt ki len-
 kémbre. Kinéző kissebbség
 Bartók Béla

◀ Bartók Béla levele Jemnitz Sándornak,
 1926. december 14.

Béla Bartók's letter to Sándor Jemnitz,
 14 December 1926

Függelék/Appendix 122

Mr. Jemnitz Sándor unak
 Szigós
 Budapest
 Bulyovszky u 21

◀ Az 1. zongoraverseny Lajtha Lászlónak
 dedikált példánya (fénykép)

An inscribed copy of Bartók's first piano concerto
 to László Lajtha (photo)

Függelék/Appendix 127

older friend and teacher, apart from the example of his life-path being the fundamental reference point for their creative, performing and scholarly orientation. In their compositions, however, they did not adopt Bartók's style: for them, the Bartókian example meant first of all the insistence on creative autonomy and loyalty to the great European musical culture.

The first generation in the wake of Bartók deliberately reflected upon the Bartókian example as is revealed by the recollections of György Kósa and Pál Kadosa, or by the dedications of their works. Kadosa dedicated his Divertimento No. 2 to Bartók, while Kósa, Lajtha, Sándor Jemnitz

egyengette, azon túl, hogy alkotói, előadóművé-
 szai és tudományos tájékozódásukat alapvetően
 meghatározta a bartóki életpálya példája. Kom-

A csodálatos mandarin zongorakivonata négy kézre készült. Mielőtt még bármi színpadi előadásról szó lett volna, az üdözési jelenetet Bartókkal én mutattam be a Magyar Rádióban. A próbákon ugyancsak kétségbe ejtette Bartókot, ha netán félreütött egy hangot – a nagyon nehéz, komplikált letét kényes virtuozitást követelt, többek közt azt is, hogy a kezek a játék alatt egymásba ne ütközzenek. Ha viszont én ütöttem félre, atyai jóindulattal mosolygott hozzá.

(Kósa György visszaemlékezése)

pozícióikban mégsem a Bartók-stílus útját követték: a bartóki minta számukra elsősorban az alkotói függetlenséghez való ragaszkodásban és a nagy, európai zenekultúra iránti hűségben nyilvánult meg.

A Bartókot követő első zeneszerző-nemzedék tudatosan kívánt a bartóki példára reflektálni: ez derül ki Kósa György, illetve Kadosa Pál emlékezéseiből, vagy éppen a műveikhez készült ajánlásokból. Kadosa II. Divertimentóját ajánlotta Bartóknak, míg Kósa, Lajtha, Jemnitz Sándor fontosnak érezte, hogy műveit személyesen dedikálja az idősebb pályatársnak. Nagy becsben tartották a Bartóktól gyűjtött relikviákat: Lajtha az I. zongoraverseny neki dedikált kottáját, Jemnitz a Bartóktól kapott leveleket. A fiatalabbak Bartóknak szóló leveleinek feltűnő jellemzője a megfogalmazásban érzékelhető Bartók iránt érzett fokozott tisztelet. Lajtha László és Veress Sándor népzene-kutatói pályáját is a Bartók-élmény indította útjára, mint azt a kiállított korai Lajtha- és Veress-tanulmányok is bizonyítják.

Dalos Anna

«ENTRE L'ORIENT ET L'OCCIDENT»

La musique populaire hongroise

Par ALEXANDRE VERESS

AU POINT de vue topographique, quelque uni qu'ait été le territoire de la Hongrie, dans ce cratère délimité par les Carpathes, ce pays, par suite de la position géographique qu'il occupait sur le continent européen, a toujours été soumis aux effets de différents courants étrangers, bienfaisants ou nuisibles. Pendant dix siècles, c'est à cet endroit, choisi par le peuple hongrois au sein de quatre rivières entourées de montagnes, pour y établir sa patrie européenne, que se rencontrèrent l'Orient et l'Occident. Durant cinquante ans, les pays étrangers ont considéré la Hongrie comme le bastion de la civilisation chrétienne occidentale contre les aspirations des conquérants asiatiques. En vérité le peuple hongrois a fidèlement rempli sa tâche. Non seulement il a perdu le meilleur de son sang dans la défense de son propre territoire mais, quand son effondrement devint inévitable devant la supériorité numérique des forces déchaînées contre elle, de son propre corps il éleva une muraille pour faire face au péril qui menaçait l'Europe. Les batailles de Mohi et de Mohács sont les deux grandes tragédies de l'histoire hongroise; l'élite de la nation y sacrifia sa vie pour la défense de la civilisation occidentale. Tous les biens matériels et spirituels accumulés durant de longs siècles furent presque entièrement annihilés. Dans ce désert de villes incendiées, d'églises en ruines, de monastères dévastés, de bibliothèques pillées, où la population avait été massacrée, on entreprit la reconstruction, aussitôt que l'épreuve terrible fut passée. La nation hongroise a encore surmonté, tant bien que mal, les ravages causés par les Tartares: et elle retrouva son ancienne splendeur quelques dizaines d'années plus tard. Mais les cent cinquante ans d'oppression turque lui causèrent des plaies pour ainsi dire incurables. Il n'est pas exagéré d'affirmer que, par endroit, elle en porte encore les traces. La catastrophe de Mohács fut bien plus qu'une bataille perdue. C'est là que périrent les dirigeants de la nation, avec le jeune roi à leur tête. La victoire turque ouvrit le chemin de la capitale aux conquérants. Par la chute de Bude, l'héritage de la renaissance, légué par le roi Mathias, passa aux mains des pillards. Pendant cent cinquante ans, la Hongrie fut ainsi tenue à l'écart de la civilisation européenne. Son territoire devint le théâtre de guerres continuelles. Cette lutte pour le pur maintien de son existence épuisa toute sa vitalité. Tandis que l'Europe vivait une époque de son plus grand développement, le peuple hongrois, combattant pour sa liberté, étouffait sous l'oppression turque. Quand il finit par s'affranchir des Turcs, saigné à blanc par ces luttes séculaires, des devoirs nouveaux l'accablèrent. Il lui

Veress Sándor tanulmányának különlenyomata:
La musique populaire hongroise (1942)

The off-print of Sándor Veress's study:
La musique populaire hongroise (1942)

Függelék/Appendix 123

deemed it important to write personal dedications to the older fellow composer. They held in high respect the relics they had received from Bartók: Lajtha cherished the score of the first piano concerto dedicated to him, Jemnitz the Bartók letters. In letters written by the younger colleagues enhanced reverence toward Bartók is conspicuous in the wording. The folk music research of László Lajtha and Sándor Veress was also motivated by their experience of the Bartók phenomenon, as is proven by the early Lajtha and Veress studies on display.

Anna Dalos

Hommage à Bartók

„Bartók általános stílárú erjedést indít el, felolvasztja a jeget és saját műveivel Sztravinszkijra és Schönbergre is felhívja a figyelmet. Kitágítja a horizontot és perspektívát ad: visszafelé és előre. Most már van hely, fel lehet állni, körül lehet nézni, el lehet indulni!”

(Kroó György: A magyar zeneszerzés 30 éve, 1975)

Hommage à Bartók

“Bartók triggers off general fermentation, thaws the ice and also calls attention to Stravinsky and Schoenberg with his works. He stretches the horizon and provides a perspective, both forward and backward. There is enough room now, you can stand up, look around and get going.”

(György Kroó: 30 Years of Hungarian composition, 1975)

Bartók Béla életműve és a modern magyar zene megteremtésének eszménye az őt követő nemzedékek számára minden kétséget kizáróan elementáris példaként szolgált. Az avantgárdhoz tartozás élményeként megélt alkotói Bartók-befogadás legkorábbi dokumentumai Lajtha László, Kósa György, Kadosa Pál és Seiber Mátyás (1905–1960) zeneszerzői műhelyéből kerültek ki. A kiállításon látható kéziratok és nyomtatott kották ezt az intenzív, a magyar zeneszerzők számára megkerülhetetlennek tűnő Bartók-recepciót dokumentálják, a kezdetektől, az 1920-as évek közepétől a II. világháború utáni évtizedek kibontakozásán át egészen napjainkig. A Bartók előtt tisztelgő *hommage*-ok döntő többsége a zeneszerző halála (1945) után keletkezett. Szerzőik közül többen még személyes kapcsolat

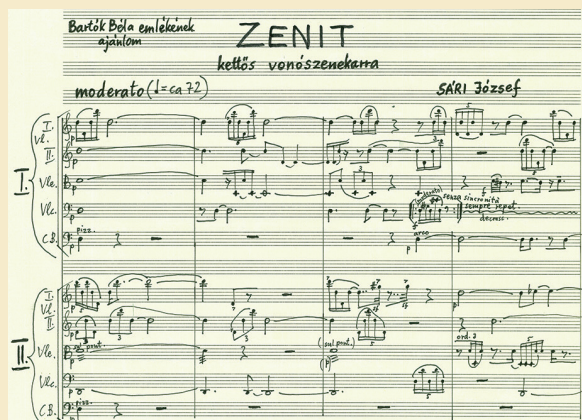
Béla Bartók’s oeuvre and the idea of creating modern Hungarian music undoubtedly stood before the subsequent generations as an elemental example. The earliest documents of the artists’ Bartók reception experienced as part of the avant-garde derive from the workshops of László Lajtha, György Kósa, Pál Kadosa and Mátyás Seiber (1905–1960). The manuscripts and printed music in the showcase document this intensive and – for Hungarian composers – unavoidable Bartók reception from the beginnings in the mid-1920s through the post-World War II decades to our days. The great majority of *homages* to the composer were written after his death (1945). Several of the composers were in personal contact with Bartók, e.g. György Kósa, Pál Kadosa and Sándor Veress,

◀ Járdányi Pál: 2. vonósnégyes – In memoriam Belae Bartók, szerzői kézirat (1953–1954)

Pál Járdányi: String Quartet No. 2 – In memoriam Belae Bartók, autograph (1953–1954)

Függelék/Appendix 136

◀ Sári József: *Zenit* kettős vonószekarra, szerzői kézirat (1995–1996)

József Sári: *Zenith* for Double String Orchestra, autograph (1995–1996)

Függelék/Appendix 144

◀ Reményi József:
Bartók emlékérem
(1923)

József Reményi:
Bartók memorial medal
(1923)

Függelék/Appendix 162

ban állhattak Bartókkal – mint például Kósa György, Kadosa Pál vagy Veress Sándor –, míg mások számára Bartók művészete az elérni vágyott ideált, a zeneszerzés *non plus ultrá*ját jelentette. A zeneszerzők mellett a társművészetek számos képviselője is reflektált Bartók művészetére. A költők közül többen személyesen is találkoztak Bartókkal – például Kassák Lajos és József Attila –, vagy a zeneszerző szorosabb baráti körébe tartoztak, mint Balázs Béla (1884–1949). A kiállításon elhelyezett képzőművészeti alkotások – Ferenczy Béni (1890–1967), Reményi József (1887–1977), Beck András (1911–1985) és Körösné Tamás (1953–2010) egy-egy Bartókot ábrázoló érméje – Bartók személyiségének kisugárzását ragadják meg.

A bartóki tanítás mint példa a legtöbb magyar zeneszerző művészetében csak közvetett módon jelenhetett meg. A Bartók emlékére komponált művek szerzői közül csupán Kósa György tartozott Bartók tanítványainak körébe, aki 1907-től Bartók magántanítványa, majd 1912-től zeneakadémiai növendéke volt. Kósa 1947 júliusában zongorára írt, *Bartók Béla emlékére* című kompozíciójával tiszteleg egykori mestere előtt. Bartók zongoraművészi tevékenysége és zongorára írt kompozíciói a kezdetektől egészen napjainkig meghatározó élményt nyújtottak az őt követő

while for others Bartók's art meant the desired goal, the *non plus ultra* of composition. Representatives of the arts were also inspired to reflect upon Bartók's music. Several of the poets met him in person – including Lajos Kassák and Attila József – or belonged to the close circle of the composer, e.g. Béla Balázs (1884–1949). The art works in the display-case – medals of Bartók by Béni Ferenczy (1890–1967), József Reményi (1887–1977), András Beck (1911–1985) and Tamás Körösné (1953–2010) – capture the radiation of Bartók's personality.

Bartók's teaching as the model could only appear indirectly in the work of most Hungarian composers. Among those who composed works in tribute to Bartók's memory only György Kósa was Bartók's pupil taught privately from 1907 and at the Music Academy from 1912. Kósa paid homage to his one-time master with his piano piece *In Memory of Béla Bartók* composed in July 1947. Bartók's activity as a concert pianist and his piano compositions have decisively influenced all subsequent generations from the beginning to this day. Reflecting upon Bartók's percussive treatment of the piano is documented by the Bartók homages of Pál Kadosa, István Szelényi (1904–1972),

valamennyi nemzedék számára. Az ütőhangszer-jellegű, bartóki zongorakezelésre történő reflexiót dokumentálják Kadosa Pál, Szelényi István (1904–1972), Ligeti György, Kurtág György és Durkó Zsolt zongorára írt Bartók-hommage-ai. Meglepő módon a századforduló környékén született generáció tagjai jellemzően közvetlenül Bartók halála után vagy sokkal azután írnak emlékkompozíciókat. A Kodály-tanítvány Ránki György (1907–1992) például – akinek több opusa is Bartók hatásáról tanúskodik – csak élete végén, 1985-ben fordul a Bartók-életműben oly jelentős műfaj, a vonósnégyes felé, darabját a zeneszerző emlékének ajánlva. Bárdos Lajos (1899–1986), a Bartók-életműre nem igazán jellemző a capella nőikarra írt Bartók-hommage-ait szintén csak az 1980-as évek környékén komponálja. Nemcsak Bárdos, de Járdányi Pál is több kompozíciót írt Bartók iránti tiszteletadás-ként: Bartók születésnapjaira írt zongoradarabjai mellett II. vonósnégyesét is az ő emlékének ajánlotta. Az 1930-as években született zeneszerzők többnyire a már említett, Bartók által szintén preferált műfajokban – például zongoramű és vonósnégyes – komponáltak a zeneszerző tiszteletére. Ezek közül megemlíthető Szokolay Sándor Bartók születésének centenáriuma komponált II. vonósnégyese. Bartóknak szóló tiszteletadások a mai kortárs zenében is megjelennek: Sári József (1935) 1995-ben komponált, majd 1996-ban revideált, kettős vonósszenekarra írt *Zenit* című kompozícióját szintén Bartók emlékének ajánlotta.

Laskai Anna

◀ Bárdos Lajos:
Kifehérszik az ég –
Homage à Bartók,
szerzői kézirat (1981)

Lajos Bárdos: *The Sky Gets White* –
Homage à Bartók,
autograph (1981)

Függelék/Appendix 141

György Ligeti, György Kurtág and Zsolt Durkó. Surprisingly, the members of the generation born around the turn of the century compose commemorative Bartók works directly after the composer's death (1945) or much later. Kodály's pupil György Ránki (1907–1992) – many of whose works testify to the influence of Bartók – only tried his hand at the quartet, a salient genre in Bartók's oeuvre, in 1985, dedicating it to the memory of the composer. It was also around the 1980s that Lajos Bárdos composed his Bartók homages in a genre of lesser importance in Bartók's oeuvre, a capella women's choruses. Not only Bárdos but Pál Járdányi, too, composed several pieces in tribute to Bartók: in addition to the piano pieces for Bartók's birthdays, he dedicated his string quartet no. 2 to the composer's memory. The composers born in the 1930s paid homage to Bartók in genres he had a liking for: piano pieces and quartets. Sándor Szokolay's second string quartet to the centenary of Bartók's birth can be mentioned. Tributes to Bartók are also composed in our days. For example, József Sári (1932) also dedicated his composition *Zenith* written for two string orchestras in 1995 and revised in 1996 to the memory of Bartók.

Anna Laskai

1945. szeptember 26. 26 September 1945

„Sok jó magyar bujdosott szerte a világon,
akit Bartók Béla mágnesé tartott meg keringő bolygónak a
magyarság körül, elszakíthatatlanul.
Te voltál az, akiért hazánknak vallhattuk ezt az országot és
népünknek ezt a népet.”

(Balázs Béla: Egy régi barát levele Bartók Bélához,
1945. október)

“Many good Hungarians were in exile the world over, kept in
unbreakable orbit as planets around the Hungarian core by
the magnet of Béla Bartók. It was you who made us believe
we could accept this country as our homeland and this
people as our nation.”

(Béla Balázs: Letter of an old friend to Béla Bartók,
October 1945)

Bartók Béla 1945. szeptember 26-án bekövetkező halála magyarországi híveit igazi sokként érte: hazavárták, s meggyőződéssel hitték, hogy Magyarország és a magyar zenei élet újjáépítésében megkerülhetetlen szerepet fog játszani. Halálakor nagyszámú megemlékezés, értékelés jelent meg napi- és hetilapokban, s ezekben nemcsak Bartók pályáját ismertették,

Béla Bartók's death on 26 September 1945 was a true shock for his adherents back in Hungary: they were waiting for him at home, firmly believing that he would have played a central role in the reconstruction of Hungary and the Hungarian music life. Upon news of his death, several obituaries, appreciations appeared in dailies and weeklies: in addition to recounting

BARTÓK BÉLA
1881—1945

A MAGYAR KORMÁNY
TISZTELETTEL MEGHÍVJA
A MAGYAR MŰVÉSZETI TANÁCS RENDEZÉSÉBEN
1945. ÉVI DECEMBER HÓ 3-ÁN D. U. 5 ÓRAKOR
A MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZBAN TARTANDÓ

BARTÓK BÉLA
GYÁSZÜNNEPÉLYRE

✱

M Ű S O R

1. MOZART: GYÁSZZENE (Mauzerische Trauermusik)
Az Operaház zenekarát vezényli: Somogyi László
2. A MAGYAR VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI
MINISZTER ÜNNEPI BESZÉDE
3. BARTÓK: AZ IDEÁLIS (A két arc képből)
A hegedűsölöt játssza: Zathureczky Ede
Az Operaház zenekarát vezényli: Somogyi László
4. BARTÓK: ELMULT IDŐKBŐL
A kamara-férfikórust vezényli: Szőke Tibor
5. BARTÓK: GYÁSZINDULÓ (Op. 12. Aból)
Az Operaház zenekarát vezényli: Fricsay Ferenc

SZ Ü N E T

6. EMLÉKBESZÉD
A Magyar Művészeti Tanács nevében
mondja: Veress Sándor
7. BARTÓK: ADY DALOK
Énekli: Basilides Mária, zongorán kísér: Kósa György
8. KASSÁK LAJOS: BARTÓK A MESTER (vers)
Előadja: Somlay Artúr
9. BARTÓK: CANTATA PROFANA
Előadja: Rösler Endre, Jánbor László, a Liszt Ferenc-
kórus (karigazgató Laskó Emil) és az Operaház zenekara
Vezényel: Ferencsik János

▲ Meghívó a Bartók emlékkoncertre, 1945. december 3.

Invitation card to the commemorative concert, 3 December 1945

Függelék/Appendix 174

de művészi jelentőségét is méltatták. A szerzők közül többen is az akkori magyar kulturális elit progresszív vonulatát képviselték, így a Kodály-tanítvány, Járdányi Pál, a szociáldemokrata zenekritikus, Jemnitz Sándor vagy Bartók egykori szerzőtársa, a kommunista meggyőződésű Balázs Béla. Az 1945-ös év utolsó hónapjaiban emlékhangversenyeket is rendeztek az ország különböző városaiban. Az első emlékhangversenyre Pécsen került sor, 1945. október 22-én. Ezen az eseményen Kodály Zoltán emlékezett meg barátjáról, Bartókról. A II. világháború lezárásáról megemlékező koncertek egyikén – 1945. október 6-án – mutatták be Veress Sándor *Threnos* című emlékkompozícióját, amely azóta is állandó szereplője a hangversenyéletnek. A legjelentősebb, kormányzati kezdeményezésre rendezett eseményre december 3-án került sor az Operaházban.

Dalos Anna

Jemnitz Sándor
Bartók-nekrológia,
Népszava,
1945. szeptember 28.

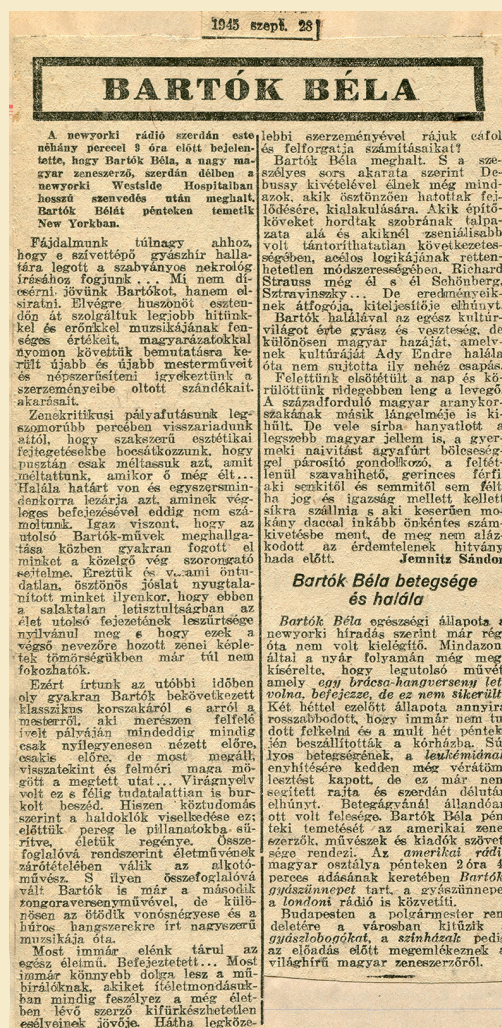
Sándor Jemnitz'
Bartók-obituary,
Népszava,
28 September 1945

Függelék/Appendix 188

Bartók's career, these also praised the artistic significance of his oeuvre. Several of the authors belonged to the progressive range of that-time Hungarian cultural elite, e.g. Kodály's pupil Pál Járdányi, the social democratic music critic Sándor Jemnitz, or Bartók's one-time collaborator, the professed communist Béla Balázs. Commemorative concerts were held in the last months of 1945 in various towns of the country. At the first one on 22 October 1945 held in Pécs. Zoltán Kodály spoke of his late friend Bartók. During one of the concerts commemorating the end of

World War II on 6 October 1945 Sándor Veress' composition in memory of Bartók entitled *Threnos* was premiered; it has been included in concert programs ever since. The most important action initiated by the government was held in the Opera House on 3 December.

Anna Dalos

1. WALDBAUER Imre, MOLNÁR Antal, TEMESVÁRY János, KERPELY Jenő
2. NÁDASDY Kálmán, SZÉKELY Mihály, OLÁH Gusztáv, BARTÓK Béla, NÉMETHY Ella, Sergio FAILONI
3. ZATHURECZKY Ede
4. ARÁNYI Jelly, BARTÓK Béla, ARÁNYI Adila
5. BARTÓK Béla
6. DOHNÁNYI Ernő
7. PÁSZTORY Ditta, BARTÓK Béla
8. SZIGETI József, BARTÓK Béla
9. SZÉKELY Zoltán, BARTÓK Béla
10. DOHNÁNYI Ernő, BARTÓK Béla
11. SZÉKELY Zoltán, BARTÓK Béla
12. ZÁDOR Dezső, KÉMÉNDY Jenő, BÁNFFY Miklós, ZIEGLER Márta, BARTÓK Béla, Egisto TANGO
13. BARTÓK Béla, GERTLER Endre
14. KÓSA György
15. KODÁLY Zoltánné, BARTÓK Béla, KODÁLY Zoltán

16. HUBAY Jenő
17. SZIGETI József, BARTÓK Béla
18. ORTUTAY Gyula, KUN Imre, Edward J. DENT
19. KERPELY Jenő
20. ORMÁNDY Jenő, SÁNDOR György
21. HANNOVER György, TEMESVÁRY János, WALDBAUER Imre, BARTÓK Béla, KERPELY Jenő
22. ORTUTAY Gyula, VÉKONY János, LAJTHA László, BARTÓK Béla
23. KÁLMÁN Oszkár
24. KODÁLY Zoltán, KODÁLY Zoltánné, BARTÓK Béla
25. BARTÓK Béla
26. VASZY Viktor, KUN Imre, BARTÓK Béla, GUILA Bustabo
27. BARTÓK Béla, BALOGH Ernő
28. WALDBAUER Imre
29. NÉMETH Irván, BARTÓK Béla, ALBRECHT Sándor
30. FERENCsik János, BARTÓK Béla, SZÉKESFŐVÁROSI ZENEKAR
31. KENTNER Lajos, FISCHER Annie, MIKISCHA Taras
32. HERNÁDI Lajos
33. TELMÁNYI Emil
34. DORÁTI Antal
35. BÁRDOS Lajos
36. SÁNDOR György
37. SERLY Tibor
38. BARTÓK Béla, BÍRÓ Imre, HERZ Ottó, SZÉKELYHIDY Ferenc, DOHNÁNYI Ernő, STEFÁNIAI Imre
39. TEMESVÁRY János, ORSZÁGH Tivadar, KERPELY Jenő, WALDBAUER Imre
40. HASELBECK Olga, KÁLMÁN Oszkár, ZÁDOR Dezső, BARTÓK Béla
41. LAJTHA László
42. PALLÓ Imre
43. BARTÓK Béla és SÁNDOR György
44. BALÁZS Béla, BARTÓK Béla
45. BARTÓK Béla, VECSEY Lajos, VECSEY Ferenc
46. WALDBAUER Imre, BARTÓK Béla
47. BARTÓK Béla, SZIGETI József, Benny GOODMAN
48. BASILIDES Mária
49. VÉGH Sándor, KOROMZAY Dénes, BARTÓK Béla, HALMOS László, PALOTAI Vilmos
50. BÁTHY Anna, ZATHURECZKY Ede, BARTÓK Béla, KERPELY Jenő, KÓSA György
51. TEMESVÁRY János, WALDBAUER Imre, KERPELY Jenő, BARTÓK Béla, MOLNÁR Antal, KODÁLY Zoltán
52. BARTÓK Béla, SELDEN-GOTH Gizella
53. LÉNER Jenő, Benar HEIFETZ, Felix KHUNER, Rudolph KOLISCH
54. BARTÓK Béla, BÓSZÖRMÉNYI-NAGY Béla

A fényképekről részletes információval szolgál a függelék/You can find information about the photos in the Appendix

Bartók és magyar előadóművész-kortársai

Bartók and Contemporary Hungarian Performers

„Rajtam keresztül száz meg száz hallgatót nyűgözött le, izgatott fel és rendített meg Bartók zenéje.”

(Kenton [Kornstein] Egon,
a Waldbauer Vonósnégyes brácsása)

“Through my instrumentality, hundreds of listeners were enthralled, excited and moved by Bartók’s music.”

(Egon Kenton [Kornstein],
viola player of the Waldbauer Quartet)

Az első világhírűvé vált magyar előadóművész-generáció Bartók Béla életében, a zeneszerzővel szinte egy időben kezdte pályáját, egyrészt a nagy tanáregyeniségek – Hubay Jenő, Dohnányi Ernő, Bartók Béla és Weiner Leó (1885–1960) –, másrészt az intézményes budapesti zeneoktatás megszilárdulásának köszönhetően. Bartók műveinek befogadásával eleinte nemcsak a közönség, de maguk az előadók is küzdöttek. A színpadi művek eredeti – *A kékszakállú herceg vára* esetében még a hatvanas évekig is használatban volt – szölamanyagában fennma-

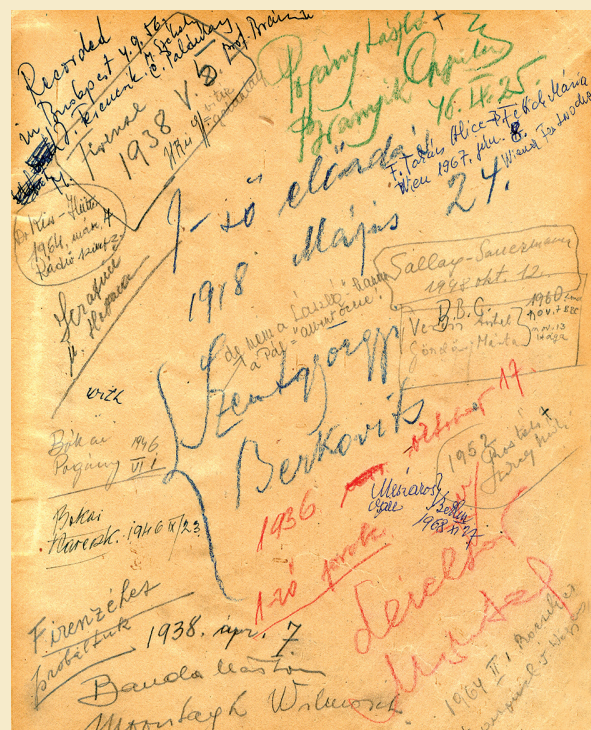
The first generation of Hungarian performing musicians to earn world fame started their careers almost at the same time as Béla Bartók, owing in part to their great teachers – Jenő Hubay, Ernő Dohnányi, Béla Bartók and Leó Weiner (1885–1960)– and in part to the consolidation of institutional music education in Budapest. At the beginning, the reception of Bartók’s compositions put not only the audience but also the performers to the test. In the original partbooks of the stage works – those of *Bluebeard’s Castle* in use up to the sixties

Nevesebb Bartók-előadók / Renown Bartók performers

Bartók Béla növendékei Pupils of Béla Bartók	Dohnányi Ernő növendékei Pupils of Ernő Dohnányi	Hubay Jenő növendékei Pupils of Jenő Hubay	További neves Bartók-előadók Further noted Bartók interpreters
KÓSA György	KENTNER Lajos	ARÁNYI Jelly	DORÁTI Antal
REINER Frigyes	FÖLDES Andor	WALDBAUER Imre	FRICSAY Ferenc
HERNÁDI Lajos	FARAGÓ György	SZIGETI József	KADOSA Pál
SOLTI György (Székely Arnold betegsége idején / When Arnold Székely was ill)	FISCHER Annie	ORMÁNDY Jenő	TÁTRAJ Vilmos (Waldbauer Imre növendéke / pupil of Imre Waldbauer)
SÁNDOR György	ANDA Géza	ZATHURECZKY Ede	
Bartókné PÁSZTORY Ditta (Bartók’s wife)		GERTLER Endre	FERENCSEK János
		SZÉKELY Zoltán	
		VÉGH Sándor	
		SZERVÁNSZKY Péter	

radtak a korabeli zenekari muzsikuskok időnként nyomdafestéket nem tűrő reakciói a Bartók zenéjével való első találkozásról. A két világháború között azonban már elhivatott Bartók-interpretátorok népszerűsítették a magyar zeneszerző műveit itthon és külföldön egyaránt. Nekik köszönhető, hogy Bartók darabjait távollétében is játszották Európában. Faragó György (1913–1944) koncertnaplójából tudjuk, hogy a 60. születésnapjára rendezett budapesti hangverseny rádiófelvételét az Egyesült Államokban is közvetítették. Magyarországon ennek a folyamatnak szerves folytatása kívánt lenni az 1948-ban megrendezett Bartók Béla nemzetközi emléktverseny, mely arra a kérdésre kereste a választ, hogy ki a jobb interpretátora az új zenének, elsősorban Bartók Béla műveinek.

Bartók népzene gyűjtőként korán kapcsolatba került a hangfelvétel-készítéssel, s igen hamar házi fonográffal készített zongorázásáról is.

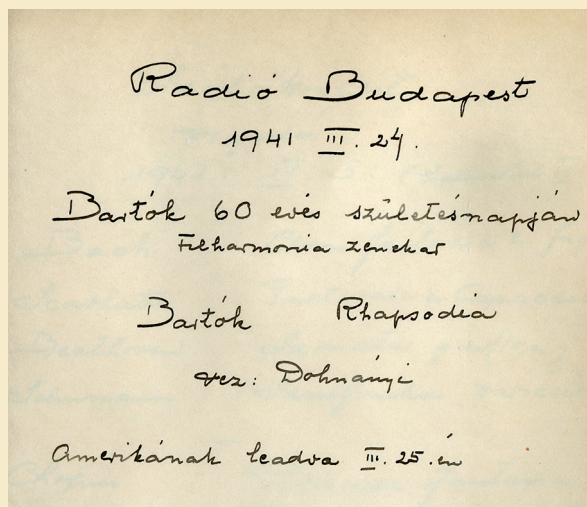
– some unprintable interpolations testify to the musicians' first encounter with Bartók's music. In the interwar years, however, there was already a group of devoted Bartók interpreters who popularized the composer's works at home and abroad. Thanks to them, Bartók's pieces were still played in Europe when the composer had already left. György Faragó's (1913–1944) concert diary reveals that the Budapest concert in honour of his 60th birthday was broadcast in the United States, too. Meant to continue this process, the Béla Bartók international commemorative competition staged in Hungary in 1948 set the goal to find the best interpreters of contemporary music, first of all the works of Béla Bartók.

As folk music collector Bartók learnt audio recording at a very early date, and he recorded his own piano playing on his own phonograph. His experiences of using the phonograph and the gramophone motivated him to put in first place the recording of contemporary compositions in the performance, or under the guidance, of the composers in his outline for a national sound archives worded in 1931. On the first commercial disc of Bartók's music the opera singer Richárd Erdős (1881–1912) sang two folksong arrangements by Bartók (1908). During the electrical era (after 1926), more and more records were made of Bartók works, and from the forties onward highly valuable – mainly foreign – radio recordings also survive. Unparalleled is the ten-disc gala album in commemoration of the 5th anniversary of Bartók's death released by the Hungarian Radio,

◀ A kékszakállú herceg vára első hegedű szólamfuzetének utolsó oldala játszási bejegyzésekkel

The last page of the first violin partbook of the *Bluebeard's castle*

Függelék/Appendix 196

Nyomtatvány
a Bartók Béla Nemzetközi Modern Zenei Verseny
kiírásáról (1947)

Brochure of the
Béla Bartók International Modern Music
Competition (1947)

Függelék/Appendix 228

A fonográf és a gramofon alkalmazása során szerzett tapasztalatainak tudható be, hogy 1931-ben a nemzeti hangtárak ideájáról megfogalmazott véleményében első helyen említette a kortárs zene művek szerzői vagy szerző által instruált előadásának hangzó rögzítését. Az első kereskedelmi forgalomba került Bartók-lemezen Erdős Richárd (1881–1912) operaénekes énekli Bartók két népdalfeldolgozását (1908). Az elektromos hangrögzítési eljárás lehetővé válása után már egyre nagyobb számban készültek hangfelvételek Bartók műveiből, s a negyvenes évektől kezdődően egyre több értékes, Bartók-művet tartalmazó – főleg külföldi – rádiófelvétel is maradt az utókorra. Egyedinek mondható ugyanakkor, hogy a zeneszerző halálának ötödik évfordulója előtt a Magyar Rádió tízlemezes díszalbummal is tiszteltgette – egy évvel a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat létrehozását megelőzően. Az új médium-

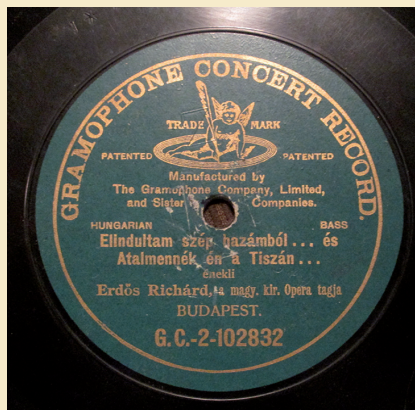
Részlet Faragó György koncertnaplójából

György Faragó's concert diary

Függelék/Appendix 122

a year before the Hungarian Sound Recording Company (MHV) was founded. The new medium acquainted masses of people with Bartók's music who could not hear it live. Péter Bartók set up the Bartók Records Company in New York in 1949 to perpetuate Bartók's music on records, and in the fifties major series began to be issued, including Andor Földes' (1913–1992) representative selection of the piano works (1954–1955), the six string quartets in the interpretation of the Végh Quartet (1954) and the piano concertos (1959–1960) performed by Géza Anda (1921–1976) and Ferenc Fricsay. *Ferenc János Szabó*

◀ Az első Bartók-lemez (1908)

The first disc of Bartók's music (1908)

Függelék/Appendix 197

nak köszönhetően Bartók művei olyanokhoz is eljutottak, akik előben nem hallhatták azokat. 1949-ben Bartók Péter éppen Bartók műveinek lemezen való megörökítése érdekében hívta életre New Yorkban a Bartók Records lemezkiadót, illetve az ötvenes években már lemezre kerültek az első magyar vonatkozású gyűjteményes kiadások is, például Földes Andor (1913–1992) reprezentatív válogatása a zongoraművekből (1954–1955), a hat vonósnégyes a Végh kvartett előadásában (1954) vagy a zongoraversenyek Anda Géza (1921–1976) és Fricsay Ferenc (1914–1963) interpretációjában (1959–1960).

Szabó Ferenc János

◀ A Magyar Rádió tíz normállemezes emlékalbuma Bartók halálának ötödik évfordulója tiszteletére (1950)

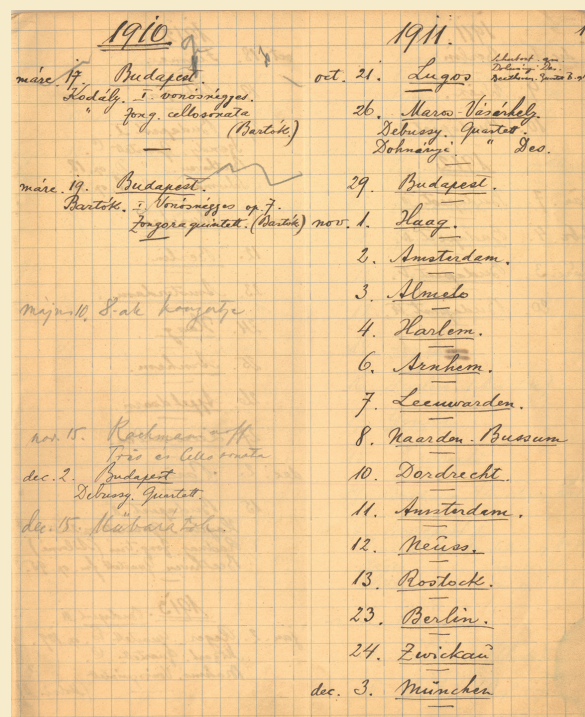
The ten-disc gala album in commemoration of the 5th anniversary of Bartók's death (1950)

Függelék/Appendix 235

A Waldbauer–Kerpely Vonósnégyes koncertnaplója

The concert diary of the Waldbauer–Kerpely String Quartet

Függelék/Appendix 198

Bartók és Kodály

„Az új magyar zenében egy más, mélyebbgyökerű, elhasználatlan magyarság szüzi tiszta levegője árad, olyan, mint a székely fenyveseké, amelyek közé szorultan megmaradt valami egy, valamikor országot átfogó, monumentális erejű élet-áradatból. Ennek csíráin nőtt nagyra, egy egész rendkívüli alkotóerő vulkánikus munkájában a Bartók zenéje is.”

(Kodály Zoltán: *Bartók Béla első operája*, 1918)

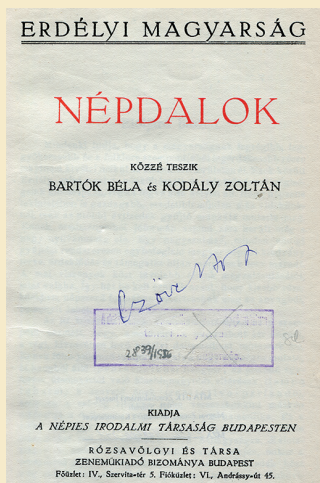
Bartók and Kodály

“The new Hungarian music is imbued in the pure air of a different, unexhausted Hungarian nation of deeper roots, like the air of the Székely pine forests which have captured some vestige of the monumental life force once encompassing the entire country. The germs of this have nurtured Bartók’s music to grow big in the volcanic throes of an extraordinary creative force.”

(Zoltán Kodály: *Béla Bartók’s first opera*, 1918)

Bár egy időben voltak a Zeneakadémia zeneszerzés-tanszakának diákjai, Bartók Béla és Kodály Zoltán (1882–1967) barátsága csak 1905-től vált közelivé. Kapcsolatuk – amelyet az utókor joggal tekint életre szóló szövetségnek – egészen 1940-ig, Bartók Amerikába történő távozásáig szoros volt, igaz, intenzitása a harmincas évek elejétől alábbhagyott. A barátság kialakulásában meghatározó szerepet játszott Kodály későbbi felesége, mindkettejük magántanítványa, Gruber Emma (1863–1958), aki igen korán felismerte, hogy ők ketten – az Emma asszony által szintén nagyra becsült Dohnányi Ernővel együtt – a 20. századi magyar zene mindenki másnál meghatározóbb egyéniségeivé, a magyar

Although they studied composition at the Music Academy at the same time, the friendship of Béla Bartók and Zoltán Kodály (1882–1967) only deepened from 1905. Their relationship – rightly interpreted by posterity as an alliance for life – was close until 1940. When Bartók left to America, even if its intensity slackened from the early thirties. A decisive catalyst of this friendship was Kodály’s future wife, the private pupil of both of them at that time, Emma Gruber (1863–1958) who realized very early that the two composers – together with Ernő Dohnányi Emma also highly appreciated – would become the most influential figures of 20th century Hungarian music, the fixed

◀ Bartók Béla – Kodály Zoltán:
Erdélyi magyarság. Népdalok
(Budapest: Rózsavölgyi, 1923)

Béla Bartók – Zoltán Kodály:
The Hungarians of Transylvania. Folksongs
(Budapest: Rózsavölgyi, 1923)

Függelék/Appendix 253

◀ Bartók Béla – Kodály Zoltán:
Magyar népdalok, első kiadás (1906)

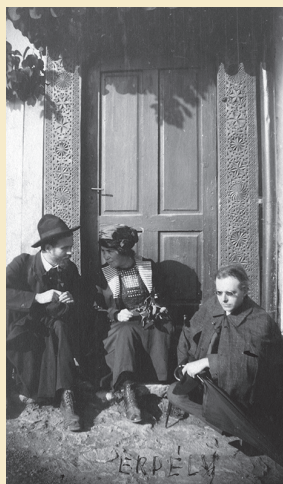
The first edition of Béla Bartók – Zoltán Kodály: *Hungarian folksongs* (1906)

Függelék/Appendix 252

Kodály Zoltán, Kodály Zoltánné
és Bartók Béla Erdélyben

Zoltán Kodály, Kodály's wife
and Bartók in Transylvania

Függelék/Appendix 247

zenetörténet állócsillagaivá fognak válni. Kettejük barátságát különösképpen elmélyítette közös érdeklődésük a magyar népzene iránt. Népzenekutatói munkásságuk kiegészítette egymást: míg Bartók a természettudós aprólékosságával vizsgálta a népzene összegyűjtött kincseit, a bölcész Kodály elsősorban a népdalok történeti kontextusának feltárására összpontosított. Az experimentumra hajló Bartók és a klasszikus lekerekítettségre törekvő Kodály szövetségét azonban az új magyar zene megteremtésének vágya kötötte valóban szorossá: közös esztétikai-poétikai elveikről az I. világháború előtt és alatt, valamint a II. világháború árnyékában komponált műveik párhuzamosságai vallanak.

A kiállított tárgyak a két zeneszerző barátságának korai időszakához kapcsolódnak: az egymásnak szóló levelek, valamint az őket Emmával közösen ábrázoló fotók mellett láthatóak az első, egymás műveiről szóló elemzéseik. Ezek jelentős hányada a *Nyugat* folyóiratban jelent meg, más részük külföldön, mint például a francia zeneélet vezető lapjában, a *La revue musicale*-ban. Első publikációik már szövetségük dokumentumai: ilyen a *Magyar népdalok* 1906-os közös kiadása, első közös tudományos közreadásuk, az *Erdélyi magyarság. Népdalok*, illetve Bartók könyve, *A magyar népdal*, amely egyaránt épít Bartók és Kodály népdalgyűjtéseire. Látható még Bartók ifjúkori Scherzójának Denijs Dille-féle kiadása, benne az idős Kodály korrektúrajeleivel.

Dalos Anna

stars on the firmament of Hungarian music history. Their friendship was particularly reinforced by their common interest in Hungarian folk music. Their work as folk music researchers were complementary: while Bartók studied the collected treasures of folk music with the meticulousness of a scientist, the philologist Kodály primarily concentrated on exploring the historical context of folksongs.

The league of Bartók with a penchant for experimentation and Kodály aspiring after classical perfection was sealed by their desire to create new Hungarian music: testimonies of their common aesthetic-poetic principles are the parallels in their works composed before and during World War I and under the looming danger of World War II.

The exhibited objects are tied to the early period of the two composers' friendship: in addition to exchanged letters and photos showing them together with Emma, the first reviews written of one another's works are also on display. A great part of the latter appeared in the periodical *Nyugat*, others in foreign papers such as the leading periodical of the French music life *La revue musicale*. Their first publications are documents of their alliance: they include the joint edition of *Magyar népdalok* (Hungarian folksongs) of 1906, their first joint scholarly endeavour, *Erdélyi magyarság. Népdalok* (Hungarians of Transylvania. Folksongs) and Bartók's book *The Hungarian Folksong* based on the folksong collections of both Bartók and Kodály. Also exhibited is Denijs Dille's edition of Bartók's youthful Scherzo with aged Kodály's correction marks.

Anna Dalos

Bartók levelezése

Bartók's Correspondence

„Kedves Bélám,
Közelebbi címedet nem tudom. Ha minden úgy volna
nálunk, a hogyan lennie kellene,
egyszerűen »Európá«-t írni a borítékra, s hozzád találna
legkésőbb holnap.”

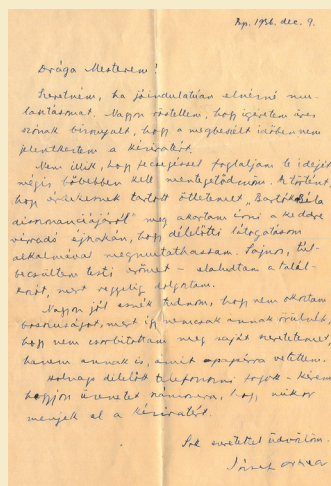
(Harsányi Kálmán Bartók Bélának, 1920. február 10.)

“My dear Béla,
I don't know your exact address. Were all thing going as they
should in our country, I would
simply write 'Europe' on the envelope and it would find you
tomorrow the latest.”

(Kálmán Harsányi to Béla Bartók, 10 February 1920)

A Bartók-levelezés arról tanúskodik, hogy a korabeli polgári progresszió számos alakja magánemberként és a nyilvánosság előtt is érdeklődéssel, rokonszenvvel fordult a zeneszerző-zongorista felé. Jellemzően azok, akik a magyarországi szellemi élet megújítását nyugati minták alapján, illetve az avantgárd irányzatok felé tájékozódva képzeltek el. Levélváltásban állt Bartókkal a *Nyugat* folyóirat számos kiemelkedő személyisége: Babits Mihály (1883–1941), Kosztolányi Dezső (1885–1936), Fenyő Miksa (1877–1972), Hatvany Lajos (1880–1961), Gellért Oszkár (1882–1967); ahogy a századelő egy másik fontos csoportosulásának, a Vasárnapi Körnek több tagja is: mindenekelőtt az író, költő, esztéta

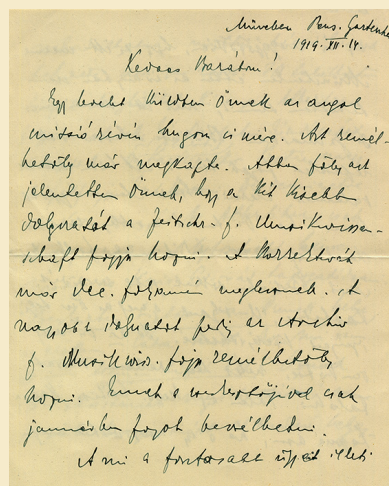
Bartók's correspondence reveals that his activity as composer and pianist elicited the interest and sympathy of several progressive contemporaries both in private and in public. They typically included figures working on the reformation of the Hungarian intellectual life upon western models and orientating toward avant-garde trends. Several outstanding figures of the periodical *Nyugat* (West) exchanged letters with him: Mihály Babits (1883–1941), Dezső Kosztolányi (1885–1936), Miksa Fenyő (1877–1972), Lajos Hatvany (1880–1961), Oszkár Gellért (1882–1967), as did members of another important group of the early 20th century, Vasárnapi Kör (Sunday Circle), first of all the writer,

◀ József Attila levele
Bartóknak, részlet.
1936. december 2.
vagy 9.

Part of the letter by
Attila József to Bartók.
2 or 9 December 1936

Függelék/Appendix 96

◀ Révész Géza
levele Bartóknak.
1919. december
14.

Letter by
Géza Révész
to Bartók.
14 December
1919

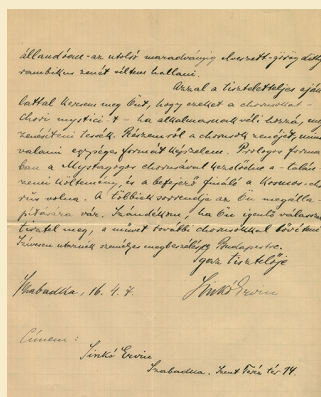
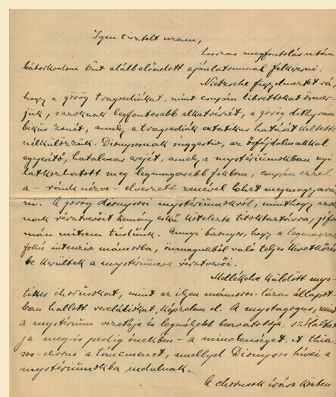
Függelék/Appendix
97

Balázs Béla vagy a zenepszichológusként, hallásfiziológusként világhírűvé vált Révész Géza (1878–1955), de a Kassák-körrel szintén kapcsolatot tartó Sinkó Ervin (1898–1967) is. Többször feltűnik a levelezésben a képzőművészeti avantgárd jelentős képviselője, a Nyolcak közé tartozó Berény Róbert (1887–1953), aki már 1913-ban portrét festett Bartókról.

Ránki András

poet and aesthete Béla Balázs, or the world famous music psychologist and audio physiologist Géza Révész (1878–1955), or Ervin Sinkó (1898–1967), who was in contact also with Kassák's circle. Another artist involved in correspondence with Bartók was Róbert Berény (1887–1953) of the significant avant-garde group Nyolcak (The Eight), who painted a portrait of him already in 1913.

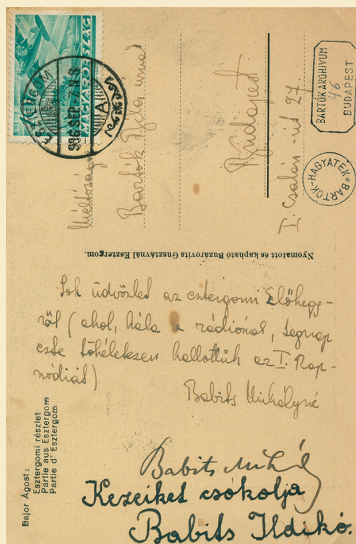
András Ránki

◀ Sinkó Ervin levele Bartóknak. 1916. április 7.

Letter by Ervin Sinkó to Bartók. 7 April 1916

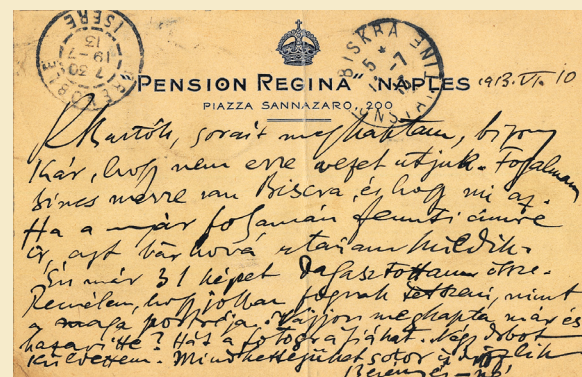
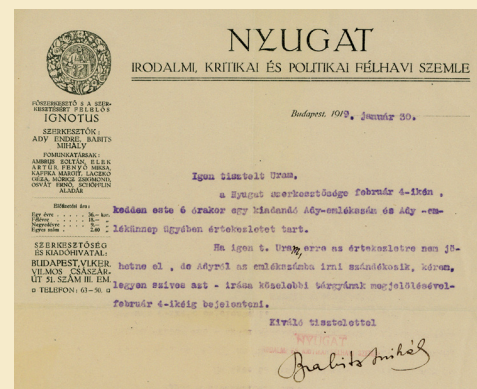
Függelék/Appendix 98

▶ Babits Mihály hivatalos levele Bartóknak. 1919. január 30.

Official letter by Mihály Babits to Bartók. 30 January 1919

Függelék/Appendix 194

▶ Berény Róbert és felesége lapja Bartóknak. 1913. június 10.

Postcard by Róbert Berény and his wife to Bartók. 10 June 1913

Függelék/Appendix 95

▲ Babits Mihályné Török Sophie, Babits Mihály és Ildikó képeslapja Bartóknak. 1936. szeptember 7.

Picture postcard by Mrs. Mihály Babits, Mihály and Ildikó Babits to Bartók. 7 September 1936

Függelék/Appendix 99

Dohnányi és Bartók Dohnányi and Bartók

„Eközben szorgalmasan komponáltam *Brahms* és a nálam négy évvel idősebb *Dohnányi* ifjúkori műveinek, nevezetesen I. ópuszának, befolyása alatt.”

(Bartók: *Önéletrajz*, 1923)

“In the meantime I kept diligently composing under the influence of *Brahms* and the youthful works – notably the Opus 1 – of *Dohnányi*, four years my senior.”

(Bartók: *Autobiography*, 1923)

34

Bartók Béla és Dohnányi Ernő bensőséges kapcsolata – nyugodtan mondhatjuk: barátsága – szinte gyermekkorukra nyúlik vissza. Mindketten a pozsonyi katolikus gimnázium diákjai voltak, bár együtt soha nem koptatták az iskola padjait: Bartók a Dohnányi érettségijét követő tanévben kezdte meg tanulmányait. Ezzel együtt is nagy hatással volt rá négy évvel idősebb pályatársa, s elsősorban Dohnányi hatására döntött úgy, hogy a Pozsonyhoz közelebb eső Bécs helyett Budapesten, a Liszt alapította Zeneakadémián folytatja tanulmányait. Saját bevallása szerint zeneszerzőként is meghatározó volt számára a fiatalon nagy sikert arató művésztárs

The close relationship – or even friendship – between Béla Bartók and Ernő Dohnányi goes back to their adolescence. Both studied at the catholic grammar school of Pozsony, though never at the same time: Bartók began attending it the year after Dohnányi left. The four years older fellow musician had a great influence upon him: it owes to Dohnányi in the first place that Bartók decided to continue his studies at the Academy of Music in Budapest, founded by Franz Liszt instead of Vienna much closer to Pozsony. He claimed that as a composer he was also decidedly influenced by the work of Dohnányi who had already been scoring notable

◀ Bartók és Dohnányi vasúti
fülkében, útban Budapest felé,
1929. október 23.

Bartók and Dohnányi on the
train travelling to Budapest,
23 October 1929

Függelék/Appendix 266

Pozsonyi utcakép Dohnányi szülőházával és a Katolikus Főgimnáziummal, Anton Stéger grafikája, 1921

Street view in Pozsony with the Dohnányis' house and the catholic grammar school, Anton Stéger's graphic, 1921

Függelék/Appendix 268

munkássága, bár sok tekintetben kritizálta is a német mintáihoz erősen kötődő Dohnányi kompozíciós stílusát. 1919-ben együtt voltak tagjai a Tanácsköztársaság Zenei Direktóriumának. Bartók mindig nagyra értékelte, amit Dohnányi zongoraművészként és adminisztratív vezetőként a magyar zenei életért tett. A Filharmóniai Társaság karnagyaként Dohnányi számos jelentős Bartók-kompozíció ősbemutatóját vezényelte, többek között a Négy zenekari darab (1922), a *Táncszvit* (1923), *A csodálatos mandarin-szvit* (1928) és a 2. rapszódia premierjét (1929). Bartók

Dohnányi első feleségével, Kunwald Elzával, 1900

Dohnányi with his first wife, Elza Kunwald, 1900

Függelék/Appendix 257

successes, even if he also criticized several aspects of Dohnányi's composing style strongly tied to the German model. In 1919 both were members of the Musical Directory of the Hungarian Soviet Republic. Bartók had a high appreciation for Dohnányi's achievement as a pianist and as an administrative leader of the Hungarian music life. As conductor of the Philharmonic Orchestra, Dohnányi premiered several important Bartók compositions including *Four Orchestral Pieces* (1922), *Dance Suite* (1923), *The Miraculous Mandarin Suite* (1928) and *Rhapsody No. 2* (1929).

és Dohnányi pályája hasonlóan is ért véget: mindketten hazájuktól távol haltak meg New Yorkban – Dohnányi másfél évtizeddel élte túl egykori pozsonyi diáktársát.

A kiállításon Dohnányi és Bartók gyermekkorukig viszszanyúló kapcsolatát egy-egy fiatalkori portré, illetve az életútjukat összekötő várost, a korabeli Pozsonyt ábrázoló képeslap jeleníti meg. Látható továbbá egy ceruzarajz is közös iskolájukról a Pozsonyi Katolikus Főgimnáziumról, melyet Dohnányi – a szülőházáról készült képpel együtt – haláláig nagy becsben tartott. Mindkettejüket szeretetteljes kapcsolat fűzte zeneakadémiai zongoraprofesszorukhoz, Thomán Istvánhoz (1862–1940): ezt az egész életüket meghatározó hálát hivatott szimbolizálni a Thomán 75. születésnapja alkalmából, 1938-ban rendezett ünnepi hangverseny programja is. Egy Thománnak írt 1903-as levél ugyanakkor azt is tanúsítja, hogy az ifjú Bartók számára milyen meghatározó volt Dohnányi véleménye. Ahogy a fentebb mottóként is szereplő, 1923-as önéletrajzában írja, a komponálást részben Dohnányi „ifjúkori műveinek, nevezetesen I. ópuszának, befolyása alatt” végezte ez idő tájt. Az „I. ópusz”, azaz a c-moll zongoraötös első kiadása éppúgy megtekinthető a kiállításon, mint a műről írt kis „Bartók-elemzés” is, amely egy 1907-es keltezésű, Geyer Stefihez írt levélben kapott helyet. Dohnányi másik művének, a Variációk és fuga G. E. egy témájára című kompozíciónak autográfja azért szerepel a tárlóban, mert G. E., azaz Gruber (Schlesinger) Emma, a későbbi Kodály Zoltánné, és az ő szalonja mindkét ifjú

◀ Dohnányi Ernő: c-moll zongoraötös, op. 1, az első kiadás címlapja (Wien: Doblinger, 1902)

Dohnányi: Piano Quintet in C minor, op. 1, cover page of the first edition (Wien: Doblinger, 1902)

Függelék/Appendix 265

The careers of Bartók and Dohnányi also ended similarly: both died far from Hungary, in New York, Dohnányi surviving his Pozsony school-mate by a decade and a half.

In the exhibition the relationship between Dohnányi and Bartók dating back to childhood is indicated by a youthful portrait of each of them and a postcard of that-time Pozsony, the town that tied together their life paths. There is also a pencil drawing of their common school the catholic grammar school of Pozsony, which Dohnányi cherished, together with a picture of his birthplace, throughout his life. Both had a deep and affectionate relationship with their piano professor István Thomán (1862–1940): their life-long gratitude to him was symbolized by the program of the festive concert celebrating the 75th birthday of Thomán in 1938. At the same time, a Bartók letter of 1903 to Thomán reveals how decisive Dohnányi's opinion was for the young Bartók. As the motto cited from his Autobiography of 1923 says, he was composing at that time under the influence of "the youthful works – notably the Opus 1 – of Dohnányi". The publication of Opus 1, i.e. the Piano Quintet in C Minor is on display, as is the short "analysis" of the work by Bartók in a letter to Stefi Geyer dated 1907. The autograph of Dohnányi's Variation and Fugue on a Theme of E.G. is in the show-case because E.G., that is –

◀ Képeslap Pozsonyról: Dohnányi Mária levele bátyjának, 1957. december 20.

Postcard from Pozsony, Mária Dohnányi to his brother, 20 December, 1957

Függelék/Appendix 258

zongorista–zeneszerző életében nagy szerepet játszott – Bartókot egyébként maga Dohnányi mutatta be Emmának. A századfordulós budapesti társasági élet muzsikus tagjait ábrázolják a falon látható grafikák is Kunwald Cézártól (1870–1947): Dohnányi, Bartók és közös zeneakadémiai zeneszerzés-tanáruk, Hans Koessler; alkotójuk Dohnányihoz szorosabban is kötődött, miután első feleségének, a zongoraművész Kunwald Elzának testvére volt.

Dohnányi elvitathatatlan érdemeket szerzett Bartók zenekari műveinek bemutatásában, mint azt a kiállított 1928-as program is tanúsítja. Olykor zongoraműveit is műsorra tűzte. Jellemző, hogy még öregkorában is emlékezett egy ilyen estre 1917-ből. Egy interjúban a következőket mesélte róla: „Egyszer Budapesten tizennégy Bartók-darabot játszottam. Bartók a közönség soraiban ült, és bár nem tudtam, hogy szabad-e illet tennem, kisimítottam néhány disszonanciát és a saját érzéseimet fogalmaztam bele. Bartók utána odajött a színpad mögé, megrázta a kezem és azt mondta: »nem is tudtam, hogy ilyen szép a zeném«”. Az idős Dohnányi szoros figyelemmel kísérte, hogy alakul Bartók recepciója a halála után, s az elérhető irodalmat is gyűjtötte róla – a kiállított Bartók-tanulmánykötet az ő saját amerikai könyvtárából való.

Kusz Veronika

Emma (Schlesinger) Gruber, later the wife of Zoltán Kodály, and her salon played a significant role in the lives of both composers; Bartók was introduced to Emma by Dohnányi. The graphic works by Cézár Kunwald (1870–1947) of Dohnányi, Bartók and their professor of composition, Hans Koessler, illustrate members-musicians of social life in Budapest around the turn of the century; the artist had a close contact to Dohnányi, being the brother of his first wife the pianist Elza Kunwald.

Dohnányi had undying merit in premiering several orchestral works by Bartók, as is shown by a program of 1928. Sometimes he also included Bartók’s piano compositions in his recitals. Typically enough, Dohnányi recalled such a concert from 1917 even in his old age. In an interview he said: “Once in Budapest, I was playing fourteen of Bartók’s pieces. Bartók was in the audience, and I didn’t know if I should, but I smoothed off some of the dissonances and put in some of my own feelings. Bartók came back stage after the recital, and he shook my hand and said ‘I didn’t know my music was so beautiful.’” Dohnányi continued to keep a close watch on the Bartók reception after the composer’s death and collected the accessible research literature – the book of studies on Bartók exhibited here is also from his American library.

Veronika Kusz

FÜGGELÉK APPENDIX

Tárgylista
A falakonList of objects
On the walls

FOTÓMONTÁZS

1. A Waldbauer–Kerpely Vonósnygyes. Waldbauer Imre, Molnár Antal, Temesváry János, Kerpely Jenő. 1910. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Waldbauer Imre-hagyaték, VIII. doboz.
2. Állnak: Nádasdy Kálmán, Székely Mihály, Oláh Gusztáv, ülnek: Bartók Béla, Némethy Ella, Sergio Failoni. Budapest, 1936. október. Magyar Állami Operaház Emléktára.
3. Zathureczky Ede. Budapest, 1948. október. Bajnai Klára gyűjteménye, Kun Imre-hagyaték.
4. Arányi Jelly, Bartók Béla, Arányi Adila. London, 1923. Fényképész: Sidney J. Loeb. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Fotótár 99.
5. Bartók Béla MTA székfoglaló előadása. 1936. Bajnai Klára gyűjteménye, Kun Imre-hagyaték.
6. Dohnányi Ernő. Budapest, 1926. Fényképész: Vajda M. Pál. MTA BTK ZTI „Lendület” 20–21. Századi Magyar Zenei Archivum és Kutatócsoport, Dohnányi Ernő Gyűjtemény.
7. Pásztory Ditta, Bartók Béla. Fényképész: Reismann Marian. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Fotótár 356.
8. Szigeti József, Bartók Béla. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Fotótár 371.
9. Székely Zoltán, Bartók Béla. 1936. Fényképész: Igminia Székely. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Fotótár 271.
10. Dohnányi Ernő, Bartók Béla. 1919. október 23. Fényképész: Molnár Jenő Antal. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Fotótár 187.
11. Székely Zoltán, Bartók Béla. Nijmegen, 1925. október. Fényképész: Igminia Székely. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Fotótár 127.
12. Állnak: Zádor Dezső, Kéméndy Jenő, ülnek: Bánffy Miklós, Ziegler Márta, Bartók Béla, Egisto Tango. Országos Széchényi Könyvtár, Színháztörténeti Tár, KB.11.713/1.
13. Bartók Béla, Gertler Endre. Budapest, 1937. január. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Fotótár 321.
14. Kósa György. Kósa György hagyatéka. Kósa Gábor és Márton tulajdona.
15. Kodály Zoltánné, Bartók Béla, Kodály Zoltán. 1908. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Fotótár 40.
16. Hubay Jenő. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Fotótár 478.
17. Szigeti József, Bartók Béla. Budapest, 1927. április. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Fotótár 108.

PHOTO MONTAGE

1. The Waldbauer–Kerpely String Quartet. Imre Waldbauer, Antal Molnár, János Temesváry, Jenő Kerpely. 1910. Bartók Archives IM RCH HAS, Imre Waldbauer collection, box no. 8.
2. Standing: Kálmán Nádasdy, Mihály Székely, Gusztáv Oláh, sitting: Béla Bartók, Ella Némethy, Sergio Failoni. Budapest, October 1936. The Archives of the Hungarian State Opera.
3. Ede Zathureczky. Budapest, October 1948. Klára Bajnai's collection, Imre Kun's bequest.
4. Jelly Arányi, Béla Bartók, Adila Arányi. London, 1923. Photo: Sidney J. Loeb. Bartók Archives IM RCH HAS, Photo collection, 99.
5. Béla Bartók's inauguratory speech at the HAS. Klára Bajnai's collection, Imre Kun's bequest.
6. Ernő Dohnányi. Budapest, 1926. Photo: M. Pál Vajda. “Lendület” Archives and Research Group for 20th–21st Century Hungarian Music IM RCH HAS, Ernő Dohnányi collection.
7. Ditta Pásztory, Béla Bartók. 1938. Photo: Marian Reismann, Bartók Archives IM RCH HAS, Photo collection, 356.
8. József Szigeti, Béla Bartók. Bartók Archives IM RCH HAS, Photo collection, 371.
9. Zoltán Székely, Béla Bartók. 1936. Photo: Igminia Székely. Bartók Archives IM RCH HAS, Photo collection, 271.
10. Ernő Dohnányi, Béla Bartók. 23 October 1919. Photo: Jenő Antal Molnár. Bartók Archives IM RCH HAS, Photo collection, 187.
11. Zoltán Székely, Béla Bartók. Nijmegen, October 1925. Photo: Igminia Székely. Bartók Archives IM RCH HAS, Photo collection, 127.
12. Standing: Dezső Zádor, Jenő Kéméndy, sitting: Miklós Bánffy, Márta Ziegler, Béla Bartók, Egisto Tango. National Széchényi Library, Theater Collection, KB.11.713/1.
13. Béla Bartók, Endre Gertler. Budapest, January 1937. Bartók Archives IM RCH HAS, Photo collection, 321.
14. György Kósa. György Kósa's bequest. Márton and Gábor Kósa's property.
15. Mrs. Zoltán Kodály, Béla Bartók, Zoltán Kodály. 1908. Bartók Archives IM RCH HAS, Photo collection, 40.
16. Jenő Hubay. Bartók Archives IM RCH HAS, Photo collection, 478.
17. József Szigeti, Béla Bartók. Budapest, April 1927. Bartók Archives IM RCH HAS, Photo collection, 108.

18. Ortutay Gyula, Kun Imre, Edward J. Dent. Budapest, 1948. Bajnai Klára gyűjteménye, Kun Imre-hagyaték.

19. Kerpely Jenő. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Waldbauer Imre-hagyaték, VIII. doboz.

20. Ormándy Jenő, Sándor György. Bajnai Klára gyűjteménye, Kun Imre-hagyaték.

21. A Waldbauer–Kerpely Vonósnégyes és Bartók Béla. Állnak: Hannover György, Temesváry János, ülnek: Waldbauer Imre, Bartók Béla, Kerpely Jenő. 1936. március. Fényképész: Pécsi József. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Fotótár 286a.

22. Ortutay Gyula, Vékony János, Lajtha László, Bartók Béla. 1938. MTA BTK ZTI „Lendület” 20–21. Századi Magyar Zenei Archivum és Kutatócsoport, Lajtha László-hagyaték.

23. Kálmán Oszkár. Bajnai Klára gyűjteménye.

24. Kodály Zoltán, Kodály Zoltánné, Bartók Béla. 1908. Kodály Archivum.

25. Bartók Béla. Budapest, 1940. Fényképész: Angelo. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Fotótár 386.

26. Állnak: Vaszy Viktor, Kun Imre, ülnek: Bartók Béla, Guila Bustabo. Bajnai Klára gyűjteménye, Kun Imre-hagyaték.

27. Bartók Béla, Balogh Ernő. New York, 1940. Fényképész: Kern Imre (?). MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Fotótár 163.

28. Waldbauer Imre. Fényképész: Reismann Marian. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Waldbauer Imre-hagyaték, VIII. doboz.

29. Németh István, Bartók Béla, Albrecht Sándor. Pozsony. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Fotótár 228.

30. Ferencsik János, Bartók Béla, Székesfővárosi Zenekar. Budapest, 1940. október 8. Fényképész: Escher Károly. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Fotótár 419.

31. Kentner Lajos, Fischer Annie, Mikischa Taras. Budapest, 1933. Bajnai Klára gyűjteménye, Kun Imre-hagyaték.

32. Hernádi Lajos. Hernádi Lajos hagyatéka. Hernádi Miklós tulajdona.

33. Telmányi Emil. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Waldbauer Imre-hagyaték, VIII. doboz.

34. Doráti Antal. Bajnai Klára gyűjteménye, Kun Imre-hagyaték.

35. Bárdos Lajos. Bárdos Lajos Emlékmúzeum.

36. Sándor György. Bajnai Klára gyűjteménye, Kun Imre-hagyaték.

37. Serly Tibor. Bajnai Klára gyűjteménye, Kun Imre-hagyaték.

38. Bartók Béla, Bíró Imre, Herz Ottó, Székelyhidyi Ferenc, Dohnányi Ernő, Stefániai Imre. Győr, 1929. október 23. Fényképész: Molnár Jenő Antal. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Fotótár 185.

39. A Waldbauer–Kerpely Vonósnégyes. Áll: Temesváry János, ülnek: Ország Tivadar, Kerpely Jenő, Waldbauer Imre. Fényképész: Vajda M. Pál. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Waldbauer Imre-hagyaték, VIII. doboz.

40. Állnak: Haselbeck Olga, Kálmán Oszkár, ülnek: Zádor Dezső, Bartók Béla. Budapest, 1918. május 24. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Fotótár 79.

18. Gyula Ortutay, Imre Kun, Edward J. Dent. Budapest, 1948. Klára Bajnai's collection, Imre Kun's bequest.

19. Jenő Kerpely. Bartók Archives IM RCH HAS, Imre Waldbauer collection, box no. 8.

20. Jenő Ormándy, György Sándor. Klára Bajnai's collection, Imre Kun's bequest.

21. The Waldbauer–Kerpely String Quartet and Béla Bartók. Standing: György Hannover, János Temesváry, sitting: Imre Waldbauer, Béla Bartók, Jenő Kerpely. March 1936. Photo: József Pécsi. Bartók Archives IM RCH HAS, Photo collection, 286a.

22. Gyula Ortutay, János Vékony, László Lajtha and Béla Bartók. 1938. “Lendület” Archives and Research Group for 20th–21st Century Hungarian Music, László Lajtha collection.

23. Oszkár Kálmán. Klára Bajnai's collection.

24. Zoltán Kodály, Mrs. Zoltán Kodály and Béla Bartók. 1908. Kodály Archives.

25. Béla Bartók. Budapest, 1940. Photo: Angelo. Bartók Archives IM RCH HAS, Photo collection, 386.

26. Standing: Viktor Vaszy, Imre Kun, sitting: Béla Bartók, Guila Bustabo. Klára Bajnai's collection, Imre Kun's bequest.

27. Béla Bartók, Ernő Balogh. New York, 1940. Photo: Imre Kern (?). Bartók Archives IM RCH HAS, Photo collection, 163.

28. Imre Waldbauer. Photo: Marian Reismann. Bartók Archives IM RCH HAS, Imre Waldbauer collection, box no. 8.

29. István Németh, Béla Bartók, Sándor Albrecht. Bratislava. Bartók Archives IM RCH HAS, Photo collection, 228.

30. János Ferencsik, Béla Bartók, Municipal Orchestra. 8 October 1940. Photo: Károly Escher. Bartók Archives IM RCH HAS, Photo collection, 419.

31. Lajos Kentner, Annie Fischer, Mikischa Taras. Budapest, 1933. Klára Bajnai's collection, Imre Kun's bequest.

32. Lajos Hernádi. Lajos Hernádi's bequest. Property of Miklós Hernádi.

33. Emil Telmányi. Bartók Archives IM RCH HAS, Imre Waldbauer collection, box no. 8.

34. Antal Doráti. Klára Bajnai's collection, Imre Kun's bequest.

35. Lajos Bárdos. Lajos Bárdos Memorial Museum.

36. György Sándor. Klára Bajnai's collection, Imre Kun's bequest.

37. Tibor Serly. Klára Bajnai's collection, Imre Kun's bequest.

38. Béla Bartók, Imre Bíró, Ottó Herz, Ferenc Székelyhidyi, Ernő Dohnányi, Imre Stefániai. Győr, 23 October 1929. Photo: Jenő Antal Molnár. Bartók Archives IM RCH HAS, Photo collection, 185.

39. The Waldbauer–Kerpely String Quartet. Standing: János Temesváry, sitting: Tivadar Ország, Jenő Kerpely, Imre Waldbauer. Photo: M. Pál Vajda. Bartók Archives IM RCH HAS, Imre Waldbauer collection, box no. 8.

40. Standing: Olga Haselbeck, Oszkár Kálmán, sitting: Dezső Zádor, Béla Bartók. 24 May 1918. Bartók Archives IM RCH HAS, Photo collection, 79.

41. Lajtha László. MTA BTK ZTI „Lendület” 20–21. Századi Magyar Zenei Archivum és Kutatócsoport, Lajtha László-hagyaték.

42. Palló Imre. Bajnai Klára gyűjteménye, Kun Imre-hagyaték.

43. Bartók Béla és Sándor György. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Fotótár 444.

44. Balázs Béla, Bartók Béla. 1917. Fényképész: Hajós Edith. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Fotótár 89.

45. Bartók Béla, Vecsey Lajos, Vecsey Ferenc. Spanyolország, 1906 tavasza. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Fotótár 27.

46. Waldbauer Imre, Bartók Béla. Budapest, 1934. január 12. Fényképész: Kálmán Kata. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Fotótár 231.

47. Bartók Béla, Szigeti József, Benny Goodman, New York, 1940. április. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Fotótár 415.

48. Basilides Mária. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, 342/1963.

49. Az Új Magyar Vonósnégyes és Bartók Béla. Állnak: Végh Sándor, Halmos László, Koromzay Dénes, Bartók Béla, ül: Palotai Vilmos. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, VI–110/67.

50. Báthy Anna, Zathureczky Ede, Bartók Béla, Kerpely Jenő, Kósa György. 1934. Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Zenetörténeti Kutatókönyvtár.

51. A Waldbauer–Kerpely Vonósnégyes, Bartók Béla és Kodály Zoltán. Állnak: Temesváry János, Waldbauer Imre, ülnek: Bartók Béla, Molnár Antal, Kodály Zoltán, Kerpely Jenő. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Fotótár 47.

52. Bartók Béla, Selden-Goth Gizella. 1910. március. Fényképész: Székely Aladár. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Fotótár 44.

53. A Kolisch Vonósnégyes. Állnak: Léner Jenő, Benar Heifetz, Felix Khuner, ül: Rudolph Kolisch. MTA BTK ZTI Bartók Archivum.

54. Bartók Béla, Böszörményi-Nagy Béla. 1940. április 11. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, Fotótár 407.

JEMNITZ SÁNDOR KRITIKÁI BARTÓK BÉLÁRÓL

Az összes tétel forrása: MTA BTK ZTI „Lendület” 20–21. Századi Magyar Zenei Archivum és Kutatócsoport, Jemnitz Sándor-kritikagyűjtemény.

55. „Borowsky Sándor zongoraestje”, *Népszava*, 1924. október 11.

56. „Bartók Béla és Telmányi Emil szonátaestje”, *Népszava*, 1925. január 31.

57. „A prágai filharmónikusok második hangversenye. Bartók Béla »Tánc-szvit«-jét megújrázták!”, *Népszava*, 1925. november 20.

58. „Stravinsky Igor”, *Népszava*, 1926. március 19.

59. „Bartók Béla és Szigeti József szonátaestje”, *Népszava*, 1927. április 12.

41. László Lajtha. “Lendület” Archives and Research Group for 20th–21st Century Hungarian Music IM RCH HAS, Lajtha collection.

2. Imre Palló. Klára Bajnai’s collection, Imre Kun’s bequest.

43. Béla Bartók, György Sándor. Bartók Archives IM RCH HAS, Photo collection, 444.

44. Béla Balázs, Béla Bartók. 1917. Photo: Edith Hajós. Bartók Archives IM RCH HAS, Photo collection, 89.

45. Béla Bartók, Lajos Vecsey and Ferenc Vecsey. Spain, Spring, 1906. Bartók Archives IM RCH HAS, Photo collection, 27.

46. Imre Waldbauer, Béla Bartók. Budapest, 12 January 1934. Photo: Kata Kálmán. Bartók Archives IM RCH HAS, Photo collection, 231.

47. Béla Bartók, József Szigeti, Benny Goodman. New York, April 1940. Bartók Archives IM RCH HAS, Photo collection, 415.

48. Mária Basilides. Bartók Archives IM RCH HAS, 342/1963.

49. The New Hungarian String Quartet and Béla Bartók. Standing: Sándor Végh, László Halmos, Dénes Koromzay, Béla Bartók, sitting: Vilmos Palotai. Bartók Archives IM RCH HAS, VI–110/67.

50. Anna Báthy, Ede Zathureczky, Béla Bartók, Jenő Kerpely and György Kósa. 1934. Ferenc Liszt Academy of Music, Research Library.

51. The Waldbauer–Kerpely String Quartet, Béla Bartók and Zoltán Kodály. Standing: János Temesváry, Imre Waldbauer, sitting: Béla Bartók, Antal Molnár, Zoltán Kodály, Jenő Kerpely. March 1910. Photo: Aladár Székely. Bartók Archives IM RCH HAS, Photo collection, 47.

52. Béla Bartók, Gizella Selden-Goth. 1909. Bartók Archives IM RCH HAS, Photo collection, 44

53. The Kolisch String Quartet. Standing: Jenő Léner, Benar Heifetz, Felix Khuner, sitting: Rudolph Kolisch. Bartók Archives IM RCH HAS.

54. Béla Bartók and Béla Böszörményi-Nagy. 11 April 1940. Bartók Archives IM RCH HAS, Photo collection, 407.

SÁNDOR JEMNITZ’ CRITICISM ON BÉLA BARTÓK

The source of the items is the “Lendület” Archives and Research Group for 20th–21st Century Hungarian Music IM RCH HAS, Collection of Sándor Jemnitz’ Criticism.

55. “The Piano Evening of Sándor Borowsky”, *Népszava*, 11 October 1924.

56. “The Sonata Evening of Béla Bartók and Emil Telmányi”, *Népszava*, 31 January 1925.

57. “The Second Concert of the Prague Philharmonics. Béla Bartók ‘Dance-Suite’ Was Encored!”, *Népszava*, 20 November 1925.

58. “Igor Stravinsky”, *Népszava*, 19 March 1926.

59. “The Sonata Evening of Béla Bartók and József Szigeti”, *Népszava*, 12 April 1927.

60. „Kollektív áramlatok Europa mai zenéjében”, *Népszava*, 1927. május 1.
61. „Bartók Béla zongoraestje”, *Népszava*, 1927. december 1.
62. „Bartók Béla zongoraestje”, *Népszava*, 1928. december 2.
63. „Bartók Béla szerzői estje”, *Népszava*, 1929. március 22.
64. „A Filharmóniai Társaság II. bérleti hangversenye”, *Népszava*, 1931. november 24.
65. „U.M.Z.E. Az »Uj Magyar Zeneegyesület« I. estje”, *Népszava*, 1932. január 21.
66. „Kamarazene”, *Népszava*, 1932. március 24.
67. „Hogyan is állunk az ugynevezett »modern« zenével?”, *Népszava*, 1932. november 27.
68. „A Filharmóniai Társaság IV. bérleti hangversenye”, *Népszava*, 1933. január 11.
69. „A Budapesti Hangversenyzenekar bécsi vendéghangversenyének főpróbája”, *Népszava*, 1933. június 3.
70. „A Zeneművészeti Főiskola igazgatósága”, *Népszava*, 1934. április 26.
71. „Fából faragott királyfi. Bartók műve ismét az Operaház színpadán”, *Népszava*, 1935. január 31.
72. „Bartók Béla: »Muzsika kettős vonószekarra, ütőhangszerekre és celestára«”, *Népszava*, 1938. február 15.
73. „Zenekari hangverseny”, *Népszava*, 1938. március 8.
74. „A firenzei zeneünnepre”, *Népszava*, 1938. május 17.
75. „A velencei nemzetközi modern zeneünnepség véget ért”, *Népszava*, 1938. szeptember 21.
76. „Bartók Béla elindult Amerikába”, *Népszava*, 1940. április 3.
77. „Változások a Zeneművészeti Főiskolán”, *Népszava*, 1940. szeptember 25.
78. „Bartók Béla”, *Népszava*, 1940. október 16.
79. „Bartók Béla és B. Pásztory Ditta”, *Népszava*, 1940. október 9.
80. „Bartók Béla – a Columbia-egyetem díszdoktora”, *Népszava*, 1940. december 31.
81. „A Filharmóniai Társaság III. bérleti hangversenye”, *Népszava*, 1940. december 14.
82. „Mit jelent számunkra Bartók Béla?”, *Népszava*, 1941. március 25.
83. „Bartók Béla”, *Népszava*, 1941. július 9.
84. „Bartók Béla operája”, *Népszava*, 1942. október 3.
85. „Kodály Zoltán 60. születésnapjára”, *Népszava*, 1942. december 16.
86. „Két zenekari hangverseny”, *Népszava*, 1943. január 13.
87. „Bartók Béla V. vonósnyegését”, *Népszava*, 1943. január 23.
88. „Milyen a modern zene?”, *Népszava*, 1943. augusztus 22.
89. „Bartók Béla-est az Általános Munkás Dalegylet különsikerével”, *Népszava*, 1943. november 11.
90. „Bartók-Mozart-est”, *Népszava*, 1944. január 8.

60. „Collective Trends in Europe's Present-Day Music”, *Népszava*, 1 May 1927.
61. „The Piano Evening of Béla Bartók”, *Népszava*, 1 December 1927.
62. „The Piano Evening of Béla Bartók”, *Népszava*, 2 December 1928.
63. „The Author's Night of Béla Bartók”, *Népszava*, 22 March 1929.
64. „The Second Subscription Concert of the Philharmonic Society”, *Népszava*, 24 November 1931.
65. „The 'New Hungarian Music Society's' First Evening”, *Népszava*, 21 January 1932.
66. „Chamber Music”, *Népszava*, 24 March 1932.
67. „What About the So Called 'Modern' Music?”, *Népszava*, 27 November 1932.
68. „The Fourth Subscription Concert of the Philharmonic Society”, *Népszava*, 11. January 1933.
69. „The Rehearsal of the Vienna Tour of the Budapest Concert Orchestra.” *Népszava*, 3 June 1933.
70. „The Directorate of the Liszt Academy”, *Népszava*, 26 April 1934.
71. „The Wooden Prince. Bartók's Composition Again on the Stage of the Opera House.”, *Népszava*, 31 January 1935.
72. „Béla Bartók: 'Music for Double Strings, Percussion and Celesta'”, *Népszava*, 15 February 1938.
73. „Orchestral Concert”, *Népszava*, 8 March 1938.
74. „On the Florence Music Festival”, *Népszava*, 17 May 1938.
75. „The International Modern Music Festival of Venice Has Finished”, *Népszava*, 21 September 1938.
76. „Béla Bartók has departed for America”, *Népszava*, 3 April 1940.
77. „Changes at the Liszt Academy”, *Népszava*, 25 September 1940.
78. „Béla Bartók”, *Népszava*, 16 October 1940.
79. „Béla Bartók and Ditta B. Pásztory”, *Népszava*, 9 October 1940.
80. „Béla Bartók – the honorary-doctor of the Columbia University”, *Népszava*, 31 December 1940
81. „The third subscription concert of the Philharmonic Society”, *Népszava*, 14 December 1940.
82. „What does Béla Bartók mean for us?”, *Népszava*, 25 March 1941.
83. „Béla Bartók”, *Népszava*, 9 July 1941.
84. „The opera of Béla Bartók”, *Népszava*, 3 October 1942.
85. „To the sixtieth birthday of Zoltán Kodály”, *Népszava*, 16 December 1942.
86. „Two orchestral concerts”, *Népszava*, 13 January 1943.
87. „The fifth quartet of Béla Bartók”, *Népszava*, 23 January 1943.
88. „What is modern music?”, *Népszava*, 22 August 1943.
89. „Béla Bartók evening with the success of the Worker's Singing Association”, *Népszava*, 11 November 1943.
90. „Bartók-Mozart evening”, *Népszava*, 8 January 1944.

91. „Tiltott művek”, *Népszava*, 1945. március 21.
 92. „A tiszta művészet felé”, *Népszava*, 1945. május 1.
 93. „A Magyar-Szovjet Művelődési Társaság díszhangversenye”, *Népszava*, 1945. július 15.

HÍRESSÉGEK LEVELEI BARTÓKNAK

94. Babits Mihály hivatalos levele Bartók Bélához a *Nyugat* fejléces levélpapírján és pecsétjével. Budapest, 1919. január 30. Vásárhelyi Gábor tulajdona, BBA BH: 1230.
 95. Berény Róbert levele Bartók Bélához. Nápoly, 1913. június 10. Vásárhelyi Gábor tulajdona, BBA BH: 104.
 96. József Attila levele Bartók Bélához. Budapest, 1936. december 2. vagy 9. Vásárhelyi Gábor tulajdona, BBA BH: 2061.
 97. Révész Géza levele Bartók Bélához. München, 1919. december 14. Vásárhelyi Gábor tulajdona, BBA BH: 2121.
 98. Sinkó Ervin levele Bartók Bélához. Szabadka, 1916. április 7. Vásárhelyi Gábor tulajdona, BBA BH: 1491.
 99. Babits Mihályné Török Sophie levele Bartók Bélához. [Esztergom], 1936. szeptember 7. Vásárhelyi Gábor tulajdona, BBA BH: 46.

91. “Prohibited pieces”, *Népszava*, 21 March 1945.
 92. “Towards the pure art”, *Népszava*, 1 May 1945.
 93. “The festive concert of the Hungarian-Soviet Cultural Society”, *Népszava*, 15 July 1945.

CELEBRITIES' LETTERS TO BARTÓK

94. Mihály Babits's official letter to Béla Bartók, with the letterhead and stamp of the *Nyugat*. Budapest, 30 January 1919. Property of Gábor Vásárhelyi, BBA BH: 1230.
 95. Róbert Berény's letter to Béla Bartók. Nápoly, 10 June 1913. Property of Gábor Vásárhelyi, BBA BH: 104.
 96. Attila József's letter to Béla Bartók. Budapest, 2 or 9 December 1936. Property of Gábor Vásárhelyi, BBA BH: 2061.
 97. Géza Révész's letter to Béla Bartók. München, 14 December 1919. Property of Gábor Vásárhelyi, BBA BH: 2120.
 98. Ervin Sinkó's letter to Béla Bartók. Szabadka, 7 April 1916. Property of Gábor Vásárhelyi, BBA BH: 1491.
 99. Sophie Török's letter to Béla Bartók. [Esztergom], 7 September 1936. Property of Gábor Vásárhelyi, BBA BH: 46.

Vitrinek Show-cases

KORAI ZENETUDOMÁNYI RECEPCIÓ (2A)

100. Molnár Antal: „Bartók quartettje”. *Nyugat* V/4 (1912. február 16.): 328-330. MTA BTK ZTI Zenetudományi Szakkönyvtár, 100.553/A.
 101. Molnár Antal: *Bartók Béla. Táncjátéka alkalmából. 1917. május.* (Budapest: Hornyánszky Viktor Cs. és Kir. Udv. Könyvnyomdája, 1917.) MTA BTK ZTI Zenetudományi Szakkönyvtár, Ma 3363.
 102. Kern Aurél levele Bartók Bélához. 1915. március 23. Vásárhelyi Gábor tulajdona, BBA BH: 859.m.
 103. Bartók Béla levele Kern Aurélhoz. 1916. július 14. Magyar Állami Operaház Emléktára. Fénymásolat.
 104. Molnár Antal: *Bartók: Két elégia elemzése.* (Budapest: Pfeifer Ferdinánd, [1921].) MTA BTK ZTI Zenetudományi Szakkönyvtár, Ma 3065.
 105. Molnár Antal: *A zeneművészet könyve.* (Budapest: Dante, 1922.) MTA BTK ZTI Zenetudományi Szakkönyvtár, 60.018.
 106. Molnár Antal német nyelvű elemzése az 1. zongoraversenyéről (1930). Kézirat digitális másolata. Vásárhelyi Gábor tulajdona.
 107. Tóth Aladár: „Bartók Béla”. *Zenei Szemle* IX/3 (1927. január): 69-77. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, BA-N: 474/1.
 108. Tóth Aladár: „Bartók új vonósnygyesei”. *Zenei Szemle* XIII/2 (1929): 63-67. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, BA-N: 3692.

EARLY MUSICOLOGICAL RECEPTION (2A)

100. Antal Molnár: “Bartók's Quartet”. *Nyugat* 5/4 (16 February 1912): 328-330. Library of the IM RCH HAS, 100.553/A.
 101. Antal Molnár: *Béla Bartók. On the Performance of his Ballet. May 1917.* (Budapest: Hornyánszky Viktor, 1917.) Library of the IM RCH HAS, Ma 3363.
 102. Aurél Kern's letter to Béla Bartók. 23 March 1915. Property of Gábor Vásárhelyi, BBA BH: 859.m.
 103. Béla Bartók's letter to Aurél Kern. 14 July 1916. Photostat. The Archives of the Hungarian State Opera.
 104. Antal Molnár: *Bartók: The Analysis of the Two Elegies.* (Budapest: Pfeifer Ferdinánd, [1921].) Library of the IM RCH HAS, Ma 3065.
 105. Antal Molnár: *The Book of Music.* (Budapest: Dante, 1922.) Library of the IM RCH HAS, 60.018.
 106. Antal Molnár's analysis of the 1st piano concerto in German (1930). Digital copy of the manuscript. Gábor Vásárhelyi's property.
 107. Aladár Tóth: “Béla Bartók”. *Zenei Szemle* 9/3 (January 1927): 69-77. Bartók Archives IM RCH HAS, BA-N: 474/1.
 108. Aladár Tóth: “Bartók's New Quartets”. *Zenei Szemle* 13/2 (1929): 63-69. Bartók Archives IM RCH HAS, BA-N: 3692.

109. Szabolcsi Bence: „Bartók Béla”. In: Benedek Marcell szerk.: *Irodalmi Lexikon*. (Budapest: Győző Andor, 1927.) 103. MTA BTK ZTI Zenetudományi Szakkönyvtár, K (I-6928/69).

110. Ottó Ferenc: *Bartók Béla a Cantata profana tükrében*. (Budapest: Kéve Kiadó, 1936.) MTA BTK ZTI Zenetudományi Szakkönyvtár, Ma 3349.

111. Kerényi György: „Bartók hangneme”. *Énekszó* VIII/5 (1941. március-április): 817-820. MTA BTK ZTI Zenetudományi Szakkönyvtár, Ma 4046.

112. Haraszi Emil: *Bartók Béla*. [= Hankiss János, szerk.: Kortársaink.] (Budapest: Studium, 1930.) MTA BTK ZTI „Lendület” 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport, Czövek Lajos-gyűjteménye.

113. A *Ma* folyóirat 1918-as Bartók-száma. Szerk.: Kassák Lajos. MTA BTK ZTI Bartók Archívum.

114. Veress Sándor: *Bartók Béla Huszonhét kórusa*. Különlennyomat a *Magyar Dal* 1943. augusztus havi számából. Berlász Melinda gyűjteménye.

115. Papp Viktor: *Arcképek a zenevilágból*. (Budapest: Franklin Társulat, 1918.) MTA BTK ZTI Zenetudományi Szakkönyvtár, 20.828.

KORAI ZENESZERZŐI RECEPCIÓ (2B)

116. Kacsóh Pongrác levele Bartók Bélához. 1903. június. Vásárhelyi Gábor tulajdona, BBA BH: 836.

117. Frid Géza képeslapja Bartók Bélához. 1936. március 9. Vásárhelyi Gábor tulajdona, BBA BH: 475.

118. Kósa György levele Bartók Bélához. 1939. október 23. Vásárhelyi Gábor tulajdona, BBA BH: 937.

119. Lajtha László levele Bartók Bélához. 1917. január 18. Vásárhelyi Gábor tulajdona, BBA BH: 1021.

120. Veress Sándor levele Bartók Bélához. 1939. június 8. 1. és 3. oldal. Vásárhelyi Gábor tulajdona, BBA BH: 1946.

121. Kadosa Pál emlékezése Bartókról. Gépirat az 1950-es évekből. Kadosa Pál hagyatéka, Kerényi Gábor és Mihály tulajdona.

122. Bartók Béla levele Jemnitz Sándornak. 1926. december 14. MTA BTK ZTI „Lendület” 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport, Jemnitz Sándor-hagyatéka.

123. Veress Sándor: *La musique populaire hongroise*. Különlennyomat. (Budapest: Société de la Nouvelle Revue de Hongrie, 1942.) Berlász Melinda gyűjteménye.

124. Kadosa Pál: Divertimento no. 2, op. 20/b. 1932. Kézirat. Kadosa Pál hagyatéka, Kerényi Gábor és Mihály tulajdona.

125. Jemnitz Sándor: Hegedű-zongora szonáta, op. 22. Nyomtatott kotta Bartók Béla kottatárából, a szerző dedikációjával. (Leipzig: Fr. Kistner & C. F. W. Siegel, é.n.) MTA BTK ZTI Bartók Archívum, BBA BA-N: 2361/a Z.7054a-b.

126. Lajtha László: *Egy muzsikusi írásából*. Nyomtatott kotta Bartók Béla kottatárából, a szerző dedikációjával. (Budapest: Rózsavölgyi, 1913.) Vásárhelyi Gábor tulajdona, BH: VI/143.

109. Bence Szabolcsi: „Bartók Béla”. In: Marcell Benedek (ed.): *Literary Encyclopedia* (Budapest: Győző Andor, 1927.) 103. Library of the IM RCH HAS, K (I-6928/69).

110. Ferenc Ottó: *Béla Bartók in the Mirror of Cantata profana*. (Budapest: Kéve Kiadó, 1936.) Library of the IM RCH HAS, Ma 3349.

111. György Kerényi: “Bartók’s Tonality”. *Énekszó* 8/5 (March-April 1941): 817-820. Library of the IM RCH HAS, Ma 4046.

112. Emil Haraszi: *Béla Bartók*. [=János Hankiss, ed.: Kortársaink.] (Budapest: Studium, 1930.) “Lendület” Archives and Research Group for 20th–21st Century Hungarian Music, Lajos Czövek collection.

113. The *Ma* journal’s Bartók-number of 1918. Ed.: Lajos Kassák. Bartók Archives IM RCH HAS.

114. Sándor Veress: *Béla Bartók’s Twenty-seven Choirs*. Budapest, offprint of the August 1943. number of the *Magyar Dal* 1943. Melinda Berlász’s collection.

115. Viktor Papp: *Portraits from the Music’s World*. (Budapest: Franklin, 1918.) Library of the IM RCH HAS, 20.828.

EARLY COMPOSITIONAL RECEPTION (2B)

116. Pongrác Kacsóh’s letter to Béla Bartók. June 1903. Property of Gábor Vásárhelyi, BBA BH: 836.

117. Géza Frid’s postcard to Béla Bartók. 9 March 1936. Property of Gábor Vásárhelyi, BBA BH: 475.

118. György Kósa’s letter to Béla Bartók. 23 October 1939. Property of Gábor Vásárhelyi, BBA BH: 937.

119. László Lajtha’s letter to Béla Bartók. 18 January 1917. Property of Gábor Vásárhelyi, BBA BH: 1021.

120. Sándor Veress’s letter to Béla Bartók. 8 June 1939. First and third page. Property of Gábor Vásárhelyi, BBA BH: 1946.

121. Pál Kadosa’s recollection of Bartók. Type-script from the 1950s. Pál Kadosa’s bequest, property of Gábor and Mihály Kerényi.

122. Béla Bartók’s letter to Sándor Jemnitz. 14 December 1926. “Lendület” Archives and Research Group for 20th–21st Century Hungarian Music, Sándor Jemnitz collection.

123. Sándor Veress: *La musique populaire hongroise*. Offprint. (Budapest: Société de la Nouvelle Revue de Hongrie, 1942.) Melinda Berlász’s collection.

124. Pál Kadosa: Divertimento no. 2, op. 20/b. 1932. Autograph. Pál Kadosa’s bequest, property of Gábor and Mihály Kerényi.

125. Sándor Jemnitz: Sonata for Violin and Piano op. 22. Score from Béla Bartók’s library, with the dedication of the author. (Leipzig: Fr. Kistner & C. F. W. Siegel, no date.) Bartók Archives IM RCH HAS, BBA BA-N: 2361/a Z.7054a-b.

126. László Lajtha: *From the Writings of a Musician*. Score from Béla Bartók’s library, with the dedication of the author.

127. Bartók Béla 1. zongoraversenyének címlapja Lajtha Lászlónak szóló ajánlással, fénykép. MTA BTK ZTI „Lendület” 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport, Lajtha László-hagyaték.

128. Kósa György visszaemlékezései Kósa Annaközreadásában. 1980-as évek. MTA BTK ZTI Magyar Zenetörténeti Osztály gyűjteménye.

129. Kósa György és felesége, Molnár Mária fényképe. Kósa György hagyatéka, Kósa Márton és Gábor tulajdona.

130. Lajtha László: *A magyar népzene* (1928). Kézirat. MTA BTK ZTI „Lendület” 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport, Lajtha László-hagyaték.

131. Ortutay Gyula, Vékony János, Lajtha László és Bartók Béla. Fénykép 1938-ból. MTA BTK ZTI „Lendület” 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport, Lajtha László-hagyaték.

132. Weiner Leó: *Paraszt dal és cigányzene* (feltehetőleg az 1930-as évekből). Kézirat. Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Zenetörténeti Kutatókönyvtár, Weiner Leó-hagyaték.

HOMMAGE À BARTÓK (3A, B)

1. Hommage-kompozíciók

133. Szelényi István: *Hommage à Bartók* (1945). Kézirat. Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtár, Ms.mus. 9657.

134. Kósa György: *Bartók Béla emlékére* (1947. július). Kézirat. MTA BTK ZTI „Lendület” 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport, Kósa György-hagyaték.

135. Ligeti György: *Musica ricercata: IX. Béla Bartók in memoriam* (1951–1953). Nyomtatott kotta. (Mainz: Schott, 1995.) Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Könyvtár, Z126.543.

136. Járdányi Pál: 2. vonósnégyes (*In memoriam Belae Bartók*, 1953–54). Kézirat. Járdányi Pál Archívum.

137. Ránki György: *Quartetto per archi in memoriam Béla Bartók* (1985). Kézirat. MTA BTK ZTI „Lendület” 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport, Ránki György-hagyaték, MZA-RGy-Mus 2.105.

138. Kurtág György: *Kocsis Zoli hangjegyzete: X. darab [Játékok - Hommage à Bartók]* (1979). Hasonmás kiadás. (Budapest: EMB, 2016.) MTA BTK ZTI Zenetudományi Szakkönyvtár, 243.617.

139. Székely Endre: *Három evokáció: no. 1, in memoriam B.B., Bartók megidézése* (1979). Kézirat. Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtár, Ms.mus. 10.546/a.

140. Székely Endre: Összefoglaló a *Három evokáció* című műről (1980. május 23.). Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtár, 10.546.

141. Bárdos Lajos: Kifehérszik az ég (Hommage à Bartók, 1981). Kézirat. Bárdos Lajos Emlékmúzeum.

142. Durkó Zsolt: *Gyermek zene (Omaggio a Bartók)*, 1978. január 6.). Kézirat. Durkó Zsolt hagyatéka, Magyar Zene-művészeti Társaság.

(Budapest: Rózsavölgyi, 1913.) Property of Gábor Vásárhelyi, BH: VI/143.

127. Front-page of Béla Bartók's 1st piano concerto with a dedication to László Lajtha (photo). “Lendület” Archives and Research Group for 20th–21st Century Hungarian Music, László Lajtha collection.

128. György Kósa's *Recollections*. Edited by Anna Kósa. From the 1980's. Collection of the Hungarian Music History Department of IM RCH HAS.

129. A portrait of György Kósa and his wife, Mária Molnár. György Kósa's bequest, Márton and Gábor Kósa's property.

130. László Lajtha: *The Hungarian Folk Music* (1928). Manuscript. “Lendület” Archives and Research Group for 20th–21st Century Hungarian Music, László Lajtha collection.

131. Gyula Ortutay, János Vékony, László Lajtha and Béla Bartók. Photo from 1938. “Lendület” Archives and Research Group for 20th–21st Century Hungarian Music, László Lajtha collection.

132. Leó Weiner: *Peasant-Song and Gypsy Music* (Presumably from the 1930s). Manuscript. Ferenc Liszt Academy of Music, Research Library, Leó Weiner collection.

HOMMAGE À BARTÓK (3A, B)

1. Hommage Compositions

133. István Szelényi: *Hommage à Bartók* (1945). Autograph. National Széchényi Library, Music Collection, Ms. mus 9657.

134. György Kósa: *In Remembrance of Béla Bartók*. (July 1947). Autograph. “Lendület” Archives and Research Group for 20th–21st Century Hungarian Music, György Kósa Collection.

135. György Ligeti: *Musica ricercata: 9. Béla Bartók in memoriam* (1951–1953). Printed score. (Mainz: Schott, 1995.) Library of the Ferenc Liszt Academy of Music, Z 126.543.

136. Pál Járdányi: Second String Quartet (*In memoriam Belae Bartók*, 1953–1954). Autograph. Pál Járdányi Archives.

137. György Ránki: *Quartetto per archi in memoriam Béla Bartók*. 1985. Autograph. “Lendület” Archives and Research Group for 20th–21st Century Hungarian Music, György Ránki collection, MZA-RGy-Mus 2.105.

138. György Kurtág: *Zoli Kocsis's Music-Book: 10th piece* [Games – Hommage à Bartók] (1979). Facsimile edition. (Budapest: EMB, 2016.), Library of the IM RCH HAS, 243.617.

139. Endre Székely: *Three Evocations: no. 1, in memoriam B.B., Evocation of Bartók* (1979). Autograph. National Széchényi Library, Music Collection, Ms. mus. 10.546/a.

140. Endre Székely's writing about the *Three Evocations* (23 May 1980). National Széchényi Library, Music Collection, 10.546.

141. Lajos Bárdos: *The Sky is Whitening* (Hommage à Bartók, 1981). Autograph. Lajos Bárdos Memorial Museum.

142. Zsolt Durkó: *Child Music (Omaggio a Bartók)*, 6 January 1978). Autograph. Property of the Hungarian Music Society.

143. Bozay Attila: Gyermek- vagy leánykarok, op. 32/a (Bartók Béla emlékére, 1983–1985). Kézirat. MTA BTK ZTI „Lendület” 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport, Bozay Attila-hagyaték, MZA-BA-Mus 2.053.

144. Sári József: *Zenit kettős vonószenekearra*. Bartók Béla emlékének ajánlva (1995–1996). Kézirat. Sári József tulajdona.

145. Szokolay Sándor: II. vonósnygyes (1980). Kézirat. Szokolay Sándor-hagyaték, Szokolay Orsolya tulajdona.

146. Fekete Gyula: *Az én szerelmem – Hommage à Bartók* (2015). Számítógépes kézirat. Fekete Gyula tulajdona.

147. Paul Arma: *À la mémoire de Béla Bartók. Poème musical pour orchestre à cordes et percussion* (1980). Hasonmás kiadás. MTA BTK ZTI Zenetudományi Szakkönyvtár, 211.350.

148. Sugár Rezső: *Concerto in memoriam Bélae Bartók*. (Budapest: Zeneműkiadó, 1967.) Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtár, 16.625.

149. Szőnyi Erzsébet: *Bartók Béla halálára* (1950). Kézirat. Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtár, 7.550/a, b.

150. Terényi Ede: *Sonata aforistica. Hommage à Béla Bartók*. (Kolozsvár: Conservatorul de Muzică „Gh. Dima”, 1969.) Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtár, 60.605.

2. Versek Bartókról

151. Illyés Gyula: *Bartók*. Kézirat. Illyés Gyula levele Földes Andorhoz és Földes Lilihez. Párizs, 1968. december 5. Földes Andor hagyaték, Óbudai Múzeum, ltsz.: 98.1.7.16-17.

152. Radnóti Miklós: *Hajnal* (1935. február 1.). Kézirat. MTA Könyvtár és Információs Központ Kézirattár Ms. 2631/193.

153. Orbán Ottó: „Bartók.” In: Illés Lajos (szerk.): *Tiszta szomorúság. Fiatal költők antológiája*. (Budapest: Magvető Könyvkiadó, 1963.) Dalos Anna gyűjteménye.

154. József Attila: „Medvetánc.” In: Uő.: *Medvetánc. Válogatott költemények 1922–1934*. (Budapest: Révai Kiadás, 1934.) Petőfi Irodalmi Múzeum, C. 2091.

155. Kassák Lajos: „A mérleg serpenyője. Bartók Béla.” In: *Kassák Lajos válogatott versei* (h.n.: Kozmosz Könyvek, 1977.) Dalos Anna gyűjteménye.

156. Nagy László: „Bartók és a ragadozók.” In: Uő.: *Arccal a tengernek*. (Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1966.) Dalos Anna gyűjteménye.

157. József Attila: „Egy Bartók-tanulmány vázlata.” In: *József Attila összes művei 3*. (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1958.) Dalos Anna gyűjteménye.

158. Jékely Zoltán: „Bartók második hegedűversenyének hallgatása közben.” In: *Jékely Zoltán összegyűjtött versei*. (Budapest: Magvető Kiadó, 1985.) Dalos Anna gyűjteménye.

159. Vass István: *Bartók*. A kézirat digitális másolata. Petőfi Irodalmi Múzeum, PIM V. 5904/88.

160. Balázs Béla: *Bartók Béla* (1940). Nyomtatva.

143. Attila Bozay: Children’s or Girl’s Choirs, op. 32/a (In Remembrance of Béla Bartók, 1983–85). Autograph. “Lendület” Archives and Research Group for 20th–21st Century Hungarian Music, Attila Bozay collection, MZA-BA-Mus 2.053.

144. József Sári: *Zenith for Double String Orchestra*. Dedicated it to the remembrance of Béla Bartók (1995–1996). Autograph. Property of József Sári.

145. Sándor Szokolay: Second String Quartet (1980). Autograph. Sándor Szokolay’s bequest, property of Orsolya Szokolay.

146. Gyula Fekete: *My love – Hommage à Bartók* (2015). Autograph made on computer. Property of Gyula Fekete.

147. Paul Arma: *À la mémoire de Béla Bartók. Poème musical pour orchestre à cordes et percussion* (1980). Facsimile edition. Library of the IM RCH HAS, 211.350.

148. Rezső Sugár: *Concerto in memoriam Bélae Bartók*. (Budapest: Zeneműkiadó, 1967.) National Széchényi Library, Music Collection, 16.625.

149. Erzsébet Szőnyi: *In Remembrance of Béla Bartók’s Death* (1950). Autograph. National Széchényi Library, Music Collection, 7.550/a, b.

150. Eduard Terényi: *Sonata aforistica. Hommage à Béla Bartók*. (Cluj: Conservatorul de Muzică “Gh. Dima”, 1969.) National Széchényi Library, Music Collection, 60.605.

2. Poems about Bartók

151. Gyula Illyés: *Bartók*. Autograph. Letter to Andor and Lili Földes. Paris, 5 December 1968. Andor Földes’s bequest, Museum of Óbuda, a.n.: 98.1.7.16-17.

152. Miklós Radnóti: *Dawn* (1 February 1935) Autograph. Manuscript Collection LIC HAS, Ms 2631/193.

153. Ottó Orbán: “Bartók.” In: Lajos Illés (ed.): *Pure Sorrow* [Tiszta szomorúság]. (Budapest: Magvető Könyvkiadó, 1963.) Anna Dalos’s collection.

154. Attila József: “Bear Dance [Medvetánc].” In: S.a.: *Selected Poems 1922–1934*. (Budapest: Révai, 1934.) Petőfi Museum of Literature, C.2091.

155. Lajos Kassák: “The Dish of the Balance [A mérleg serpenyője]. Béla Bartók.” In: Lajos Kassák: *Selected Poems*. (s.l.: Kozmosz Könyvek, 1977.) Anna Dalos’ collection.

156. László Nagy: “Bartók and the Predators [Bartók és a ragadozók].” In: S.a.: *Face to the Sea [Arccal a tengernek]*. (Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1966.) Anna Dalos’ collection.

157. Attila József: “Draft to a Bartók Study [Egy Bartók-tanulmány vázlata].” In: *Attila József’s Complete Works 3*. (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1958.) Anna Dalos’ collection.

158. Zoltán Jékely: “Meanwhile Listening to Bartók’s Second Violin Concerto [Bartók második hegedűversenyének hallgatása közben].” In: *Zoltán Jékely’s Collected Works* (Budapest: Magvető Kiadó, 1985.) Anna Dalos’ collection.

159. István Vas: *Bartók*. Digital copy of the manuscript. Petőfi Museum of Literature, PIM V. 5904/88.

160. Béla Balázs: *Béla Bartók*. 1940. Printed.

3. Érmek Bartókról

161. Körösenyi Tamás: *Bartók, Kodály és a Waldbauer–Kerpely Vonósnégyes*. Székely Aladár fényképe nyomán (1981). Bronz, öntött, Ø 122 mm. MTA BTK ZTI Zeneortörténeti Múzeum, ZtM 2016.1.1.

162. Reményi József: *Bartók* (1923). Bronz, öntött, Ø 78 mm. MTA BTK ZTI Zeneortörténeti Múzeum, ZtM 10.059. [Lásd a Bartók és Kodály tárlóban.]

163. Reményi József: *Bartók* (é.n.) bronz, öntött, Ø 98 mm. MTA BTK ZTI Zeneortörténeti Múzeum, ZtM 10.624 és ZtM 10.625.

164. Beck András: *Bartók* (é.n.). Bronz, öntött, Ø 67 mm. MTA BTK ZTI Zeneortörténeti Múzeum, ZtM, 10.595.

165. Beck András: *Bartók* (1939). Bronz, öntött, Ø 74 mm. MTA BTK ZTI Zeneortörténeti Múzeum, ZtM 10.493.

166. Ferenczy Béni: *Bartók Menuhinak* (1954). Bronz, utántöntés, Ø 107 mm. MTA BTK ZTI Zeneortörténeti Múzeum, ZtM 11.632.

167. Reményi József: *Zoltán Kodály* (1922). Bronz, öntött, Ø 87 mm. MTA BTK ZTI Zeneortörténeti Múzeum, ZtM 10.622. [Lásd a Bartók és Kodály tárlóban.]

168. Vigh Tamás: *Bartók* (1981). Bronz, öntött, Ø 108 mm. MTA BTK ZTI Zeneortörténeti Múzeum, ZtM 11.515.

169. Dudás Sándor: *Bartók* (1995). Bronz, öntött, Ø 125 mm. MTA BTK ZTI Zeneortörténeti Múzeum, ZtM 2016.2.1.

170. Vigh Tamás: *A Centenáriumi Bartók Emlékbizottság emlékérmé* (1981). Bronz, öntött, Ø 92 mm. MTA BTK ZTI Zeneortörténeti Múzeum, ZtM 2016.3.1.

171. Czinder Antal: *Bartók II.* (1975). Bronz, öntött, Ø 117 mm. MTA BTK ZTI Zeneortörténeti Múzeum, ZtM 11.577.

172. Kiss Nagy András: *Bartók* (1988). Bronz, öntött, Ø 97 mm. MTA BTK ZTI Zeneortörténeti Múzeum, ZtM 11.585.

173. Hock Bertalan: *Bartók* (1981). Bronz, öntött, 78 × 40 mm. MTA BTK ZTI Zeneortörténeti Múzeum, ZtM 11.113.

1945. SZEPTEMBER 26. (3C)

174. A Bartók-gyászünnepele meghívója. Magyar Állami Operaház, 1945. december 3. 2 példány. Kadosa Pál hagyatéka, Kerényi Gábor és Mihály tulajdona.

175. Veress Sándor: *Threnos*. (Milano: Edizioni Suvini Zerboni, 1952.) Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtár, Z 45.970.

176. Veress Sándor: „Brüsszeli nyilatkozat”, Veress Sándor nyilatkozatai a *Threnos*-ról (1981). Közreadó: Berlász Melinda.

177. László Gyula (1910-1998) grafikája Veress Sándorról, a *Threnos* komponálásának idejéből (1943). Berlász Melinda gyűjteménye.

178. Berlász Melinda ismertetője a *Threnos*-ról, nyomtatott. Berlász Melinda gyűjteménye.

179. Gaál Endre: „Bartók Béla meghalt”. *Magyar Nemzet*, 1945. szeptember 28. MTA BTK ZTI Bartók Archivum.

3. Medals about Bartók

161. Tamás Körösenyi: *Bartók, Kodály, and the Waldbauer–Kerpely String Quartet*. After a photo made by Aladár Székely (1981). Cast bronze, Ø 122 mm. Museum of Music History IM RCH HAS, ZtM 2016.1.1.

162. József Reményi: *Bartók* (1923). Cast bronze, Ø 78 mm. Museum of Music History IM RCH HAS, ZtM 10.059. [See in the Bartók and Kodály show-case.]

163. József Reményi: *Bartók* (n.d.). Cast bronze. Ø 98 mm. Museum of Music History IM RCH HAS, ZtM 10.624 and ZtM 10.625.

164. András Beck: *Bartók* (n.d.). Cast bronze, Ø 67 mm. Museum of Music History IM RCH HAS, ZtM, 10.595.

165. András Beck: *Bartók* (1939). Cast bronze, Ø 74 mm. Museum of Music History IM RCH HAS, ZtM 10.493.

166. Béni Ferenczy: *Bartók to Menuhin* (1954). Aftercast bronze, Ø 107 mm. Museum of Music History IM RCH HAS, ZtM 11.632.

167. József Reményi: *Zoltán Kodály* (1922). Cast bronze, Ø 87 mm, Museum of Music History IM RCH HAS, ZtM 10.622. [See in the Bartók and Kodály show-case.]

168. Tamás Vigh: *Bartók* (1981). Cast bronze, Ø 108 mm. Museum of Music History IM RCH HAS, ZtM 11.515.

169. Sándor Dudás: *Bartók* (1995). Cast bronze, Ø 125 mm. Museum of Music History IM RCH HAS, ZtM 2016.2.1.

170. Tamás Vigh: *Medal of the Centennial Bartók Memorial Committee* (1981). Cast bronze, Ø 92 mm. Museum of Music History IM RCH HAS, ZtM 2016.3.1.

171. Antal Czinder: *Bartók II.* (1975). Cast bronze, Ø 117 mm. Museum of Music History IM RCH HAS, ZtM 11.577.

172. András Kiss Nagy: *Bartók* (1988). Cast bronze, Ø 97 mm. Museum of Music History IM RCH HAS, ZtM 11.585.

173. Bertalan Hock: *Bartók* (1981). Cast bronze, 78 × 40 mm. Museum of Music History IM RCH HAS, ZtM 11.113.

26 SEPTEMBER 1945 (3C)

174. Invitation card to the Bartók memorial concert. Hungarian State Opera, 3 December 1945. 2 exemplars. Pál Kadosa's bequest, property of Gábor and Mihály Kerényi.

175. Sándor Veress: *Threnos*. (Milano: Edizioni Suvini Zerboni, 1952.) National Széchényi Library, Music Collection, Z 45.970.

176. Sándor Veress: “Manifesto from Bruxelles”, Sándor Veress's memories about *Threnos* (1981). Edited by Melinda Berlász.

177. Gyula László's (1910-1998) graphic about Sándor Veress from the time of the composing of *Threnos* (1943). Melinda Berlász' collection.

178. Melinda Berlász' analysis of *Threnos*. Melinda Berlász' collection.

179. Endre Gaál: “Béla Bartók died”. *Magyar Nemzet*, 28 September 1945. Bartók Archives IM RCH HAS.

180. Keresztury Dezső: „Bartók Béla” és Járdányi Pál: „Búcsú a mestertől”. *Új Magyarország*, 1945. október 2. Felragasztott újságkivágatok. MTA BTK ZTI Bartók Archivum.

181. Járdányi Pál: „Bartók Béla”. *Esti Szabad Szó*, 1945. szeptember 28. MTA BTK ZTI Bartók Archivum.

182. Balázs Béla *Fényszóró* című lapjának Bartók emlékszáma. 1945. október. MTA BTK ZTI Bartók Archivum.

183. Demény János írása Bartókról, 1945-ből. Gépirat. Kodály Archivum, Emma-mappa 31 (Kodály–Bartók) 84-85r.

184. Egy Bartók-emlékkoncert műsora. Pécs, 1945. október 22. Digitális másolat. Szabó Ferencné Nádor Anna Mária gyűjteménye.

185. B. B.: „Bartók Béla”. *Pécsi Független Nép*, 1945. Kodály Archivum, Emma-mappa 31 (Kodály–Bartók) 85v.

186. „Üzenetek Amerikába”. Sajtóközlemény. 1945. június 24. Kodály Archivum, Emma-mappa 31 (Kodály–Bartók) 82v.

187. „A Bartók Akadémia alapszabályai”. Gépirat. Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Zenetörténeti Kutatókönyvtár, Weiner Leó-hagyaték, 112.

188. Jemnitz Sándor: „Bartók Béla”. *Népszava*, 1945. szeptember 28. MTA BTK ZTI Magyar Zenetörténeti Osztály gyűjteménye.

189. Jemnitz Sándor: „Bartók Béla a ravatalon”. *Népszava*, 1945. szeptember 30. MTA BTK ZTI Magyar Zenetörténeti Osztály gyűjteménye.

190. Jemnitz Sándor: „Bartók Béla állapota válságos”. *Népszava*, 1945. MTA BTK ZTI Magyar Zenetörténeti Osztály gyűjteménye.

180. Dezső Keresztury: “Béla Bartók” and Járdányi Pál: “Farewell to the master”. *Új Magyarország*, 2 October 1945. Bartók Archives IM RCH HAS.

181. Pál Járdányi: “Béla Bartók”. *Esti Szabad Szó*, 28 September 1945. Bartók Archives IM RCH HAS.

182. The Bartók memorial number of Béla Balázs’s journal, *Fényszóró*. October 1945. Bartók Archives IM RCH HAS.

183. János Demény’s analysis about Bartók, from 1945. Type-script. Kodály Archives Emma-folder 31 (Kodály–Bartók) 84-85r.

184. A Bartók memorial concert’s program. Pécs, 22 October 1945. Digital copy. Mrs. Ferenc Szabó’s collection.

185. B. B.: “Bartók Béla”. *Pécsi Független Nép*, 1945. Kodály Archives, Emma-folder 31 (Kodály–Bartók) 85v.

186. “Messages to America”. Press release. 24 June 1945. Kodály Archives, Emma-folder 31 (Kodály–Bartók) 82v.

187. “The Constitution of the Bartók Academy”. Type-script. Ferenc Liszt Academy of Music, Research Library, Weiner collection, 112.

188. Sándor Jemnitz: “Béla Bartók”. *Népszava*, 28 September 1945. Collection of the Department of Hungarian Music History IM RCH HAS.

189. Sándor Jemnitz: “Béla Bartók on the Catafalque”. *Népszava*, 30 September 1945. Collection of the Department of Hungarian Music History IM RCH HAS.

190. Sándor Jemnitz: “Béla Bartók’s Condition is Critical”. *Népszava*, 1945. Collection of the Department of Hungarian Music History IM RCH HAS.

BARTÓK ÉS MAGYAR ELŐADÓMŰVÉSZ-KORTÁRSAI (4A, B)

191. Bánffy Miklós Judit jelmezterve *A kékszakállú herceg vára* című opera bemutatójához. 1918. Digitális másolat. Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Levéltára. Bánffy Miklós gróf iratai 1744–1951, C/6 fond.

192. Szerémi Gusztáv, a Magyar Királyi Operaház zenekara szólóbrácsásának kézírásos bejegyzése *A fából faragott királyfi* brácsa szólamkottájának első oldalán. Digitális másolat. Magyar Állami Operaház Emléktára.

193. Kézírásos bejegyzések *A fából faragott királyfi* cselló szólamkottájának utolsó oldalán. Digitális másolat. Magyar Állami Operaház Emléktára.

194. Kézírásos bejegyzés *A kékszakállú herceg vára* első hegedű szólamkottájának utolsó oldalán. Digitális másolat. Magyar Állami Operaház Emléktára.

195. Kézírásos bejegyzés *A kékszakállú herceg vára* brácsa szólamkottájának utolsó oldalán. Digitális másolat. Magyar Állami Operaház Emléktára.

196. *A kékszakállú herceg vára* az 1918-as ősbemutatón, az 1936-os felújításkor, valamint az 1956-os hangfelvételen

BARTÓK AND CONTEMPORARY HUNGARIAN PERFORMERS (4A, B)

191. Miklós Bánffy’s costume design for Judit for the premiere of the opera, *Bluebeard’s Castle*. 1918. Digital copy. Archives of the Danubian District of the Reformed (Calvinist) Church of Hungary, Ráday Archives. Count Miklós Bánffy’s documents 1744–1951, fond C/6.

192. Handwritten entry on the first page of the viola part of *The Wooden Prince*, from Gusztáv Szerémi, solo violist of the Orchestra of the Hungarian State Opera. Digital copy. The Archives of the Hungarian State Opera.

193. Handwritten entries from the last page of the cello part of *The Wooden Prince*. Digital copy. The Archives of Hungarian State Opera.

194. Handwritten entry from the last page of the first violin part of *Bluebeard’s Castle*. Digital copy. The Archives of the Hungarian State Opera.

195. Handwritten entry from the last page of the viola part of *Bluebeard’s Castle*. Digital copy. The Archives of the Hungarian State Opera.

196. Handwritten entries on the last page of the part of the first violin from *Bluebeard’s Castle*’s premiere (1918), from the

használt első hegedű szólamkottájának utolsó oldala játsszási bejegyzésekkel. Digitális másolat. Magyar Állami Operaház Emléktára.

197. Az első Bartók-hanglemez (1908): „Elindultam szép hazámból...” és „Általmennék én a Tiszán ladikon”, előadja Erdős Richárd zongorakísérettel. Gramophone Concert Record, G.C.-2-102831. Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtára, Marton-Bajnai Gyűjtemény.

198. A Waldbauer–Kerpely Vonósnygyes koncertnaplója. MTA BTK ZTI Bartók Archívum, Waldbauer Imre-hagyaték, C-2135/16.

199. Hubay Jenő levele Bartók Bélához. 1903. szeptember 30. Vásárhelyi Gábor tulajdona, BBA BH 649.

200. Waldbauer Imre képeslapja Bartók Bélához. Párizs, 1910. Vásárhelyi Gábor tulajdona, BBA BA-N 1974.

201. Bartók Béla levele Kovács Sándorhoz. 1910. március 19. után. Digitális másolat. MTA BTK ZTI Bartók Archívum, BBA BA-N 4329/3/4.

202. Bartók zongorára és zenekarra írott Rapszodiájának budapesti bemutatója a szerző szólójával, Hubay Jenő vezényletével. Műsorlap, 1909. november 15. Másolat. Bajnai Klára gyűjteménye.

203. Az UMZE szemináriuma a Fodor Zeneiskolában. Műsorlap, 1936. december 11. Liszt Ferenc Emlékmúzeum és Kutatóközpont, Any 667/3.

204. Bartók: *Este a székeleyeknél és Medvetánc*. A Magyar Királyi 2. Honvéd Gyalogezred és Szeghő Sándor (vez.) lemeze (1930. szeptember 26.) His Master's Voice, AM 3215. Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtára, Marton-Bajnai Gyűjtemény.

205. Bartók: *Magyar képek – Kicsit ázottan*. A Budapesti Szimfonikus Zenekar és Komor Vilmos (vez.) lemeze. His Master's Voice, HUC 110. Bajnai Klára gyűjteménye.

206. Bartók Béla levele Komor Vilmoshoz. 1926. augusztus 9. Digitális másolat. MTA BTK ZTI Bartók Archívum, BBA BA-N: 3312.

207. Földes Andor: *Emlékeim*. A Bartók-fejezet gépirata Földes Andor és Földes Lili kézírásos javításaival, Földes Andor kézírásos betoldásával. Óbudai Múzeum, Földes Andor hagyaték, Ltsz. 98.1.255.1-9.

208. Földes Andor levele Bartók Bélához. Stockholm, 1939. június 17. Vásárhelyi Gábor tulajdona, BBA BH 456.

209. Földes Andor levele Hernádi Lajoshoz. 1939. június 10. Digitális másolat. Hernádi Lajos hagyaték, Hernádi Miklós tulajdona.

210. Hernádi Lajos levele Földes Andorhoz. 1939. június 15. Digitális másolat. Hernádi Lajos hagyaték, Hernádi Miklós tulajdona.

211. Földes Andor levele Hernádi Lajoshoz. 1939. július 12. Digitális másolat. Hernádi Lajos hagyaték, Hernádi Miklós tulajdona.

212. Földes Andor levele Hernádi Lajoshoz. 1939. július 29. Hernádi Lajos hagyaték, Hernádi Miklós tulajdona.

renewal (1936) and the recording (1956). Digital copy. The Archives of the Hungarian State Opera.

197. The first Bartók-disc (1908): “I have departed from my beautiful homeland” [„Elindultam szép hazámból...”] and “I would cross on a barge through Tisza” [„Általmennék én a Tiszán ladikon”], performed by Richárd Erdős with piano accompaniment. Gramophone Concert Record, G.C.-2-102831. National Széchényi Library, Music Collection, Marton-Bajnai Collection.

198. Concert diary of the Waldbauer–Kerpely String Quartet. Bartók Archives IM RCH HAS, Imre Waldbauer collection, C-2135/16.

199. Jenő Hubay's letter to Béla Bartók. 30 September 1903. Property of Gábor Vásárhelyi, BBA BH 649.

200. Imre Waldbauer's postcard to Béla Bartók. Paris, 1910. Property of Gábor Vásárhelyi, BBA BA-N 1974.

201. Béla Bartók's letter to Sándor Kovács. After 19 March 1910. Digital copy. Bartók Archives IM RCH HAS, BBA BA-N 4329/3/4.

202. Budapest premiere of Bartók's Rhapsody for piano and orchestra, with the solo of the composer, under the direction of Jenő Hubay. Concert program. 15 November 1909. Digital copy. Klára Bajnai's collection.

203. Seminar of UMZE in the Fodor Music School. Concert program, 11 December 1936. Ferenc Liszt Memorial Museum and Research Centre, Any 667/3.

204. Bartók: *Evening in Transylvania [Este a székeleyeknél] and Bear Dance [Medvetánc]*. Disc of the Hungarian Royal 2nd Infantry Regiment and Sándor Szeghő (cond.) (26 September 1930.) His Master's Voice, AM 3215. National Széchényi Library, Music Collection, Marton-Bajnai Collection.

205. Bartók: *Hungarian Sketches [Magyar képek] – A Bit Drunken [Kicsit ázottan]*. Disc of the Budapest Symphony Orchestra and Vilmos Komor (cond.). His Master's Voice, HUC 110. Klára Bajnai's collection.

206. Béla Bartók's letter to Vilmos Komor. 9 August 1926. Digital copy. Bartók Archives IM RCH HAS, BBA BA-N: 3312.

207. Andor Földes: *Memories*. Type-script of the Bartók chapter, with handwritten corrections of Andor Földes and Lili Földes, and the handwritten interlineation of Andor Földes. Museum of Óbuda, Andor Földes's bequest, a.n.: 98.1.255.1-9.

208. Andor Földes's letter to Béla Bartók. Stockholm, 17 June 1939. Property of Gábor Vásárhelyi, BBA BH 456.

209. Andor Földes's letter to Lajos Hernádi. 10 June 1939. Digital copy. Lajos Hernádi's bequest, property of Miklós Hernádi.

210. Lajos Hernádi's letter to Andor Földes. 15 June 1939. Digital copy. Lajos Hernádi's bequest, property of Miklós Hernádi.

211. Andor Földes's letter to Lajos Hernádi. 12 July 1939. Digital copy. Lajos Hernádi's bequest, property of Miklós Hernádi.

212. Lajos Hernádi's letter to Andor Földes. 29 September 1939. Lajos Hernádi's bequest, property of Miklós Hernádi.

213. Bartók Béla angol nyelvű ajánlása Heimlich [Hernádi] Lajos részére. 1930. március 20. Digitális másolat. Hernádi Lajos hagyatéka, Hernádi Miklós tulajdona.

214. Digitális montázs: 1) Az UMZE első bérleti hangversenye. Műsorlap, 1911. november 27., Bajnai Klára gyűjteménye. 2) Dohnányi Ernő zongoraestje. Műsorlap, 1917. október 17., Bajnai Klára gyűjteménye. 3) A Cantata Profana magyarországi bemutatója. Műsorlap, 1936. november 9., Bajnai Klára gyűjteménye. 4) Éneklő ifjúság. Bartók bemutatók. Műsorlap, 1937. május 7., Bajnai Klára gyűjteménye. 5) Kis Filharmónia. Műsorlap, 1941. március 15. Kadosa Pál hagyatéka, Kerényi Gábor és Mihály tulajdona, 6) Török Erzsébet hangversenye. Műsorlap, 1941. május 21. Kadosa Pál hagyatéka, Kerényi Gábor és Mihály tulajdona, 7) Bartók 2. zongoraversenye Böszörményi-Nagy Béla előadásában. Műsorlap, 1942. január 16., Bajnai Klára gyűjteménye, 8) A Székesfővárosi Zenekar hangversenye Szervánszky Péter közreműködésével, Fricsay Ferenc vezényletével. Műsorlap, 1943. november 21., Bajnai Klára gyűjteménye.

215. Szigeti József levele Bartók. 1932. február 15. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, BBA BA-N 3477/213.

216. Bartók Béla és Szigeti József levele Pásztory Dittához. Róma, 1929. április 12. Digitális másolat. Vásárhelyi Gábor tulajdona, BBA BA-N 4338/c.

217. Bartók Béla levele Szigeti Józsefhez. 1944. október 4. Digitális másolat. Vásárhelyi Gábor tulajdona, BBA BA-N 646/3.

218. Bartók Béla: Sonata for solo Violin. (London: Boosey & Hawkes, 1947.) Nyomtatott kotta Szigeti József hagyatékából, kézirásos bejegyzésekkel. Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Könyvtára, Szigeti 99.

219. A. F.: „Georg Faragó. Klaver-Aften”. Ismeretlen dán hírlap, 1943. Faragó György hagyatéka, Faragó Klára tulajdona.

220. Ismeretlen kritikus írása Faragó György szófia hangversenyéről a *Nova Vecser* című újságban. 1940. Faragó György hagyatéka, Faragó Klára tulajdona.

221. Bartók Béla – Szigeti József: *Magyar népdalok*. Szigeti József és Bartók Béla előadásában. 1930. január 7. „Master Musicians on Columbia Records” tasakban. Columbia 50318–D. Bajnai Klára gyűjteménye.

222. Faragó György koncertnaplója, benne Faragó bejegyzése a Bartók Béla 60. születésnapja alkalmából rendezett hangversenyéről. Faragó György hagyatéka, Faragó Klára tulajdona.

223. Hernádi Lajos koncertműsor-tervei és jegyzetei a munkaszolgálat alatt. Felsőbisztra, 1944. augusztus 27. Hernádi Lajos hagyatéka, Hernádi Miklós tulajdona.

224. Bartók Béla Hegedűversenyének partitúrája (az eredeti, zenekaros befejezéssel), amelyből Ferencsik János a magyarországi bemutatót (1944. január 5.) vezényelte. A kézirat eredeti másolata Ferencsik János kézirásos bejegyzéseivel. Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtár, Ms.mus. 2.629.

213. English recommendation of Béla Bartók to Lajos Heimlich [Hernádi]. 20 March 1930. Digital copy. Lajos Hernádi's bequest, property of Miklós Hernádi.

214. Digital montage: 1) The first subscription concert of the UMZE. Concert program, 27 November 1911, Klára Bajnai's collection. 2) Ernő Dohnányi's piano recital. Concert program, 17 October 1917, Klára Bajnai's collection. 3) Hungarian premiere of the *Cantata Profana*. Concert program, 9 November 1936, Klára Bajnai's collection. 4) Singing Youth [Éneklő ifjúság]. Bartók premieres. Concert program, 7 May 1937, Klára Bajnai's collection. 5) Little Philharmony [Kis filharmónia]. Concert program, 15 March 1941, Pál Kadosa's bequest, property of Gábor and Mihály Kerényi. 6) Concert of Erzsébet Török. Concert program, 21 May 1941, Pál Kadosa's bequest, property of Gábor and Mihály Kerényi. 7) The 2nd piano concerto of Béla Bartók in the performance of Béla Böszörményi-Nagy. Concert program, 16 January 1942, Klára Bajnai's collection. 8) Concert of the Municipal Orchestra featuring Péter Szervánszky, under the direction of Ferenc Fricsay. Concert program, 21 November 1943, Klára Bajnai's collection.

215. József Szigeti's letter to Béla Bartók. 15 February 1932. Bartók Archives IM RCH HAS, BBA BA-N 3477/213.

216. Béla Bartók's and József Szigeti's letter to Ditta Pásztory. Rome, 12 April 1929. Digital copy. Property of Gábor Vásárhelyi, BBA BA-N 4338/c.

217. Béla Bartók's letter to József Szigeti. 4 October 1944. Digital copy. Property of Gábor Vásárhelyi, BBA BA-N 646/3.

218. Béla Bartók: Sonata for solo violin. (London: Boosey & Hawkes, 1947.) Score from József Szigeti's bequest, with handwritten entries. Library of the Ferenc Liszt Academy of Music, Szigeti 99.

219. F. A.: “Georg Faragó. Klaver-Aften”. An unknown Danish journal's review. 1943. György Faragó's bequest, property of Klára Faragó.

220. Article by an unknown critique about György Faragó's concert in Sofia in the journal called *Nova Wetcher*. 1940. György Faragó's bequest, property of Klára Faragó.

221. Béla Bartók – József Szigeti: *Hungarian Folk Songs*. In the performance of József Szigeti and Béla Bartók. 7 January 1930. “Master Musicians on Columbia Records” in packet. Columbia 50318–D. Klára Bajnai's collection.

222. György Faragó's concert diary with Faragó's entry about the concert that was organised for Bartók's 60th birthday. György Faragó's bequest, property of Klára Faragó.

223. Lajos Hernádi's concert program plans, and notes, written during the labour service. Felsőbisztra, 24 August 1944. Lajos Hernádi's bequest, property of Miklós Hernádi.

224. Score of Béla Bartók's Violin concerto (with the original, orchestral ending). János Ferencsik directed the Hungarian premiere (5 January 1944.) from this score. Copy of the autograph with János Ferencsik's handwritten entries. National Széchényi Library, Music Collection, Ms.mus. 2.629.

225. Bartók Hegedűversenyének második magyarországi előadása. Műsorlap, 1944. február 6. Bajnai Klára gyűjteménye.

226. A 3. zongoraverseny hangfelvétele Sándor György-gyel és Ormándy Jenővel, a bemutató előadóival, a Philadelphia Orchestra közreműködésével. 1946. április 19. American Columbia 12537/9D, set MM 674. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, H 50.006.

227. Bartók Béla Nemzetközi Modern Zenei Verseny és Ünnepek. Műsorfüzet. Budapest, 1948. október 10–31. MTA BTK ZTI Zenetudományi Szakkönyvtár, Ma 3345.

228. Bartók Béla Nemzetközi Modern Zenei Verseny. Versenykiírás. Budapest, 1947. október 22–31. Kadosa Pál hagyatéka, Kerényi Gábor és Mihály tulajdona.

229. „Bartók Festivalok hangversenyei”. Műsorlap. 1948. október 10–19. Kadosa Pál hagyatéka, Kerényi Gábor és Mihály tulajdona.

230. International Music Festival Béla Bartók. Angol nyelvű műsorfüzet, 2 példány. Budapest, 1948. október 10–31. Kadosa Pál hagyatéka, Kerényi Gábor és Mihály tulajdona.

231. Fényképek Kun Imre, az 1948-as Bartók Emlékverseny szervezőjének hagyatékából: 1) A versenyre érkező külföldi zsiritagok a repülőtéren. 2) Doráti Antal Constantin Silvestrirel. 3) A Tátrai Vonósnyegyes a Zeneakadémia Nagytermében. Bajnai Klára gyűjteménye.

232. Hernádi Lajos tervei 1947 nyarára, benne Bartók 1. és 3. zongoraversenyének, valamint a Bartók verseny anyagának megtanulása. Hernádi Lajos hagyatéka, Hernádi Miklós tulajdona.

233. Bartók Hegedűversenyének első lemezfelvétele Yehudi Menuhin és a Dallas Symphony Orchestra előadásában, Doráti Antal vezényletével. 1946. január 15–16. RCA Victor Red Seal DM 1120. Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtár, Marton-Bajnai Gyűjtemény.

234. Földes Andor 1948-as Rapszódia-hangfelvétele. Polydor Vox, PL 6410. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, H.30.059.

235. A Magyar Rádió tízlemezes díszalbuma Bartók halálának ötödik évfordulója tiszteletére. 1950. Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtár, Marton-Bajnai Gyűjtemény.

236. Bartók: 6. vonósnyegyes. A Tátrai Vonósnyegyes hangfelvétele a Magyar Rádió Bartók Albumából. 1950. B. 53/b, matr. N. M. 106. Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtár, Marton-Bajnai Gyűjtemény.

237. Földes Andor négylemezes Bartók-albuma. Deutsche Grammophon LPM 18270/73 NK. Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtár, Marton-Bajnai Gyűjtemény.

225. Second performance of Bartók's Violin concerto. Concert program, 6 February 1944. Klára Bajnai's collection.

226. Recording of the Third piano concerto with György Sándor and Jenő Ormándy, the performers of the premiere, featuring the Philadelphia Orchestra. 19 April 1946. American Columbia 12537/9D, set MM 674. Bartók Archives IM RCH HAS, H 50.006.

227. Béla Bartók International Modern Music Competition and Festival. Concert program. Budapest, 10-31 October 1948. Library of the IM RCH HAS, Ma 3345.

228. Béla Bartók International Modern Music Competition, Competition announcement. Budapest, 22-31 October 1948. Pál Kadosa's bequest, property of Gábor and Mihály Kerényi.

229. "Concerts of the Bartók Festivals". Concert program, 10-19 October 1948. Pál Kadosa's bequest, property of Gábor and Mihály Kerényi.

230. International Music Festival Béla Bartók. Concert program in English, 2 copies. Budapest, 10-31 October 1948. Pál Kadosa's bequest, property of Gábor and Mihály Kerényi.

231. Photos from Imre Kun's (the organiser of the Bartók Memorial Competition) bequest, from 1948: 1) Foreign jury members at the airport, arriving to the competition. 2) Antal Doráti with Constantin Silvestri. 3) The Tátrai String Quartet at the Liszt Academy's concert hall. Klára Bajnai's collection.

232. Lajos Hernádi's plans for the summer of 1947, with Bartók's 1st and 3rd piano concertos as well as the repertoire for the the Bartók Competition which he planned to learn. Lajos Hernádi's bequest, property of Miklós Hernádi.

233. The first recording of Bartók's Violin concerto in the performance of Yehudi Menuhin and the Dallas Symphony Orchestra under the direction of Antal Doráti. 15-16 January 1946. RCA Victor Red Seal DM 1120. National Széchényi Library, Music Collection, Marton-Bajnai Collection.

234. The Rhapsody recording of Andor Földes from 1948. Polydor Vox, PL 6410. Bartók Archives IM RCH HAS, H.30.059.

235. Memorial Album of ten disks of the Hungarian Radio commemorating the 5th anniversary of Bartók's death. 1950. National Széchényi Library, Music Collection, Marton-Bajnai Collection.

236. Bartók: 6th string quartet. Recording of the Tátrai String Quartet from the Hungarian Radio's Bartók album. 1950. B. 53/b, matr. N. M. 106. National Széchényi Library, Music Collection, Marton-Bajnai Collection.

237. Bartók Album of Andor Földes. Deutsche Grammophon LPM 18270/73 NK. National Széchényi Library, Music Collection, Marton-Bajnai Collection.

BARTÓK ÉS KODÁLY (5)

238. Kodály Zoltán levele Bartók Bélához. 1907. július. Vásárhelyi Gábor tulajdona, BH/KO/4.
239. Kodály Zoltán levele Bartók Bélához. 1906. december 10-15. között. Vásárhelyi Gábor tulajdona, BH/KO/1.
240. Kodály Zoltán levele Bartók Bélához. 1907. január. Vásárhelyi Gábor tulajdona, BH/KO/2a-d.
241. Kodály Zoltán levele Bartók Bélához, 1906. március 10. Vásárhelyi Gábor tulajdona, BH/KO/5.
242. Kodály Zoltán: „Béla Bartók”. A *La Revue musicale* különlenyomata. Kodály Archivum Ms-verba 7, melléklet.
243. Kodály Zoltán: *Zongoramuzsika*. (Budapest: Rózsavölgyi, 1910.) MTA BTK ZTI Zenetudományi Szakkönyvtár, Ma 603.161.
244. Bartók Béla: 14 zongoradarab, op. 6. (Budapest: Rozsnyai Károly Zeneműkiadó, é.n.). MTA BTK ZTI Zenetudományi Szakkönyvtár, Ma 603.163.
245. Bartók Béla: Scherzo. Kodály Zoltán korrektúráival. (Budapest: EMB, 1961.) Kodály Archivum Z34.
246. Bartók Béla, Kodály Zoltán és Kodály Zoltánné. 1908. Fénykép digitális másolata. Kodály Archivum.
247. Bartók Béla, Kodály Zoltán és Kodály Zoltánné Erdélyben. 1912. Fénykép digitális másolata. Kodály Archivum.
248. Bartók Béla és Kodály Zoltán Kodály lakásán. 1912. Fénykép digitális másolata. Kodály Archivum.
249. Bartók Béla és Kodály Zoltán. 1908. Fénykép digitális másolata. Kodály Archivum.
250. Kodály Zoltán: „Bartók Béla első operája”. *Nyugat*, XII/11 (1918. június 1.): 937-939. Digitális másolat.
251. Bartók Béla: „Kodály Zoltán”. *Nyugat*, XIV/3 (1921. február 1.): 235-236. Digitális másolat.
252. Bartók Béla – Kodály Zoltán: *Magyar népdalok*. (Budapest: Rozsnyai, 1906.) Molnár Imre példánya Major Ervin hagyatékából. MTA BTK ZTI Zenetudományi Szakkönyvtár, 243.335.
253. Bartók Béla és Kodály Zoltán: *Erdélyi magyarság. Népdalok*. (Budapest: Rózsavölgyi, é.n.) MTA BTK ZTI „Lendület” 20–21. Századi Magyar Zenei Archivum és Kutatócsoport, Czövek Lajos hagyatéka, MZA-CL-Script 3.214.
254. Bartók Béla: *A magyar népdal*. (Budapest: Rózsavölgyi, 1924.) MTA BTK ZTI „Lendület” 20–21. Századi Magyar Zenei Archivum és Kutatócsoport, Vujicsics Tihamér hagyatéka.

DOHNÁNYI ÉS BARTÓK (6)

255. Bartók Béla levele Thomán Istvánhoz. 1903. szeptember 20. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, BBA BA-N: 37/4.
256. Diákkori Bartók-portré. Pozsony, 1899. Fénykép: Atelier Marian. MTA BTK ZTI Bartók Archivum, BPD-H: B/3/05014/2006.
257. Dohnányi Ernő és Kunwald Elza fényképe. 1900. MTA BTK ZTI „Lendület” 20–21. Századi Magyar Zenei Archivum és Kutatócsoport, Dohnányi Ernő Gyűjtemény.

BARTÓK AND KODÁLY (5)

238. Zoltán Kodály's letter to Béla Bartók. July 1907. Property of Gábor Vásárhelyi, BH/KO/4.
239. Zoltán Kodály's letter to Béla Bartók. Between 10-15 December 1906. Property of Gábor Vásárhelyi, BH/KO/1.
240. Zoltán Kodály's letter to Béla Bartók. January 1907. Property of Gábor Vásárhelyi, BH/KO/2a-d.
241. Zoltán Kodály's letter to Béla Bartók. 10 March 1906. Property of Gábor Vásárhelyi, BH/KO/5.
242. Zoltán Kodály: „Béla Bartók”. Offprint of *La Revue musicale*. Kodály Archives Ms-verba 7, supplement.
243. Zoltán Kodály: *Piano music* [Zongoramuzsika]. (Budapest: Rózsavölgyi, 1910.) Library of the IM RCH HAS, Ma 603.161.
244. Béla Bartók: 14 pieces [14 zongoradarab], op. 6. (Budapest: Rozsnyai, s.a.). Library of the IM RCH HAS, Ma 603.163.
245. Béla Bartók: Scherzo. (Budapest: EMB, 1961.) With Kodály's corrections. Kodály Archives Z34.
246. Béla Bartók, Zoltán Kodály and Mrs. Kodály. 1908. Digital copy of the photo. Kodály Archives.
247. Béla Bartók, Zoltán Kodály and Mrs. Kodály in Transylvania. 1912. Digital copy of the photo. Kodály Archives.
248. Béla Bartók and Zoltán Kodály, in Kodály's home. 1912. Digital copy of the photo. Kodály Archives.
249. Béla Bartók and Zoltán Kodály. 1908. Digital copy of the photo. Kodály Archives.
250. Zoltán Kodály: „Béla Bartók's First Opera”. *Nyugat*, 12/11 (1 June 1918): 937-939. Digital copy.
251. Béla Bartók: „Zoltán Kodály”. *Nyugat*, 14/3 (1 February 1921): 235-236. Digital copy.
252. Béla Bartók – Zoltán Kodály: *Hungarian Folk Songs* [Magyar népdalok]. (Budapest: Rozsnyai, 1906.) Imre Molnár's exemplar from Ervin Major's bequest. Library of the IM RCH HAS, 243.335.
253. Béla Bartók – Zoltán Kodály: *The Hungarians of Transylvania. Folk songs*. [Erdélyi magyarság. Népdalok]. (Budapest: Rózsavölgyi, s.n.) „Lendület” Archives and Research Group for 20th–21st Century Hungarian Music, Lajos Czövek's library, MZA-CL-Script 3.214.
254. Béla Bartók: *The Hungarian Folk Song*. (Budapest: Rózsavölgyi, 1924.) „Lendület” Archives and Research Group for 20th–21st Century Hungarian Music, Tihamér Vujicsics's library.

DOHNÁNYI AND BARTÓK (6)

255. Béla Bartók's letter to István Thomán. 20 September 1903. Bartók Archives IM RCH HAS, BBA BA-N: 37/4.
256. Bartók's portrait from his student days. Pozsony (now Bratislava) 1899. Photo: Atelier Marian. Bartók Archives IM RCH HAS, BPD-H: B/3/05014/2006.
257. Portrait of Ernő Dohnányi and Elza Kunwald. 1900. „Lendület” Archives and Research Group for 20th–21st Century Hungarian Music, Ernő Dohnányi Collection.

258. Képeslap Pozsonyról: Dohnányi Mária levele Dohnányinak. 1957. december 20. MTA BTK ZTI „Lendület” 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport, Dohnányi Ernő Gyűjtemény.

259. Thomán István 75 éves születésnapja alkalmából rendezett ünnepi hangverseny koncertprogramja. Budapest (Zeneakadémia), 1938. január 7. Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtár, 55/643/1936.

260. A Filharmóniai Társaság Dohnányi Ernő vezényletével és Bartók Béla közreműködésével tartott koncertjének programja. Budapest, 1928. március 19. Bajnai Klára gyűjteménye.

261. Dohnányi Ernő: *Variationen und Fuge über ein Thema von E. G.* [Variációk és Fúga G. E. egy témájára] (1897). Kézirat. MTA BTK ZTI Zenetudományi Szakkönyvtár, Ma 2/53.

262. Dohnányi könyvtárából: Szabolcsi Bence, Bartha Dénes (szerk.), *Zenetudományi tanulmányok II. Erkel Ferenc és Bartók Béla emlékére* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1954) MTA BTK ZTI „Lendület” 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport, Dohnányi Ernő Gyűjtemény.

263. Dohnányi Ernő amerikai Ex librise. MTA BTK ZTI „Lendület” 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport, Dohnányi Ernő Gyűjtemény.

264. Bartók Béla levele Geyer Stefihez. 1907. július 27. Digitális másolat, a *facsimile* publikálva: *Béla Bartók Briefe an Stefi Geyer, 1907-1908*, Basel: Paul Sacher Stiftung, 1979.

265. Dohnányi Ernő: c-moll zongoraötös. (Bécs: Ludwig Doblinger, é.n. [1902]), MTA BTK ZTI „Lendület” 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport, Dohnányi Ernő Gyűjtemény, DA-2.029.

266. Bartók Béla és Dohnányi Ernő a vasúti fülkében, útban Budapest felé. 1929. október 23. Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtár, 858 751.

267. BBC-koncertközvetítés Budapestről, Dohnányi lakásáról. A fényképen dr. Hlatky Endre, Bartók Béla és Basilides Mária látható. 1935. szeptember 25. Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtár, Fényképek. Bartók Béla, 1/14.

268. Anton Stéger: *Pozsonyi látképek*. A Klarissza utca a Katolikus Főgimnáziummal és Dohnányi szülőháza. 1921. MTA BTK ZTI „Lendület” 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport, Dohnányi Ernő Gyűjtemény.

269. Kunwald Cézár grafikája (litográfia) Dohnányi Ernőről. 1929. MTA BTK ZTI Zenetörténeti Múzeum 10.062.

270. Kunwald Cézár grafikája (litográfia) Bartók Béláról. 1929. MTA BTK ZTI Zenetörténeti Múzeum 10.060.

271. Kunwald Cézár grafikája (litográfia) Hans Koesslerről. 1929. MTA BTK ZTI Zenetörténeti Múzeum 10.063.

258. Postcard with a view of Pozsony (now Bratislava): Mária Dohnányi's letter to Dohnányi. 20 December 1957. "Lendület" Archives and Research Group for 20th–21st Century Hungarian Music, Ernő Dohnányi Collection.

259. Festive concert organised for István Thomán's 75th anniversary. Concert program. Budapest (Liszt Academy), 7 January 1938. National Széchényi Library Music Collection, 55/643/1936.

260. Concert of the Philharmonic Society under the direction of Ernő Dohnányi, featuring Béla Bartók. Concert program. Budapest, 19 March 1928. Klára Bajnai's collection.

261. Ernő Dohnányi: *Variationen und Fuge über ein Thema von E. G.* [Variations and Fugue on the theme by G. E.] 1897. Autograph. Library of the IM RCH HAS, Ma 2/53.

262. From Dohnányi's library: Bence Szabolcsi, Dénes Bartha (ed.), *Musicological studies II. in remembrance of Ferenc Erkel and Béla Bartók*. (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1954.) "Lendület" Archives and Research Group for 20th–21st Century Hungarian Music, Ernő Dohnányi Collection.

263. Ernő Dohnányi's American Ex libris. "Lendület" Archives and Research Group for 20th–21st Century Hungarian Music, Ernő Dohnányi Collection.

264. Béla Bartók's letter to Stefi Geyer. 27 July 1907. (copy, *facsimile* published: *Béla Bartók Briefe an Stefi Geyer, 1907-1908*, German trans. Lajos Nyikos, Basel: Paul Sacher Stiftung, 1979).

265. Ernő Dohnányi: C minor piano quintet. (Vienna: Ludwig Doblinger, s.a. [1902]) "Lendület" Archives and Research Group for 20th–21st Century Hungarian Music, Ernő Dohnányi Collection, DA-2.029.

266. Béla Bartók and Ernő Dohnányi in a coupe, on the way to Budapest. 23 October 1929. National Széchényi Library, Music Collection, 858 751.

267. BBC-concert broadcast from Budapest, Dohnányi's home. On the photo are dr. Endre Hlatky, Béla Bartók and Mária Basilides. 25 September 1935. National Széchényi Library, Music Collection, Photos. Béla Bartók, 1/14.

268. Anton Stéger: *Views of Pozsony*. Klarissza street with the Grammar School and Dohnányi's family house. 1921. "Lendület" Archives and Research Group for 20th–21st Century Hungarian Music, Ernő Dohnányi Collection.

269. Cézár Kunwald's graphic of Ernő Dohnányi. Litography. 1929. Museum of Music History IM RCH HAS, 10.062.

270. Cézár Kunwald's graphic of Béla Bartók. Litography. 1929. Museum of Music History IM RCH HAS, 10.060.

271. Cézár Kunwald's graphic of Hans Koessler. Litography. 1929. Museum of Music History IM RCH HAS, 10.063.